

FRAMTIDSFÖRSLAG FÖR HELA SVERIGE

INNEHÅLL

1. ANSVAR FÖR EKONOMIN OCH FULL SYSSELSÄTTNING	4	3. BEKÄMPA ALLA BROTT	59
Starka offentliga finanser och finansiell stabilitet	7	Ungdomsbrottslighet	61
Fler jobb och nya vägar till arbetsmarknaden	9	Skolan som brottsförebyggande arena	61
Hela Sverige ska växa genom jobb och entreprenörskap	15	Sociala insatsgrupper	62
Sammanhållning genom jobb, trygghet och välfärd	17	Handläggningstider	62
		Brott begångna av barn under 15 år	63
		Påföljder för ungdomar	63
2. EN MODERN SKOLA FÖR ALLA	22	Grov organiserad brottslighet	65
Utmaningar för svensk skola	24	Terrorism	65
Förskolan	25	Skärpt lagstiftning	65
Barngruppernas storlek och medarbetarnas kompetens	26	Lokalt arbete mot organiserad brottslighet	66
Det lokala ledarskapets betydelse	27	Organiserat tiggeri	67
Skolinspektionens tillsyn	28	Relationsvåld	68
Höjda skolresultat och stärkt likvärdighet	29	Effektivare straffrättskipning och påföljdsfrågor	70
Lärohandledare för svaga skolor	30	Skärpta straff för allvarliga våldsbrott	71
Tioårig grundskola	31	Så kallade kronvittnen	71
Behovsbedömning i förskoleklassen	31	Straffrabatt vid erkännande	71
Fler speciallärare	32	Alla brott ska utredas även om någon begått många brott	72
Betyg från årskurs 3	33	Ny brottslighet ska alltid leda till ett nytt straff	72
Ny modell för särskilt stöd	34	Den som döms till fängelse upprepade gånger ska inte ha rätt till villkorligt medgiven frihet	72
Mer undervisningstid – med fokus på matematik	35	Underrättelsegaranti	73
Stärkt Skolinspektion	36	Fotboja i stället för häktning	73
Sommarskola årskurs 6-9	37	IT-brottslighet	74
Breddad läxhjälp	37	Polisens förmåga att lösa brott inom IT-området	75
Mer formativ bedömning	38	IT-bedrägerier	75
Stärkt koppling mellan utbildning och arbetsmarknad	39	Brott mot barn på internet	76
Praktik på gymnasiet alla program	40	Identitetsstöld	76
Förstärkning av lärlingssystemet	40	Dataintrång	77
Permanent försöksverksamheten med ett fjärde år på gymnasieskolans teknikprogram	41	Internetbranschens ansvar	77
Ung Företagsamhet (UF) ska erbjudas till alla elever	41	En mer effektiv polis	78
Förstärkning av studie- och yrkesvägledningen (SYV)	41	Högre effektivitet i utredningsverksamheten	78
Brett utbud av gymnasieprogram med rätt dimensioner	42	Polisutbildningen	78
Livslångt lärande i högre utbildning	43	En sammanhållen polismyndighet	79
En modern kunskapsskola	44	Lokalt trygghetsarbete	80
Läraryftet 3.0	45	Lokalt polisarbete	81
IT-uppdrag till Skolverket	46	Lokalt arbete mot återfall	82
Stärk rektorers självständighet	46		
Möjlighet att läsa gymnasiet på annan ort	47	4. HÄLSOSAMMA SVERIGE	84
Läraryrkets förutsättningar, status och kompetens	47	Sverige kan bli ett föregångsland inom det förebyggande arbetet för hälsa	85
Lärohandledare – en karriärmöjlighet	48	Hälsoklyftor i Sverige i dag	86
Fortsatt kompetensutveckling för obehöriga lärare	49	Betydelsen av ett eget arbete	86
Anonymisera och digitalisera de nationella proven	49	Vikten av förebyggande arbete	87
Lärarnas administration ska minska	50	Balans mellan mat och rörelse	87
Skickliga lärare ska ha bra betalt	51	Övervikt bland barn	88
Fristående lärarutbildning	51	Överviktens pris	88
Meddelarskydd i friskolor	52	Stillasittande	89
Trygga och engagerade elever når bättre resultat	53	Skolans roll	90
Nolltolerans mot mobbning och kränkningar	54	Psykisk ohälsa	92
Elever med psykiska problem ska få rätt hjälp	55	Unga och psykisk ohälsa	92
Samverkan över gränserna för elevernas bästa	56	Självskadebeteende	93
Stärk elevers rättigheter vid nedläggning av skolor	56	När maten blir kontrollverktyg	93
Bättre hälsa och studiero med daglig fysisk aktivitet för eleverna i grundskolan	57	Unga och valfriheten	93
		Skolans roll	94
		Forma för framtiden	95
		Ett hållbart arbetsliv	96
		Arbetskadorna	97
		Företagshälsövård i Sverige i dag	98
		Fysiska belastningar i arbetslivet	98
		Sjukfrånvaro och sjukskrivning	99

Förutsättningar för ett hållbart arbetsliv	99
Äldres hälsa	100
Äldres psykiska hälsa	101
Mat är mer än mat	101
Alkohol, narkotika och tobak	102
Alkohol	102
Motverka narkotika	103
Sverige och rökning	104
Idrott, natur, kultur och friluftsliv	105
Idrotts- och friluftsrörelsens betydelse för ett hälsosamt Sverige	105
Fysisk aktivitet	105
Utbildning	106
Gemenskap	106
Kulturens betydelse för hälsan	106
Personligt hälsokonto	107
Lokalt arbete för ett hälsosammare Sverige	108
Är det lätt att leva hälsosamt i din kommun?	108
5. FÖREGÅNGSLAND FÖR KLIMAT OCH HÅLLBARHET	110
Offensiva miljö- och klimatsatsningar	112
Utgångspunkter för en ansvarsfull moderat miljö- och klimatpolitik	112
Förvaltarekapstanken	113
Tillväxt är bra för miljön	113
Forskning och internationella mål på klimatområdet	113
Klimat- och miljöutmaningen: Lösningar och vägen framåt	114
Internationellt arbete	115
Lokalt arbete	115
Miljöansvar	116
Ett resurseffektivt jord- och lantbruk	118
Hav, sjöar och rinnande vattendrag	121
Skog, skogsnäring och biologisk mångfald	123
Åtgärder för ett energieffektivare samhälle	125
Risker med kemikalier	127
Hållbara transporter	129
Klimatanpassade offentliga upphandlingar	131
Miljöansvar i offentlig verksamhet	132

1 ANSVAR FÖR • EKONOMIN OCH FULL SYSSELSÄTTNING

Sverige behöver ett arbetarparti som sätter jobben främst. Vägen till full sysselsättning är också vägen till ett land där alla kan tas tillvara och omhand. Nya Moderaternas utgångspunkt är att alla som kan och vill ska ha ett jobb att gå till och att det alltid ska löna sig att arbeta. Vi kallar det arbetslinjen.

Politikens uppgift är att stärka varje människas förutsättningar. Att säkra frihet så att var och en kan påverka sin egen livssituation och kunna göra egna livsval. Att garantera välfärd och trygghet så att barn och ungdomar rustas med kunskap inför framtiden och så att ingen behöver möta sjukdomar eller andra problem ensam.

Eget arbete är de flesta människors största trygghet och frihet. Ett jobb är så mycket mer än en egen försörjning. Det innebär arbetskamrater och känslan av att vara behövd. Att bidra till det gemensamma och att få ge uttryck för sin drivkraft. Ett arbete ger samhörighet och en ökad livskvalitet. Nya Moderaternas mål för politiken är full sysselsättning. En stark arbetslinje med fler i arbete stärker tillväxten och sammanhållningen i samhället samtidigt som det möjliggör för en trygg gemensam välfärd.

Framväxt av jobb och ökad sysselsättning i en tuff ekonomisk omvärld kräver ordning och reda i ekonomin. Ansvar för starka offentliga finanser är därför utgångspunkten för Nya Moderaternas ekonomiska politik. Varje regering som inte bedriver en ansvarsfull ekonomisk politik riskerar att urholka förtroendet från hushåll, företag och finansmarknader och därigenom försämra förutsättningarna för investeringar och tillväxt. Starka offentliga finanser ger också motståndskraft mot kriser och skapar förutsättningar för att klara kvaliteten i välfärden under sämre ekonomiska tider.

Alliansregeringen har tagit ansvar för Sveriges ekonomi under den svåra finans- och skuldskrisen. Medan flera europeiska länder har behövt göra stora

åtstramningar eller höja skatterna för att komma till rätta med underskott och skulder, har Sverige i stället kunnat investera för att långsiktigt öka tillgången på jobb. Under krisen har också välfärden värnats och flera reformer har genomförts för att stärka tillgängligheten och kvaliteten.

Sverige som en liten öppen ekonomi där exporten motsvarar nästan 50 procent av BNP drabbas dock av krisen. Den mest omfattande chocken som skakat världsekonomin sedan depressionen slår mot jobben genom att minska efterfrågan och skapa osäkerhet. Till följd av krisen har arbetslösheten stigit. En framtidsinriktad politik kan inte nöja sig med att administrera arbetslösheten utan behöver skapa förutsättningar för fler jobb.

Krisen innebär en stor utmaning för jobb, företagande och hela samhället. Samtidigt pågår en annan process som ställer allt högre krav för att säkra framväxten av fler jobb. Globaliseringen medför en tilltagande internationell konkurrens som utmanar svenska företag och jobb. Till exempel har Kina ökat sin export 24 gånger om och investerar nu tio gånger mer jämfört med 1990. Ska nya jobb växa fram just i Sverige behöver vi stärka vår konkurrenskraft och kunskap. Ett starkt svenskt entreprenörskap är avgörande för jobb och välfärd. Det är centralt med ett fortsatt fokus på att återupprätta kunskapsskolan

Sverige har också strukturella problem. Höga trösklar till arbetsmarknaden och brister i utbildningssystemet drabbar särskilt ungdomar och utrikes födda. Integrationen på arbetsmarknaden brister och många utrikes födda hamnar i utanförskap. För ungdomar är det många gånger svårt att få in en fot på arbetsmarknaden. Många gånger brister anställningsbarheten som en konsekvens av kunskapsluckor, men det handlar också om att Sverige ännu inte har fungerande regler och avtal för inträde på arbetsmarknaden. Vi behöver fler startjobb genom att sänka trösklar och öppna upp för att fler ska få chansen att lära sig jobb eller språk direkt på en arbetsplats. Både politiken och parterna har ett ansvar. Länder som lyckas bättre med arbetsmarknadsintegrationen och att bekämpa ungdomsarbetslöshet har ofta olika typer av lärlingssystem.

Alliansregeringen har gjort mycket för att stärka förutsättningarna för jobb och tillväxt. Jobbskatteavdraget, arbetslinjen i socialförsäkringarna och höjningen av brytpunkten har gjort det mer lönsamt att jobba och utbilda sig. Skattelättnader för investeringar och anställningar har gjort företagande mer lönsamt och uppmuntrar till entreprenörskap. Rut- och rot-avdraget, instegs- och nystartsjobb och halverad arbetsgivaravgift för unga är exempel på reformer som sänkt trösklarna till arbetsmarknaden. Trots den ekonomiska krisen syns också resultat av politiken. Jämfört med 2006 är i dag 200 000 fler sysselsatta och utanförskapet har krympt ungefär lika mycket.

Alliansen har tagit ansvar för ekonomin i en svår tid och brutit en utveckling där det lönade sig sämre att arbeta, där jobben i privat sektor inte blev fler och där utanförskapet växte. Sverige har återigen börjat uppmärksammas som ett föregångsland. Utmaningarna är dock många och svåra. Det behövs fler reformer för jobb, kunskap och sammanhållning för att utveckla Sverige.

Vi sätter välfärden och satsningar på skolan främst. Mer kunskap och ökad likvärdighet ska lägga grunden för en utveckling där Sveriges konkurrenskraft ökar samtidigt som vi klarar en hög grad av sammanhållning. Det behöver också bli mer lönsamt att arbeta. För många låg- och medelinkomsttagare är skillnaden mellan att arbeta och inte arbeta relativt liten. När de offentliga finanserna tillåter är det därför prioriterat att förstärka jobbskatteavdraget. Tillsammans med förstärkningar i jobbskatteavdraget vill vi höja brytpunkten för statlig inkomstskatt för att stärka drivkrafterna för studier och entreprenörskap. Skatten för pensionärer ska sänkas i samband med att jobbskatteavdraget förstärks.

Förutsatt att viktiga välfärdssatsningar kan genomföras och jobbskatteavdraget förstärkas vill vi gå vidare med att stärka entreprenörskapet. Att bredda skattebaserna, motverka överutnyttjande och sänka skattesatserna inom företags- och ägarbeskattningen är prioriterade åtgärder för ökad tillväxt och fler jobb. Givet våra tydliga ambitioner att genomföra skattelättnader för låg- och medelinkomsttagare och för förstärkt välfärd samt utgångspunkten att reformutrymmet är begränsat, gör vi i dag bedömningen att värnskatten inte kommer att kunna avskaffas under kommande mandatperiod. Värnskatten som är en extra skatt på studier och entreprenörskap och skadlig för företagande och framväxten av nya jobb bör dock avvecklas på sikt.

För att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt kommer vi att fortsätta stödja parterna. Vår utgångspunkt är den svenska modellen. Sverige ska ha justa villkor och avtalsenliga löner. Akilleshälen med höga trösklar ska i första hand lösas genom att politiken stöttar parterna i arbetet med att nå överenskommelser som gör inträdet på arbetsmarknaden enklare. Det har tagits steg i rätt riktning men för att klara en inkluderande arbetsmarknad kommer det att behövas mer aktivitet från parterna än vad som historiskt varit fallet. Vår utgångspunkt är att politiken ska stödja en process för mer rörlighet och dynamik på arbetsmarknaden. För att underlätta för främst ungdomar och utrikes födda att etablera sig på arbetsmarknaden är vi beredda att förlänga provanställningstiden, några större förändringar av arbetsrätten är dock inte aktuellt under nästa mandatperiod.

En bristfälligt fungerande bostadsmarknad bidrar till att försämra arbetsmarknadens funktionssätt. Bristande tillgång på bostäder försvårar också för företag och till exempel ungdomar som vill flytta hemifrån. Hyresrätten är en viktig bostadsform som ska värnas och omges av trygga och långsiktiga villkor. Plan- och byggprocesserna behöver förenklas för att få fart på byggandet, även presumtionshyrornas längd bör utökas.

För att ytterligare skärpa kampen mot utanförskapet behöver Arbetsförmedlingen ses över, etableringsinsatserna skärpas och drivkrafterna i försörjningsstödet öka. Det finns fortfarande områden där arbetslinjen är för svag eller frånvarande. Ibland handlar det om att systemen är krångliga och inte samverkar på ett bra sätt, ofta handlar det om att människor inte möter det stöd och de krav som behövs för att kunna komma i jobb.

Nya Moderaterna möter väljarna med jobben som den viktigaste frågan. Vi vill göra det mer lönsamt att jobba och skapa bättre förutsättningar för fler jobb. Vi prioriterar att stärka välfärden och framförallt skolan i stället för att

bygga ut bidragssystemen. Valet 2014 står mellan en arbets- och kunskapslinje som sätter jobben främst eller en osäker vänsterpolitik som prioriterar bidragshöjningar. Nya Moderaternas främsta vallöfte är att fortsätta ta ansvar för svensk ekonomi. Överskottsmålet på 1 procent över en konjunkturcykel och utgiftstaket är viktigt för att säkra ordning och reda i ekonomin, värna säkerhetsmarginaler samt för att upprätthålla en hög trovärdighet för den ekonomiska politiken.

STARKA OFFENTLIGA FINANSER OCH FINANSIELL STABILITET

Jobb kommer av att människor och företag är beredda att satsa för framtiden. Det ställer krav på att Sveriges ekonomi och offentliga finanser är starka och stabila. Satsningar på bland annat miljö, trygghet, välfärd och infrastruktur finansieras av den gemensamma ekonomin, därför är alla i samhället beroende av en politik som tar ansvar för de offentliga finanserna på alla politiska nivåer.

Det finanspolitiska ramverket är centralt i vår ekonomiska politik och lägger grunden för sunda offentliga finanser. Vi värnar institutioner, beslutsprocesser och regelverk som bidrar till stabilitet och uthållighet. Överskottsmålet bör ligga fast under nästa mandatperiod och utgiftstaket behållas. De offentliga finanserna ska aldrig i sig själva bli en källa till osäkerhet eller obalanser, som kan skada framväxten av jobb eller orsaka turbulens för räntor och valutan.

En ansvarsfull ekonomisk politik för långsiktigt hållbara offentliga finanser lägger grunden för satsningar såväl som investeringar och tillväxt. Ansvar för det offentliga finanserna är förutsättningen för full sysselsättning. Råder det osäkerhet kring den ekonomiska politikens hörnstenar – hållbara offentliga finanser och låg inflation – hämmas såväl konsumtion som investeringar vilket drabbar jobben.

För att säkra att finanspolitiken är långsiktig och hållbar har Alliansregeringen skärpt ramverket och bildat det Finanspolitiska rådet. Rådets uppgift är att göra en oberoende granskning av regeringens finanspolitik, och följa upp hur finanspolitiken förhåller sig till sina grundläggande mål om långsiktigt hållbara offentliga finanser, överskottsmålet och utgiftstaket samt till konjunkturutvecklingen.

Vi vill i så breda politiska uppgörelser som möjligt fortsätta att stärka det finanspolitiska ramverket. Det finns fortfarande luckor i regelverket som utmanar stabiliteten. Det gäller till exempel hur enskilda riksdagsbeslut kan gå utanför budgetens helhet.

Som en liten öppen ekonomi med stor finansiell sektor och egen valuta är Sverige ständigt exponerat för risker. Att värna finansiell stabilitet är därför en central politisk utmaning. Brister i det finansiella systemet kan få allvariga konsekvenser för framväxten av jobb och välfärdens finansiering. Tydliga

regleringar av banker och andra finansiella aktörer är en förutsättning för en motståndskraftig svensk ekonomi.

Vi behöver samtidigt en hög beredskap och skapa ordentliga skyddsvallar med väl tilltagna marginaler ifall den ekonomiska oron ökar. Fortsatt höga krav på bankernas stabilitet och vidareutveckling av dagens regleringar är motiverat för att kunna säkerställa robusta skyddsvallar mot ekonomisk oro.

Den svenska finansmarknaden är särskilt sårbar av två skäl. För det första är banksystemet i hög grad marknadsfinansierat. Svenska banker är i stor utsträckning beroende av upplåning på marknaden, ofta i utländska valutor, i motsats till finansiering genom i första hand kunders inlåning. För det andra har de svenska bankerna hög exponering mot utlandet då de är mycket aktiva på de internationella marknaderna med verksamhet i flera olika länder.

Genom att höja kravet på de svenska systemviktiga bankernas kapitaltäckning till högre nivåer bygger vi skyddsvallar inför oroliga tider. Att Sverige fortsatt har rätten att höja kapitaltäckningskraven, i förhållande till våra behov, är nödvändigt för att säkerställa den framtida finansiella stabiliteten.

De institut som bidrar till risker för den finansiella stabiliteten ska också stå för riskkostnaden. Insättningsgarantin och stabilitetsfonden bör finansieras med medel som aktörerna själva avsätter och därmed inte belasta de löpande offentliga utgifterna. Stabilitetsfonden bör även bli större. På så sätt skapas en viss distans mellan statsbudgeten och centrala krisåtgärder vilket ökar robustheten i systemet samtidigt som manöverutrymmet blir större.

Vi vill också värna och stärka en sund amorteringskultur bland banker och låntagare. Ur samhällelig synpunkt är amortering en bra sparform. Det bästa sättet att värna en sund amorteringskultur är att stärka bolånekundernas ställning mot bankerna.

Trots Sveriges exponering mot världsekonomin har vår ekonomi visat motståndskraft. Sverige har haft högre tillväxt än eurozonen under åren 2007 till 2012 och vi tillhör de länder som inte haft kraftigt ökande skuldsättning eller stora underskott. Vi måste dock ha beredskap att hantera krisen och ekonomisk osäkerhet även framöver.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att Sveriges starka position ska bevaras. Alla reformer är villkorade av utrymmet i de offentliga finanserna och det ekonomiska läget.
- Att Sverige ska ha säkerhetsmarginaler för att kunna hantera tider av ekonomisk nedgång i vår omgivning.

- Att överskotts målet på en procent över en konjunkturcykel och utgiftstaket ligger fast.
- Att inom en bred uppgörelse ytterligare stärka det finanspolitiska ramverket.
- Förstärkta nystarts- och instegsjobb samt yrkesintroduktion för att underlätta för ungdomar och utrikes födda att komma i jobb.
- Sänkt skatt för pensionärer och stärkta drivkrafter att stanna kvar i arbetskraften genom att utvidga det förstärkta jobbskatteavdraget.

FLER JOBB OCH NYA VÄGAR TILL ARBETSMARKNADEN

Nya jobb i såväl privat som offentlig sektor kan bara komma av att företag startar och växer samt att fler människor har god utbildning och deltar i arbetskraften. Mellan 1970 och 2006 växte antalet jobb i privat sektor i stort sett inte alls, vilket urholkade villkoren för tillväxt och välfärd.

Tillväxt styrs av tillgången på arbetskraft, kunskap och kapital och att dessa kan samverka i en dynamisk och stabil miljö. Därför är ansvar för långsiktigt hållbara offentliga finanser, en väl fungerande arbetsmarknad som präglas av en stark arbetslinje, en kunskapsdriven skola och konkurrenskraftig högre utbildning samt goda villkor för innovationer och investeringar grunden i vår jobbpolitik.

En ekonomi som saknar jobbtillväxt når inte full sysselsättning, därför är åtgärder för långsiktigt hög tillväxt i fokus och kortsiktiga arbetsmarknadsåtgärder ett komplement. Skatter påverkar tillväxtförutsättningar. Alltför höga skatter på arbete och utbildning gör att färre arbetar eller studerar medan höga skatter på ägande och kapital riskerar att tränga undan investeringar eller driva dem utomlands. Den samlade internationella forskningen visar att höga inkomst- och bolagsskatter är skadliga för tillväxten.

Fortfarande upplever många att det lönar sig dåligt att arbeta. Det bidrar till att arbetskraftsdeltagandet blir lägre och arbetslösheten långsiktigt högre. Skatteklar och tröskeeffekter stänger ute främst ungdomar och invandrare från arbetsmarknaden. Skattesystemet tillsammans med bidragssystemet skapar fortfarande betydande marginaeffekter.

Det medför att många får svårt att komma in på arbetsmarknaden och att antalet arbetade timmar i ekonomin blir färre. När trösklarna till jobb är höga riskerar många att låsas in i ett utanförskap och därmed förlora den trygghet och gemenskap som ett arbete innebär.

Strukturella brister kan tillfälligt döljas av program eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Utan strukturreformer kommer sådana program och åtgärder dock övergå i att administrera arbetslöshet i stället för att bygga broar till jobb. Arbetsmarknadspolitiken användes tidigare för att dölja misslyckanden i jobbpolitiken och för att gömma undan en stigande arbetslöshet. De växande programmen och åtgärderna utgjorde till slut i sig själva ett hinder för framväxten av nya jobb och fördjupade utanförskapet. Vår politik syftar till att skapa förutsättningar för fler jobb genom att stärka drivkrafterna för att arbeta, underlätta för företag och entreprenörer samt ge tidigt och tydligt stöd till dem som ännu inte etablerat sig på arbetsmarknaden. Det senare handlar både om att öka anställningsbarheten genom kunskapsinsatser, praktik med mera och stärka arbetslinjen i försörjningsstödet.

Alliansen har sedan 2006 gjort omfattande insatser för att stärka Sveriges tillväxt och jobbskapande. Arbetslinjen har stärkts. Det har blivit mer lönsamt att arbeta, främst genom jobbskatteavdraget och den höjda skiktgränsen för statlig inkomstskatt. Reformerna i transfereringssystemen har också bidragit till att göra det mer lönsamt att delta i arbetskraften.

För att fler ska ha ett jobb att gå till vill vi fortsätta att sänka inkomstskatterna, främst för låg- och medelinkomsttagare. De utvärderingar som har gjorts av jobbskatteavdraget visar att fortsatta förstärkningar skulle ha tydliga selsättningseffekter. När utrymme finns i de offentliga finanserna är därför en utbyggnad av jobbskatteavdraget en viktig prioritering. Utformandet bör ta fasta på att uppmuntra till såväl ökat deltagande på arbetsmarknaden för till exempel ungdomar och utrikes födda som fler arbetade timmar. Samtidigt som jobbskatteavdraget förstärks bör brytpunkten höjas för att uppmuntra till studier och företagande.

Studier visar att jobbskatteavdraget ökar kvinnors arbetskraftsdeltagande i större utsträckning än mäns, vilket på lång sikt bidrar till ökad ekonomisk jämställdhet. Bland annat Riksrevisionen och Finanspolitiska rådet påpekar att deltagandet i arbetskraften kan förväntas öka i störst utsträckning för ungdomar, kvinnor samt utrikes födda. Till exempel uppskattar Riksrevisionen att de fyra första stegen i jobbskatteavdraget ökar antalet arbetade timmar med 3,5 procent bland ungdomar och cirka fyra procent bland utrikes födda. Detta ska jämföras med 2,6 procent hos befolkningen i stort.

De huvudsakliga strukturella problemen på arbetsmarknaden är att ungdomar och utrikes födda har svårare än andra grupper att få jobb. Det finns fortfarande brister i arbetsmarknadens funktionssätt och minskningen av utanförskapet har skett ifrån höga nivåer. Utanförskapet biter sig fast främst bland utrikes födda och ungdomar som har brister i sin utbildning.

Många arbetslösa ungdomar och utrikes födda uppbär försörjningsstöd. Nya beräkningsmetoder för försörjningsstödet tar nu ner marginaleffekterna av att börja arbeta. Det är ett viktigt steg. Dock behöver försörjningsstödet fortsätta att utvecklas så att kravställandet ska gå att likställa med det inom arbetslöshetsförsäkringen när mottagaren har arbetsförmåga. Ett alternativ är att ge Arbetsförmedlingen möjlighet att anvisa personer som uppbär försörjningsstöd lediga jobb.

Ökade möjligheter att kräva motprestationer i försörjningsstödet kan både förbättra integrationen och bryta utanförskap. Framför allt bör kommuner kunna formulera tydligare krav på att flytta till jobb, delta i utbildningar och andra åtgärder för att öka anställningsbarheten. Det bör till exempel finnas en större möjlighet att minska försörjningsstödet för den som inte deltar i aktiviteter som syftar till att komma närmare arbetsmarknaden, till exempel genom att räkna bort utgifter för tv, tidningar etcetera.

Arbetsmarknadens parter har genom lönebildningen och övriga villkor på arbetsmarknaden ett stort ansvar för att höga trösklar inte stänger människor ute. Ett allvarligt strukturproblem är att vissa grupper, exempelvis personer som saknar gymnasieutbildning, funktionsnedsatta, utrikes födda, unga och långtidsarbetslösa, har betydligt svårare att komma in på arbetsmarknaden. Här måste politiken tillsammans med arbetsmarknadens parter fortsätta att arbeta målmedvetet för att sänka trösklar och skapa bredare vägar till jobb.

Sänkta totala lönekostnader via exempelvis nystarts- och instegsjobb kan, tillsammans med utbildning och arbetsmarknadspolitik, bidra till att förbättra möjligheterna för människor med svag förankring på arbetsmarknaden att få jobb. Det är prioriterat att förstärka dessa reformer för att öka efterfrågan på arbetskraft. Att underlätta övergången mellan skola och arbetsliv genom startjobb med bland annat stärkt handledning och höjt anordnarbidrag inom ramen för gymnasiets praktiska utbildningar, är också prioriterat.

Inom ramen för trepartssamtalen har arbetsmarknadens parter och regeringen lagt grunden för att vidga startjobben till att omfatta yrkesintroduktion. Med yrkesintroduktion blir det möjligt för ungdomar att få en heltidssysselsättning med avtalsenlig lön för arbetstiden. Yrkesintroduktionen består till 75 procent av arbete och resterande del av utbildning. Staten subventionerar anställningarna med motsvarande dubbla arbetsgivaravgiften och ett handledarstöd. På så sätt mer än halveras arbetsgivarens anställningskostnad. Länder med låg ungdomsarbetslöshet har ofta olika varianter av yrkesintroduktion och i Sverige beräknas systemet på sikt ge 30 000 nya jobb. Vi stöttar en utveckling där fler avtal tecknas i fler branscher. Vi vill också tillsammans med parterna pröva förutsättningarna för att möjliggöra studentmedarbetare, så att det blir enklare att förena högre studier med praktiska erfarenheter.

Arbetsförmedlingen har huvudansvaret för att bedriva den aktiva arbetsmarknadspolitik. Undersökningar visar att förtroendet för Arbetsförmedlingen är lågt vilket kan försvåra myndighetens uppdrag med matchning genom att en del av arbetsgivarna och arbetssökandena inte använder sig av förmedlingens tjänster.

Arbetsförmedlingen behöver också ytterligare öka sina arbetsgivarkontakter. Att många företag inte använder Arbetsförmedlingen i rekryteringsprocessen drabbar särskilt de grupper som saknar sociala nätverk och andra nätverk kopplade till arbetsmarknaden. Fler och specialiserade arbetsförmedlingar gör det möjligt att möta de unika behov av stöd som bl. a unga nyanlända eller särskilda yrkesgrupper för att ta sig in på arbetsmarknaden.

Det finns skäl att göra en genomgripande översyn av arbetsförmedlingen, bland annat avseende myndighetens roll på arbetsmarknaden, dess verktyg och organisation. Arbetsförmedlingen bör utvecklas i samarbete med arbetsmarknadens parter. Arbetsförmedlingens samarbete med kommunerna bör utvecklas.

Vi utvecklar gärna Arbetsförmedlingen i dialog med arbetsmarknadens parter.

Arbetslöshetsförsäkringen ska ge ekonomisk trygghet vid arbetslöshet och vara en omställningsförsäkring som man kvalificerar sig till genom att arbeta. A-kassan ska ställa krav på att aktivt söka jobb och göra sig anställningsbar och vara utformad så att ersättningen avtar med arbetslöshetens längd. För oss är det viktigt att många är med i a-kassan. En obligatorisk a-kassa har dock visat sig svår att införa. För det första måste en a-kassa ha kvalificeringskrav för att vara försäkringsmässig. Även en obligatorisk a-kassa skulle därmed misslyckas med att ge alla arbetslösa inkomstrygghet. Tar man bort kvalificeringskravet skulle a-kassan förlora sin funktion som en omställningsförsäkring och i stället bli en medborgarlön med kraftigt negativ påverkan på sysselsättningen.

För det andra skulle en obligatorisk a-kassa bidra till ökade tröskel- och marginaleffekter för grupper med svag förankring på arbetsmarknaden. En obligatorisk a-kassa kan också upplevas som ett stort ingrepp i den svenska modellen och i varje människas självbestämmande. För oss är det ändå centralt att så många som möjligt ska omfattas av a-kassan. Förutsatt att flexibilitet och dynamik på arbetsmarknaden kan säkras ser vi en relativt enhetlig och låg avgift som ett alternativ till ett obligatorium.

Det är också viktigt att det finns en arbetslinje i försörjningsstödet med förutsättningar att bedriva en aktiv arbetsmarknadspolitik och trappa av ersättningen för dem som inte deltar i åtgärder.

Kunskapsbrister försvårar för företags kompetensförsörjning, bygger upp ineffektivitet när luckor på arbetsmarknaden inte fylls och medför att delar av arbetskraften har svårt att få jobb. Årtionden av en skolpolitik som underminerade kunskap och lärarens roll har resulterat i sjunkande studieresultat och hög ungdomsarbetslöshet.

För att komma till rätta med vikande kunskapsresultat och i förlängningen bristande anställningsbarhet har reformtempot inom skolan varit högt. Det är viktigt att det finns tid för lärare och rektorer att förbättra skolan utifrån de förstärkta förutsättningarna. Det är centralt att reformer nu kommer på plats och att ytterligare åtgärder genomförs i en takt som värnar arbetsron i skolan. Att stärka kunskapsuppdraget och likvärdigheten är en fortsatt utmaning. Vi vill öka resurserna till undervisningsstöd och införa fler nationella prov. Vi vill också utöka antalet förstelärare och lektorer samt att hitta former för extra stöd till lärare som arbetar på socialt utsatta skolor.

I dag är det många som inte har kunskaper om vilka arbeten som finns och de rekryteringsbehov som företag har. Samarbete mellan företag och skola behöver därför förstärkas. Arbetsmarknadskunskap och mentorprogram är

viktiga metoder för att förstärka ungdomars kunskap om arbetsmarknaden. Ett bra exempel är You (yrkesorientering för vuxna).

Vi värnar en arbetsrätt som ger trygghet till alla på arbetsmarknaden och som inte bygger upp onödiga trösklar för dem som står utanför. Lagen om anställningsskydd, las, är en viktig del av arbetsrätten. Lagen skyddar från godtyckliga uppsägningar, vilket bidrar till trygghet för arbetstagaren. Las ger också trygghet för grupper som vid rationaliseringsprocesser riskerar långa perioder av arbetslöshet, till exempel den äldre delen av arbetskraften. Vi avser inte att genomföra några omfattande förändringar av arbetsrätten under kommande mandatperiod.

Ett alltför strikt anställningsskydd har dock vissa negativa effekter på arbetsmarknaden. Även om den totala arbetslösheten inte ökar, bärs en större del av arbetslösheten av inträdande grupper såsom unga och utrikes födda. Vi anser att parterna har det huvudsakliga ansvaret för de centrala villkoren på arbetsmarknaden. Huvudvägen framåt är därför att parterna finner lösningar via breda uppgörelser som förbättrar arbetsmarknadens funktionssätt. Vår bedömning är att en sådan vilja finns hos parterna och vi är beredda att stötta en sådan process.

Det finns också belägg för att inlåsningsgraden ökar och rörligheten minskar, vilket kan leda till en ökad långtidsarbetslöshet och att personer stannar kvar på jobb de inte trivs med. Ett striktare skydd leder också till att fler av de sys-selsatta har tidsbegränsade anställningar och att rörligheten på arbetsmarknaden koncentreras till de nyligen anställda. Det är därför viktigt att hitta en balans mellan behovet av trygghet och stabilitet å ena sidan, och vinsterna av en dynamisk arbetsmarknad och effektiv strukturomvandling å den andra. För att göra det mer attraktivt att anställa personer med mindre erfarenhet vill vi även förlänga provanställningen från sex till tolv månader.

Det förhöjda jobbskatteavdraget som ges till personer som fyllt 65 år vid årets ingång har utvärderats av finansdepartementet och Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) och visar på tydliga sysselsättningseffekter. Att utöka jobbskatteavdraget är därför ett effektivt sätt att öka äldres arbetskraftsdeltagande. När statsfinanserna tillåter vill vi att det förhöjda jobbskatteavdraget ska ges till personer som fyllt 64 år. Det exakta utformningen för detta får prövas.

För att ytterligare stärka äldres närvaro på arbetsmarknaden vill vi stärka äldres anställningsskydd. I dagsläget omfattas man av las till och med 67 år. Vi vill se en gradvis utökning av anställningsskyddet så att personer upp till och med 70 år omfattas. Det fönster som i dag finns att säga upp vid 67 år utnyttjas av arbetsgivare i rädsla för att man senare har svårt att säga upp äldre personer utan saklig grund. Det finns därför skäl att pröva den exakta utformningen av anställningsskyddet för äldre.

Hur arbetsmarknaden fungerar är viktigt även för jämställdheten. Fortfarande tjänar kvinnor mindre än män, tar större ansvar för det oavlönade hushållsarbetet och har lägre sparat kapital. Män tar fortfarande inte lika stort föräldraansvar. Män är i mindre utsträckning än kvinnor föräldralediga eller

hemma för vård av sjukt barn. Många negativa normer och könsstereotyper kommer tydligt till uttryck på arbetsmarknaden.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Lägre skatt för främst låg- och medelinkomsttagare för att stärka drivkrafterna för att arbeta och för att ta ner marginal- och tröskeleffekterna.
- Höjd brytpunkt för att stimulera till studier och entreprenörskap.
- Att underlätta övergången mellan skola och yrkesliv genom att stötta parterna när de tecknar avtal som sänker trösklarna, förbättrar yrkesutbildningen, stimulerar till fler lärlingsplatser och studentmedarbetare.
- Förstärkta nystarts- och instegsjobb för att underlätta för ungdomar och utrikes födda att komma i jobb.
- Att tillföra resurser för att höja kvalitén och resultaten genom att öka kunskapen och likvärdigheten i skolan.
- Att vår utgångspunkt är den svenska modellen och att det nu inte är aktuellt med omfattande förändringar av arbetsrätten under nästa mandatperiod.
- Aktiv arbetsmarknadspolitik för att söka jobb i hela landet och tydligare uppdrag till Arbetsförmedlingen att stötta dem som står långt ifrån arbetsmarknaden.
- Att förstärka arbetslinjen inom försörjningsstödet med ekonomiska drivkrafter och fler aktiva arbetsmarknadsinsatser.
- Sänkt skatt för pensionärer och stärkta drivkrafter att stanna kvar i arbetskraften genom att utvidga det förstärkta jobbskatteavdraget att gälla från 64 år.

HELA SVERIGE SKA VÄXA GENOM JOBB OCH ENTREPRENÖRSKAP

Det ska finnas förutsättningar för jobb, företagsamhet och utvecklingsmöjligheter i hela Sverige. Entreprenörskap, företagsamhet och innovationer är avgörande för tillväxt och välfärd i hela landet.

En politik för full sysselsättning går hand i hand med en politik som underlättar för företagande och gör det enklare att anställa. Skatter och regler ska utformas så att det är möjligt att leva i hela landet.

Jobb och företagande är centralt för en levande landsbygd, men även infrastrukturen är av stor betydelse. Såväl väg- och järnvägsnät som flygförbindelser och sjöfart möjliggör arbete, boende och företagande i hela Sverige. Stabila och fungerande el-, mobil- och bredbandsnät är också viktiga förutsättningar för att hela Sverige ska leva. Att motverka onödig byråkrati är särskilt viktigt för en livskraftig landsbygd. Vår politik ökar förutsättningarna att leva, bo och verka i hela landet.

Att skapa fler jobb i nya och växande företag förutsätter en fortsatt reformpolitik. Den internationella konkurrensen ställer stora krav på svensk konkurrenskraft. Som ett exportberoende land är vi beroende av vad som sker i omvärlden. För svenska företag är detta en avgörande ekonomisk omständighet.

I en globaliserad värld styr den förväntade avkastningen var investeringar görs. Investeringar styr i sin tur var nya jobb växer fram. Alliansregeringens sänkning av bolagsskatten har därför varit en viktig prioritering. Ägarbeskattningen är också en viktig pusselbit för framväxten av nya jobb och investeringar. Att sänka bolagsskatten och ägarbeskattningen ökar intresset för att investera i Sverige och därmed också tillgången på riskvilligt kapital. För att små och medelstora företag ska kunna anställa och växa är tillgången på kapital avgörande. Bankfinansiering har historiskt varit en finansieringsmöjlighet för växande svenska företag, men betydelsen av riskvilligt kapital har ökat.

Entreprenörskap finns i många olika former. Lättnader i inkomstbeskattningen har den bredaste träffbilden för ökat entreprenörskap. Enligt OECD tillhör bolagsskatten de skatter som hämmar tillväxtförutsättningarna mest. När ekonomin tillåter och andra viktiga prioriteringar inom välfärds- och skatteområdet har kunnat genomföras vill vi därför fortsätta att sänka bolagsskatten. Sänkningar av bolagsskattesatsen ska åtminstone delvis finansieras av att bolagsskattebasen breddas. Förutsättningar för lättnader i ägarskatten bör prövas samtidigt och under samma villkor som sänkt bolagsskattesats.

Förbättringar av de så kallade 3:12-reglerna stärker förutsättningarna för entreprenörskap, lättnader för framförallt små och växande företag har bland annat gjort det mer lönsamt att anställa. För att motverka fusk och skattedrivna upplägg har Alliansregeringen också skärpt 3:12-reglerna, bland annat har förenklingsregeln begränsats och regeringen har lämnat

förslag för att stoppa de skattedrivna upplägg som bland annat revisionsbyråer har använt. Eventuella lättnader i ägarbeskattningen ska genomföras på ett sådant sätt att de främjar entreprenörskap och stärker legitimiteten i skattesystemet samt motverkar skattearbitrage. Möjligheten till skattedrivna upplägg behöver kontinuerligt ses över för att säkerställa att reglerna fungerar som avsett.

Höga skatter tillsammans med omfattande regelbörda utgör ofta kärnan i kritiken från företag och entreprenörer. Nivån på regelbördan behöver ständigt prövas i en avvägning mellan den börda det utgör för företag och den nytta den i övrigt för med sig till samhället. Det finns fortfarande obalanser i denna avvägning, där många regler skapar krångel och tränger undan jobb utan att den positiva nyttan är särskilt stor. Vi vill intensifiera arbetet mot onödigt krångel. Det handlar inte bara om att förenkla regler utan också om att kunna slopa dem helt och hållet på de områden där reglerna inte har tillämpats på länge eller där det inte finns ett tydligt mervärde. Det är särskilt angeläget att fullfölja det påbörjade arbetet med att stärka rätts-säkerheten i skattemål.

Svensk konkurrenskraft är beroende av välutbildad arbetskraft och starkt innovationskraft. Kombinationen av jobbskatteavdrag och höjd brytpunkt stärker drivkrafterna för breda grupper utan att skapa stora snedvridningar. På så sätt kan drivkrafter och sammanhållning samverka för ett samhälle i stark utveckling. För att nya jobb ska växa fram krävs entreprenörer och innovatörer. Det måste också vara lätt för företag att rekrytera kompetenta medarbetare. Bristar i utbildningen begränsar tillväxten. Kunskapsbrister försvårar för företags kompetensförsörjning, bygger upp ineffektivitet när luckor på arbetsmarknaden inte fylls och medför att delar av arbetskraften har svårt att få jobb. Mer kunskap i skolan är därför en förutsättning för ökad tillväxt och en arbetsmarknad som rymmer fler.

Infrastruktursatsningarna var under tidigare regeringar för små vilket har påverkat Sveriges tillväxtutsikter negativt. Investeringar i goda kommunikationer och infrastruktur bidrar till att göra Sverige mer attraktivt för företag och investeringar. Sverige har höjt nivån på infrastrukturinvesteringarna sedan 2006. Internationella och nationella forskningsstudier visar att investeringar i transportinfrastrukturen har en positiv inverkan på produktiviteten och därmed på tillväxten i ekonomin. En fungerande infrastruktur är en nödvändig förutsättning för att Sverige ska kunna konkurrera i den globaliserade ekonomin. Vi vill fortsätta utveckla investeringarna i hela Sveriges infrastruktur.

Hyresrätten ska vara en trygg boendeform med stabila villkor. Tillgängliga bostäder gynnar en arbetsmarknad där människor har lätt att röra sig. Stockholms län växer nu med 40 000 personer varje år. Det senaste decenniet har Sverige endast byggt hälften så många bostäder som var och en av våra nordiska grannar, trots en närmare dubbelt så stor befolkning. Både OECD och EU-kommissionen kritiserar Sverige för att ha en dåligt fungerande bostadsmarknad. Vi vill förenkla plan- och byggprocessen och utöka presumtionshyrornas längd. Hyressättningen bör utvecklas så att systemet förenklas i samråd med parterna på bostadsmarknaden.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att sänka bolagsskattesatsen och bredda skattebasen i syfte att främja investeringar och motverka skattedrivna upplägg. Med fler investeringar ökar förutsättningarna för fler jobb och högre tillväxt.
- Att nivåerna i ägarskatten får prövas i syfte att ytterligare främja investeringar som leder till jobb.
- Att servicen från det offentliga till företag ska stärkas samtidigt som rättssäkerheten utvecklas och onödigt krångel motverkas.
- Regelförenklingar som kortar byggprocesser och minskar kostnaderna för att bygga bostäder.
- Fortsätta investeringar i infrastruktur och kollektivtrafik som skapar goda förutsättningar för resor och transporter i hela landet.
- Att våra gröna näringar ges goda förutsättningar att konkurrera med omvärlden.
- Stärka inslagen av entreprenörskap i utbildningskedjans alla led.
- Ett väl utvecklat bredbands- och telenät som ett led i att möjliggöra arbete, boende, och företagande i hela landet.
- Ständigt begränsa regelbördan för företag i Sverige.

SAMMANHÅLLNING GENOM JOBB, TRYGGHET OCH VÄLFÄRD

Nya Moderaterna arbetar för ett samhälle där det ska vara viktigare vart man är på väg, än varifrån man kommer. Sverige ska släppa fram och ta tillvara människors drivkrafter och egna ansträngningar. Det ger ett land med starkare sammanhållning.

Stora skillnader mellan människor riskerar tillit och trygghet i samhället. Drivkrafter måste därför förenas med trygghetssystem som stöttar och hjälper människor tillbaka. Ett samhälle som håller ihop vilar både på egen försörjning och ansvarstagande och på likvärdig tillgång till välfärd av hög kvalitet, såsom utbildning och sjukvård.

Den svenska modellens framgång ligger i att den under lång tid lyckats förena hög tillväxt med en hög grad av jämlikhet. Sverige ska fortsätta att vara ett samhälle som håller ihop. Belöningar för ansträngningar ska samsas

med trygghet och välfärd under hela livet. Att ge alla människor goda förutsättningar i livet oavsett bakgrund är en grundläggande uppgift för välfärdspolitiken. OECD-mätningar visar att Sverige internationellt sett har relativt hög social rörlighet, med avseende på såväl inkomster som studieresultat. Vår ambition är att Sverige ska tillhöra de länder som allra bäst klarar av att ge alla människor goda möjligheter oavsett bakgrund.

Sammanhållningen förutsätter att människors förmåga tas tillvara. Eget ansvarstagande, solidaritet med varandra och kravställande måste få verka sida vid sida. Varje människa har rättmätiga krav på samhället, men samhället ska också ställa krav tillbaka. Vi värnar ett ömsesidigt samhällskontrakt där rättigheter och skyldigheter går hand i hand.

En välfärd som håller hög kvalitet är avgörande i ett land med högt skatetryck. Människor förtjänar den samhällsservice som man betalat för. En varaktig sammanhållning kan bara växa ur en hög och hållbar tillväxt.

Kunskap till alla genom en allmän och fri skola skapar förutsättningar för var och en att göra det mesta av sin förmåga. En skola som rustar alla med kunskap lägger grunden för ett innovativt och kreativt samhälle med såväl många jobb och företag som höga löner och god välfärd.

En tydlig kunskapslinje är det bästa sättet att minska betydelsen av det sociala arvet. Skolan ska ge alla människor likvärdiga förutsättningar och en god start i livet. Brister i skolan riskerar att försvaga den sociala rörligheten, öka utanförskapet och minska sammanhållningen.

Välfärden ska hålla hög kvalitet och komma var och en till del oavsett betalningsförmåga. En välfärdspolitik som fokuserar på social rörlighet, sammanhållning och kvalitet i välfärdstjänsterna minskar betydelsen av det sociala arvet och dämpar effekterna av inkomstskillnader.

Välfärden har flera uppgifter: Att ge alla goda möjligheter oavsett bakgrund. Möjlighetsutjämning genom en likvärdig och kunskapsfokuserad skola. Trygghet för barn och äldre genom en omsorg som säkrar livskvalitet genom hela livet. Sjukvård av hög kvalitet som är tillgänglig för alla. Inkomsttrygghet som dämpar effekterna av sjukdom, arbetslöshet eller andra olyckor och som bygger broar tillbaka till egen försörjning. Människor måste få lika chanser och tillgång till hög kvalitet.

Vägen till sammanhållning går via full sysselsättning och arbetslinjen. Endast när fler arbetar och människors kraft tas tillvara, kan vi ta ansvar för välfärden. För dem med stora behov menar vi att det första välfärdsvalet är att stödja människor så att den arbetsförmåga som finns kan omsättas i eget arbete. Det bygger självförtroendet och samhället starkare än ensidigt bidragsberoende.

Höga ambitioner för en gemensamt finansierad skola, sjukvård och omsorg är en central del av välfärdspolitiken. Utmärkande för Sveriges välfärdsystem är också breda, generella socialförsäkringar som traditionellt har kompletterats av avtalsförsäkringar. I samma diskussion aktualiseras frågor om taknivåer, grundskydd och ytterst vilken välfärdsmodell vi vill ha. Vår

uppfattning är att vi ska ha ett generellt skydd och att det ska bygga vidare på principerna om krav på kvalifikation och omställning.

Alliansregeringen har genomfört viktiga förändringar av sjukförsäkringen. Innan det nya regelverket kom på plats tillhörde Sverige de länder med högst sjukfrånvaro och ett ohälsotal som skiftade kraftigt över landet och som varierade med det lokala arbetsmarknadsläget. Vi har lagt grund för en sjukförsäkring präglad av ordning och reda samt genomfört omfattande satsningar på aktiva och tidiga rehabiliteringsinsatser. Sjukfrånvaron har minskat och ligger på en genomsnittlig nivå jämfört med de nordiska och de större västeuropeiska länderna. Antalet med sjukersättning (förtidspension) har minskat med 175 000 personer jämfört med 2006. Många människor har kommit närmare arbetsmarknaden.

Sjukförsäkringen har under senare år kommit att bli alltmer stabil även om antalet sjukfall ökat något sedan 2010. Ökningen beror delvis på att de personer som lämnat sjukförsäkringen på grund av att de nått maximal tid återvänder men det finns också en ökning av andra sjukfall. Ökningen är inte alarmerande men visar att det finns ett fortsatt behov av att vårda stabiliteten i sjukförsäkringen.

Vi ser inget behov av stora förändringar av sjukförsäkringen. Det nya mer stabila läget ger möjligheter att blicka mot andra utmaningar i sjukförsäkringen såsom kvinnors ohälsa, den ökande andelen med psykisk ohälsa, risken för att ohälsa går i arv och problemen med att en del unga kan hamna i långvarigt utanförskap.

Arbetslöshetsförsäkringen ska vara en omställningsförsäkring som man kvalificerar sig till genom att arbeta. A-kassan ska ge trygghet och öka flexibiliteten på arbetsmarknaden genom att fler vågar pröva nya arbeten. Det är viktigt att människor som arbetar har ett inkomstrelaterat skydd vid arbetslöshet. A-kassan ska ställa krav på att aktivt söka jobb och göra sig anställningsbar och vara utformad så att ersättningen avtar med arbetslöshetens längd.

En a-kassa som inte trappas av blir mer av en långsiktig försörjning än en trygghet i omställning. Om ersättningsnivån är för hög initialt riskeras även att arbetslöshetsperioderna förlängs eftersom människor skjuter upp sitt jobbsökande eller ställer för höga krav för att acceptera ett nytt jobb. En korrekt utformad a-kassa ska ge drivkrafter att söka jobb från första arbetslöshetsdagen och successivt öka kretsen av jobberbjudanden som den enskilde accepterar.

För oss är det viktigt att många är med i a-kassan. Det finns skäl att eftersträva att alla som arbetar och uppfyller villkoren för försäkringen omfattas av en arbetslöshetsförsäkring med inkomstrelaterad ersättning i händelse av arbetslöshet. Ambitionen är att alla som uppfyller arbets- och grundvillkoren ska omfattas av en inkomstrelaterad försäkring. Att höja taket i a-kassan är inte prioriterat mot bakgrund av de negativa sysselsättningseffekterna. Finanspolitiska rådet konstaterar också att avsaknaden av indexering inte på något kraftigt vis drivit på inkomstskillnaderna.

En ambitiös välfärdspolitik förutsätter att de flesta arbetar och bidrar till systemet. Bidrag bör vara utformade så att de i så liten utsträckning som möjligt försvagar incitamenten att arbeta. De bidragsförstärkningar Alliansen genomfört har varit riktade till de ekonomiskt mest utsatta grupperna och även syftat till att minimera marginaleffekterna. Exempelvis genom höjningen av flerbarnstillägget 2010, bostadsbidraget 2012 och bostadstillägget för pensionärer 2012 och 2013 har vi försökt stärka ekonomiskt utsatta grupper utan att förta drivkrafter för arbete. Behovet av att ytterligare förstärka till exempel bostadsbidraget eller bostadstillägget får prövas löpande.

Idén att driva all välfärd i stora offentliga inrättningar kom till korta redan under 1980-och 1990-talet. Vare sig elever, patienter och omsorgstagare eller välfärdens medarbetare upplevde att de stora systemen kunde möta deras förväntningar på kvalitet, tillgänglighet eller egenmakt. De reformer som har gjorts sedan dess har öppnat upp för mer av egna val och dynamik. Den svenska välfärdsmodellen, som bygger på gemensam finansiering och möjlighet att själv välja utförare, har ett starkt folkligt stöd. Det finns ingen efterfrågan på systemskiften oavsett om det kommer från höger eller vänster.

Reformer under senare år har avsevärt förbättrat valfrihet och tillgänglighet. Samtidigt finns det ett behov av att fortsätta utveckla välfärden. Otillräckliga resultat i skolan och återkommande kvalitetsbrister i vård och omsorg pekar på ett fortsatt reformbehov. Dessutom ser vi en minskande vilja att söka sig till viktiga välfärdsyrken.

En välfärd med en mångfald av utförare ställer krav på arbetet med att garantera en likvärdigt hög kvalitet inom hela välfärden. Mångfald i skolan, sjukvården och äldreomsorgen ska möta att människor har olika behov och driva på för en allmän kvalitetsutveckling. Människor kommer alltid att välja och prioritera olika, men orättvisor måste motverkas genom att ständigt förbättra resultaten hos alla aktörer. Vi tror att nyckeln till en bra och likvärdig välfärd är att på ett pragmatiskt vis arbeta med kvalitet, tillgänglighet och effektivitet.

Ordning och reda i välfärden bygger på att alla aktörer lever upp till gällande lagar och regler, klarar av att möta människors förväntningar, förvalta de gemensamma resurserna på ett effektivt sätt, värna tillgängligheten samt kontinuerligt arbeta för att förbättra kvaliteten. Alliansen har tagit flera steg mot bland annat ökad tillsyn, skärpta kvalitetskrav, bättre medarbetarutveckling och stärkt upphandlingskompetens. Detta arbete behöver fortsätta.

Vi värnar och vill utveckla elevens, patientens och omsorgstagarens egenmakt och välfärdens medarbetares möjlighet att välja mellan olika arbetsgivare. Mångfalden och valfriheten i välfärden är uppskattad och behöver omges med tydliga regler för att garantera kvalitet i all verksamhet oavsett driftsform. Med en stark och oberoende kommunal revision stärks verktygen för att granska och utvärdera att välfärdens resurser används på ett effektivt sätt.

Att skapa öppenhet och drivkrafter för ett ständigt arbete med kvalitetsförbättringar är avgörande. Ett kontinuerligt kvalitetsarbete och spridande av goda idéer gör att välfärden ständigt utvecklas och att likvärdigheten stärks.

Upphandlingar bör fokusera på kvalitet och möjligheterna till mångfald samtidigt som vidmakthåller ett effektivt resursutnyttjande.

Motiverad och välutbildad personal är grunden för att säkra en hög kvalitet inom alla delar av välfärden. Vägarna till välfärdsyrkena bör bli bredare och kreativitet samt utveckling genom lön och ansvar bör även känneteckna tiden som anställd.

Arbetet med att säkra en god tillgänglighet bygger på insikten om såväl egenmaktens och mångfaldens betydelse som insikten att utförarvalet inte kan vara det enda svaret på kraven om en rättvist fördelad välfärd.

Genom en välfärd med hög kvalitet och god tillgänglighet, tillsammans med trygghetssystem som utgår ifrån att ta tillvara på varje människas förutsättningar, kan vi ta ansvar för Sveriges sammanhållning. Arbetslinjen gör det möjligt att ge människor likvärdiga möjligheter, och ytterligare satsa på välfärdens kärna.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Ordning och reda i välfärden så att varje skattekrona används för kvalitet och tillgänglighet.
- Att tillföra resurser för att höja kvalitén och resultaten genom att öka kunskapen och likvärdigheten i skolan.
- Sänkt skatt för pensionärer och pröva behovet av förstärkningar i bostadsbidraget och bostadstillägget för barnfamiljer och pensionärer.

2. EN MODERN SKOLA FÖR ALLA

Svensk skola har under lång tid tappat i kunskap jämfört med andra länder. Över tid har läraryrket förlorat i status och det finns tendenser till att likvärdigheten i skolan har minskat. Efter ett intensivt reformarbete är de grundläggande strukturerna för att återupprätta kunskapslinjen i skolan och stärka lärarens roll på plats, men politiken måste fortsätta att utveckla skolan och säkra alla elevers rätt till en bra skola. Skolan ska garantera alla barn en bra start i livet med likvärdiga förutsättningar att lära och utvecklas.

Alliansen har infört en rad reformer för att återupprätta kunskapslinjen i skolan. Svensk skola har bland annat fått en ny gymnasieskola, nya kurs- och läroplaner i grundskolan, en ny skollag, en ny lärarutbildning, ett nytt betygssystem med fler steg samt betyg från årskurs 6.

Resurserna till skolan har ökat sedan 2006. År 2013 satsar regeringen närmare fyra miljarder kronor mer totalt på förskola, grund- och gymnasieskolan, jämfört med 2006. Under fyra år, 2012-2015, satsar regeringen totalt 2,6 miljarder kronor för att höja resultaten i matematik. Högre krav, bättre kunskapskontroller och tydligare kunskapsmål kommer att skapa förutsättningar för en mer likvärdig utbildning. Sverige satsar mer på utbildning än genomsnittslandet i OECD.

Läget i skolan ska inte heller svartmålas. I SKL:s enkätundersökningar uppger nio av tio elever att de trivs bra eller mycket bra i sin skola. En övervägande majoritet känner sig trygga och trivs bra med både sina lärare och sina klasskamrater. Under 2000-talet har lärartätheten i grundskolan ökat från 7,6 lärare per 100 elever år 2000 till 8,3 lärare per 100 elever år 2011. Svenska elever i årskurs 4 har stärkt sina resultat i naturorienterade ämnen i den internationella kunskapsmätningen Trends in International Mathematics and Science Study, TIMSS 2011, jämfört med vad som var fallet i TIMSS 2007. De ligger nu över genomsnittet i OECD.

Allt fler lärare i skolan har en pedagogisk högskoleexamen. I grundskolan har andelen ökat från drygt 84 procent läsåret 2006/07 till knappt 87

procent det senaste läsåret, 2011/12. I gymnasieskolan har andelen också ökat, från knappt 74 procent till drygt 77 procent. Det finns genuint engagemang, höga ideal och omsorg för elever som upplever svårigheter. Sverige har många skickliga lärare och rektorer.

Alla effekter av de hittills genomförda reformerna kommer inte omedelbart att synas i skolresultaten, men på sikt kommer vi att se att reformerna för mer kunskap i skolan gör en väsentlig skillnad. Samtidigt kvarstår stora framtidsutmaningar och vi kan därmed inte slå oss till ro. Vi måste fortsätta att söka kloka lösningar på de bekymmer och utmaningar som faktiskt finns i skolan.

Nya Moderaternas skolpolitik kännetecknas av fokus på kunskap. Skolans huvuduppgift är att förmedla kunskap. Det har inte alltid varit en självklarhet. Under en lång tid kom svensk skola att präglas av flera andra mål. Kunskapsuppdraget nedprioriterades medvetet till förmån för annat. Det som i debatten ofta benämns som "flumskolan" har under ett antal decennier bidragit till att sänka elevresultaten. De som förlorat mest på att skolan blev föremål för diverse experiment var barn till föräldrar med låg utbildningsnivå. När skolan misslyckades med att förmedla kunskap drabbades barn med svagare stöd hemifrån hårdast. Detta är någonting Nya Moderaterna vill ändra. För oss är kunskapsskolan därför en grundbult i ett rättvist samhälle.

Kunskap är viktigt av många olika skäl. Det handlar naturligtvis om att den är helt avgörande för den enskildes möjligheter att forma sitt liv och bli en del av samhället. Kunskap ger även den enskilde de verktyg som krävs för att bryta och förebygga utanförskap. I en kunskapsorienterad skola utjämnas livschanser. Med rätt kunskap får den enskilde också de färdigheter som krävs för att hävda sig på den moderna arbetsmarknaden. Sverige ska ha en välutbildad befolkning som klarar sig väl i den internationella konkurrensen.

För att alla elever ska komma till sin rätt i skolan måste den präglas av flexibilitet och valfrihet. Undervisningen måste utformas med hänsyn till individuella behov. Vissa elever behöver stöd och andra behöver stimulans för att lyckas. Varje elev är unik, vilket ofta nödvändiggör individuella lösningar. Skolan måste utformas på sätt som gör den lyhörd för den enskildes behov. Ett utbildningssystem som kännetecknas av flexibilitet och valfrihet bygger in förutsättningar för detta.

Skolan måste gå i takt med tiden. Vi vill ha en modern kunskapsskola. Eleven måste uppleva att undervisningen är relevant. Det handlar om allt från att ge möjlighet för eleven att använda IT i undervisningen till att lära sig att vara källkritisk i en tid som utmärks av ett enormt informationsflöde. Den nya tekniken och elevernas behov att lära sig att tänka kritiskt kräver mer av lärarledd undervisning, inte mindre.

En modern kunskapsskola måste också ha en stark anknytning till det omgivande samhället och i synnerhet arbetsmarknaden. Elever ska stå väl rustade när de så småningom väljer yrke eller högre utbildning.

Det är vår fasta övertygelse att lärare måste få vara lärare. Forskning visar att lärare som får ägna sig åt skolans huvuduppdrag gör en väsentlig skillnad för elevernas resultat. En modern kunskapsskola förutsätter behöriga och kompetenta lärare som får regelbunden fortbildning. Lärare trivs med sitt yrke när de får utvecklas genom att fördjupa sina ämneskunskaper och kontinuerligt vidareutveckla sina undervisningsfärdigheter.

De undervisningsmetoder som praktiseras i skolan ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Läraren vet vad som fungerar i praktiken och bör eftersträva att undvika de undervisningsformer som är ineffektiva. Med tillgång till pedagogisk forskning och genom en kontinuerlig dialog med lärarkollegor och elever kan läraren växa i sin yrkesutövning.

Elever ska känna sig trygga. Ingen ska behöva stå utanför den gemenskap som skolan erbjuder. Mobbning måste stävjas kraftfullt. Elevhälsan spelar en nyckelroll i detta arbete, men arbetet mot mobbning måste vara systematiskt och genomgripande och berör således alla som arbetar i skolan. För att Sverige ska vara ett land där alla kommer till sin rätt måste alla elever ges möjligheten till en bra start i livet. Samtliga barn och ungdomar förtjänar att känna sig trygga och skolan bör vidare bidra till en bättre hälsa.

UTMANINGAR FÖR SVENSK SKOLA

Svensk skola står inför en rad stora utmaningar. Andelen elever som når gymnasiebehörighet fortsätter att minska. Över tolv procent är inte behöriga att söka till något av gymnasieskolans program. Betydelsen av föräldrarnas utbildningsbakgrund spelar fortfarande en alldeles för stor roll för elevernas resultat och skillnaderna mellan skolor är stora. Resultaten sjunker i flera internationella kunskapsmätningar, i synnerhet i ämnet matematik. Splittringen och utanförskapet riskerar att öka om vi inte på sikt genomför fler reformer för att stärka skolan. Investeringarna i Sverige som kunskapsnation måste fortsätta. Vi måste vårda de reformer som är införda, men samtidigt fortsätta att tänka nytt och fortsätta rusta för framtiden. I det arbetet är kommunalt ledarskap i skolfrågan betydelsefullt.

Nya Moderaterna vill genom denna proposition lyfta fram fem stora utmaningar för den svenska skolan.

Först och främst måste den negativa resultatutvecklingen vändas och likvärdigheten främjas. Skolan måste i högre grad kompensera för elevernas olika förutsättningar och sociala bakgrund. Genom stärkt kunskapsfokus får vi en mer rättvis skola.

För det andra behöver lärare få bättre förutsättningar att utvecklas. Läraryrket måste få en starkare attraktionskraft och höjd status. Lärare måste få vara lärare och ägna sig åt undervisning, skolans huvuduppdrag.

För det tredje måste kopplingen mellan utbildning och arbetsmarknad förbättras om Sverige ska klara den internationella konkurrensen. Skolan måste

ses i ett större perspektiv där arbetsmarknadens villkor ingår som en viktig komponent.

För det fjärde bör skolan bli mer modern och relevant för eleven både vad gäller ämnen, innehåll och arbetssätt. Den nya tekniken måste integreras i skolan precis på samma sätt som den integreras på alla andra moderna arbetsplatser. Skolan måste främja framtidskompetenser. IT och modern teknik skapar förutsättningar för konstruktiv individualisering i skolarbetet.

För det femte måste arbetet med att stärka elevers hälsa och trygghet fortsätta. Kraftfulla åtgärder mot mobbning och tydliga regler som främjar studiero ska präglade skolans utvecklingsarbete.

FÖRSKOLAN

En viktig del i att möta utmaningarna som skolan står inför är att i möjligaste mån se till att eleverna börjar skolan med så goda förutsättningar som möjligt. I denna del spelar förskolan en viktig roll. En förskola där barnen får en trygg tillvaro med en pedagogisk utveckling som ger barnet förutsättningar att få en bra start i livet och en bra kunskapsmässig grund att stå på inför skolstarten.

Ett gediget forskningsunderlag talar för att en bred och tillgänglig förskola med god kvalitet och höga pedagogiska ambitioner är en mycket bra grund för fortsatt lärande. Men också att detta är en av de starkaste krafterna för social rörlighet, där barn som annars har en tuffare start i livet kan stötta i sitt lärande och minska risken att ärva sina föräldrars sociala utsatthet.

Detta talar starkt för att förskolan utöver sitt breda uppdrag att finnas för alla, är extra viktigt för barn som växer upp i en socialt svagare hemmiljö. Det kan handla om barn till föräldrar med socialmedicinska problem eller i långvarigt bidragsberoende; det kan handla om barn till arbetslösa eller barn till nyanlända utan egna kunskaper i svenska. Här finns starka skäl att öka ansträngningarna för att just dessa barn ska få ännu bättre chanser att ta del av förskolan. Samtidigt är det viktigt att påpeka att bra och kontinuerliga kontakter med föräldrarna ofta lägger grunden för bästa möjliga kvalitet.

Forskningsresultat visar att barn som vistats på förskola har en bättre kognitiv utveckling än barn som enbart får omsorg i hemmet. Långsiktiga effekter av förskolan har också konstaterats beträffande verbal och matematisk förmåga hos barnen då de fyllt åtta år. Det har även visats att tidig språk- och matematikinläring är viktig för barnens senare skolgång. Studier av förskolans effekter på något äldre barn visar att barn från socialt mindre gynnade familjer drar mest nytta av förskolan.

Detta betyder naturligtvis inte alls att förskolan är viktigare för barnens uppväxtvillkor eller utveckling än föräldrarna. Men det betyder att förskolan spelar en mycket viktig roll, framför allt för de barn som har ett svagare stöd hemifrån.

Barn till arbetslösa, studerande och föräldralediga har rätt till förskola om minst 15 timmar i veckan. Men barn som växer upp i utsatthet eller risk för utanförskap kan ha större behov av förskola än dagens 15 timmar i veckan. Det kan handla om barn vars föräldrar har sociala problem och får stöd av socialtjänsten, det kan handla om barn vars föräldrar är arbetslösa och på heltid åter försöker bli självförsörjande eller det kan handla om barn med föräldrar som har ett långvarigt bidragsberoende. För barn i dessa familjer kan förskolan betyda extra mycket och de bör därför erbjudas större tillgång till förskolan och på så sätt ges fler möjligheter till tidigt lärande.

Vad gäller pedagogiska ambitioner är svensk förskola internationellt sett bra och läroplanen ger dessutom utrymme för ytterligare ambitionshöjning. Men speciellt när det gäller språkträning i svenska för barn till föräldrar med utländsk bakgrund kan förskolans uppdrag bli tydligare och se till att barn som inte har svenska språket hemifrån får ökade chanser att lära sig svenska. Kan barn vars föräldrar inte talar svenska tidigt få en god grund i svenska språket ökar deras chanser att lyckas väl i skolan och i Sverige i allmänhet.

Vi har stor respekt för att olika familjer har olika värderingar om när, hur och var barnen ska påbörja sin väg in i skolans värld. Men vi tror generellt att den bör påbörjas tidigt och med höga pedagogiska ambitioner. En viktig uppgift är därför att bättra nå en del av de barn som i dag inte går på förskolan alls.

BARNGRUPPERNAS STORLEK OCH MEDARBETARNAS KOMPETENS

En aktuell fråga inom området är barngruppernas storlek och personaltäteten vid förskolorna. Enligt skollagen är det huvudmannen som ansvarar för att barngrupperna har en lämplig sammansättning och storlek och att barnen i övrigt erbjuds en god miljö. Vad gäller gruppstorlekarna har dessa varit relativt konstanta sedan cirka 15 år tillbaka i tiden.

Man brukar säga att det finns tre faktorer som sticker ut när det gäller kvalitet i förskolan. Barngruppernas storlek, personaltäteten och utbildningsnivån hos medarbetarna. Dessa tre faktorer kan benämnas strukturella kvalitetsfaktorer och de påverkar i sin tur medarbetarnas möjlighet till samspel och interaktion med barnen. Till det kommer kommuners svårigheter att rekrytera medarbetare.

Skolinspektionens granskningar av förskolan vittnar om behovet att förbättra förskolans pedagogiska innehåll. Ledande forskare inom förskolans område pekar på liknande behov. Förutsättningarna för den pedagogiska verksamheten måste stärkas. Ett ökat fokus på lärandeuppdraget är nödvändigt. Behovet av kompetensutveckling när det gäller sådant som barns språkutveckling samt fördjupade kunskaper i teknik och naturkunskap är stort på vissa förskolor.

Det är framför allt de yngsta barnen som drabbas negativt av låg personaltäthet och stora grupper då de är beroende av täta och stabila vuxenkontakter som de kan knyta an till. Om de yngsta barnen utsätts för alltför många relationer uppstår stress vilket i sin tur kan påverka deras inlärningsförmåga långt upp i åldrarna. Det är därför nödvändigt att grupper där flertalet av barnen är under tre år är mindre än grupper med äldre barn.

Eftersom det finns relativt tydlig forskning som visar på vikten av hög personaltäthet, medarbetarnas kompetens och barngruppernas storlek är det oroväckande om många barngrupper blir för stora, om den pedagogiska utbildningsnivån inom vissa förskolor blir lägre och om personaltätheten i dagsläget inte är tillräckligt hög. Det är främst de yngsta barnen som har störst behov av högre personaltäthet, medan medarbetarnas pedagogiska kompetens har större betydelse hos de lite äldre barnen.

Det riskerar att bli allt för fyrkantigt om man försöker lagstifta om exakta storlekar på barngrupper eller hur många barn per pedagog som ska tillåtas i varje förskola. Pedagogik, arbetssätt, lokaler och mycket annat påverkar dessa behov. Men parallellt med behovet att se till att förskolan når fram också till de barn som bäst skulle behöva den, är rimligt stora barngrupper och pedagogernas kompetens de viktigaste frågorna. Ur ett kvalitetsperspektiv finns även anledning att understryka vikten av att samarbeta och kommunicera med barnens föräldrar.

Vi ser med oro en utveckling där barngrupperna på vissa håll blir allt större och personaltätheten allt lägre. Samtidigt är det inte lämpligt att styra detta på nationell nivå genom lagstiftning eftersom det fortfarande måste finnas möjligheter till lokala beslut och möjlighet att utkräva ansvar lokalt. Förskolan är i första hand en kommunal fråga.

Skolinspektionen bör ges ett tydligare ansvar för att vid sin tillsyn särskilt granska barngruppernas storlek och personaltäthet, både vid kommunala och enskilda förskolor. Skolinspektionen bör också göra så kallade öppna jämförelser av kvaliteten i förskolor med förebild från bland annat sjukvården.

DET LOKALA LEDARSKAPETS BETYDELSE

Vem som är chef och hur det lokala ledarskapet utövas är en central faktor för kvaliteten i all välfärdsverksamhet. Det gäller särskilt inom de verksamheter, liksom förskolan, där värdet skapas av medarbetarna, deras kompetens och agerande.

Förmågan att konkretisera tydliga mål och få medarbetarna med sig ställer höga krav på ett närvarande ledarskap som också har befogenheter att styra sin organisation. Det är därför viktigt att arbeta långsiktigt och systematiskt inom förskolan med att öka medarbetarnas inflytande och att stärka det lokala ledarskapet i verksamheten.

Som ett led i detta kan en ny nationell chefsutbildning kunna införas inom förskolan. Utbildningen bör vara obligatorisk för de lokala cheferna på

både kommunalt och enskilt drivna förskolor. Syftet med utbildningen skulle vara att stärka de lokala ledarna och samtidigt höja kvaliteten och likvärdigheten över landet.

Inspiration till en sådan utbildning kan hämtas från den statliga rektorsutbildningen som finns inom grundskolan och gymnasiet. Den är treårig, motsvarar 30 högskolepoäng och påbörjas snarast möjligt efter det att rektorn har tillträtt sin anställning och ska vara genomförd inom fyra år efter tillträdesdagen. Utbildningen bedrivs i huvudsak som distansstudier, men innehåller även gemensamma övningar och möjligheter till erfarenhetsutbyte och nätverksskapande.

SKOLINSPEKTIONENS TILLSYN

Skolinspektionen har tillsynsansvar kopplat till att kommunerna också är de som ger och drar in tillstånden för skola, vuxenutbildning, fritidshem, förskola och annan pedagogisk verksamhet. När det gäller skolor har Skolinspektionen tillsynsansvar både över fristående skolor och offentliga skolor, men detta gäller inte fristående förskolor. Där har i stället kommunen tillsynsansvaret.

Alla som har barn i förskolan måste kunna känna trygghet i verksamhetens säkerhet, kvalitet och pedagogiska nivå. I de fall där någonting brister måste krav ställas på att det åtgärdas. Görs inte det ska ansvar eller kontrakt för verksamheten kunna dras in. Det ska gälla oavsett vem som driver verksamheten.

Vi menar att det är viktigt för att behålla och stärka förtroendet för förskolan att alla föräldrar kan känna sig trygga med att kontroll och tillsyn finns på plats för att upptäcka eventuella brister i verksamheterna. Skolinspektionen har därför en mycket viktig roll och bör även ges ansvar att aktivt stödja kommunerna i deras tillsyn över fristående förskolor.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att erbjuda bättre tillgång till förskola för barn vars föräldrar är arbetslösa, har försörjningsstöd eller andra socialtjänstinsatser.
- Att förskolan får ett tydligt uppdrag att stötta språkutvecklingen hos barn som har bristande språkkunskaper i svenska.

- Att Skolinspektionen ges i uppdrag att vid sin tillsyn särskilt granska barngruppernas storlek och personaltätheten, både vid kommunala och enskilda förskolor.
- Att Skolinspektionen ges i uppdrag att göra så kallade öppna jämförelser av kvaliteten i förskolor med förebild från bland annat sjukvården.
- Att en ny nationell chefsutbildning, motsvarande skolans rektorsutbildning, ska vara obligatorisk också för förskolechefer
- Att forskningen kring förskolans verksamhet stärks.
- Att Skolinspektionen ges ansvar att aktivt stödja kommunerna i deras tillsyn över fristående förskolor.

HÖJDA SKOLRESULTAT OCH STÄRKT LIKVÄRDIGHET

Resultatutvecklingen och likvärdigheten utgör de allra största utmaningarna för skolan. Elevresultaten har sjunkit de senaste 15 åren. Det finns enskilda exempel på grundskolor där över 70 procent av eleverna är obehöriga att söka till gymnasiet. I Skolverkets rapport (2012:374) konstaterar myndigheten att likvärdigheten i grundskolan har minskat. Mönstret av socioekonomisk betydelse för resultaten återfinns både i grund- och gymnasieskolan. Endast 63 procent av eleverna med föräldrar vars högsta utbildningsnivå är grundskola uppnådde gymnasiebehörighet.

Att elevers familjebakgrund påverkar skolresultaten är ett problem som är känt sedan länge. Enligt en omfattande studie från IFAU (Rapport 2012:14) slår inte den sociala bakgrunden igenom i högre utsträckning i dag än för 20 år sedan. Vi har alltså en delvis splittrad bild av hur det står till med likvärdigheten i skolan. Alldeles oavsett hur det ligger till är forskarna helt eniga om att den sociala bakgrunden har mycket stor betydelse för elevresultaten. Det är inte acceptabelt för Nya Moderaterna. Utanförskapet måste brytas och förebyggas tidigt i skolan.

En likvärdig skola kännetecknas av att alla elever oavsett bakgrund ges samma möjligheter att uppnå kunskapsmålen. Analyser av resultaten i Programme for International Student Assessment, PISA 2009 visar att Sverige numera är ett genomsnittsland när det gäller likvärdighet. Skillnaderna mellan hög- och lågpresterande elever har ökat. Dessutom har skillnaderna i prestationer mellan hög- och lågpresterande skolor ökat. Nära 20 procent av de svenska eleverna nådde inte upp till en basnivå i läsförståelsetestet och både pojkar och flickor halkar efter. Pojkar har dock tappat mer och svagpresterande pojkar utgör den grupp som har tappat allra mest. Resulta-

ten i matematik har också försämrats. I PISA 2003 låg svenska elevprestationer över genomsnittet i OECD. Nu presterar svenska elever på en genomsnittlig nivå. I naturorienterade ämnen hamnade svenska elever för första gången under genomsnittet.

Denna utveckling måste vändas. I grundskolan förebyggs utanförskap. Skolor med strukturella problem måste därmed lyftas. Vi behöver fokusera på att skraddarsy strategier och arbetssätt för de skolor som har störst utmaningar.

Det är viktigt att alla reformer som syftar till att utveckla lärarnas undervisningsmetoder är lärardrivna. Inom professionen finns erfarenhet och kompetens som vi måste ta tillvara för att utveckla skolan. Att tillsammans inom ett lärarlag arbeta för att förnya och utveckla undervisningen har visat sig vara effektivt. Forskningsstödet för att kollegial samverkan leder till bättre elevresultat är mycket starkt.

LÄRARHANDLEDARE FÖR SVAGA SKOLOR

Nya Moderaterna ska därför arbeta för att ett handledarsystem utvecklas för utsatta skolor. Syftet är att förbättra resultaten på de skolor där Skolinspektionen finner allvarliga brister genom att skapa en lärardriven skolutveckling. Det blir Skolverkets uppdrag att förmedla stöd genom särskilda lärarhandledare till skolorna. Skolverket kommer också att ansvara för att rekrytera och utbilda de blivande lärarhandledarna.

Rektorerna på skolorna som erbjuds lärarhandledning, samt huvudmännen som har det övergripande ansvaret, ska frivilligt ingå kontrakt med Skolverket om verksamheten. Att detta sker med respekt för lärarna på skolan och lärarnas fackliga representanter är en förutsättning för att satsningen ska bli framgångsrik.

Sammanlagt består organisationen vi föreslår av 100 lärare. Lärarhandledarna kommer till att börja med att arbeta på grundskolor mellan årskurs fyra och nio. Lärare som rekryteras som lärarhandledare ges möjlighet att ta tjänstledigt på halvtid eller heltid under två år.

Ett system med lärarhandledare bör till en början etableras i ämnena matematik, svenska och naturorienterade ämnen. I dessa ämnen uppvisar svenska elever försämrade resultat i flera internationella mätningar. Den långsiktiga ambitionen, om systemet med lärarhandledare visar sig framgångsrikt, blir att det ska finnas handledare i fler ämnen.

Att vara lärarhandledare inom ramen för den organisation vi föreslår ska givetvis vara meriterande. De 100 lärare som ingår i den grupp som under två år anställs under Skolverket ska få en högre lön och en titel knuten till den erfarenhet som uppdraget som lärarhandledare innebär.

TIOÅRIG GRUNDSKOLA

Genom att göra förskoleklassen obligatorisk når skolan ut till alla elever redan i sexårsåldern. Det innebär helt andra förutsättningar för förskoleklassens verksamhet och möjligheten att upptäcka elever med inlärningssvårigheter.

I dag går cirka 95 procent av alla sexåringar i förskoleklass. Antalet elever har ökat de senaste tio åren. I dag är kommunerna skyldiga att erbjuda förskoleklass åt alla barn. Men det finns också kommuner där bara tre av fyra sexåringar går i förskoleklass. Enligt Skolverkets statistik är det främst storstadskommuner och förortskommuner till storstäder som har lägre andel barn i förskoleklassen.

Såväl internationella som svenska undersökningar visar att barn som har gått i förskola lyckas bättre under hela sin skoltid när det gäller till exempel matematik, språk och social utveckling. En mer informell undervisning som ger utrymme åt lek, kreativitet och samspel mellan barn anses vara mest gynnsam för att lägga grunden för fortsatt lärande. En obligatorisk förskoleklass är därför en viktig komponent för att ge alla barn större möjligheter att lyckas i skolan.

BEHOVSBEDÖMNING I FÖRSKOLEKLASSEN

Alltför ofta uppdagas elevers svårigheter med undervisningen för sent i svensk skola. Vårt skolsystem behöver stärka de elever som har det lite svårare med insatser så tidigt som möjligt. I vissa kommuner finns olika projekt med tidiga behovsbedömningar, kartläggningar och "screenings". Att endast elever som råkar bo i en kommun som utformat tidiga behovsbedömningar och får tillgång till tidigt stöd är dock inte acceptabelt. Systemet med behovsbedömningar borde vara nationellt, obligatoriskt och enhetligt för att främja likvärdigheten. Nationella utvärderingar av behovsbedömningarna kan bidra till resultatförbättringar och skapa bra förutsättningar för forskning om särskilt stöd.

Nya skollagen ger eleven rätt till särskilt stöd på ett annat sätt än tidigare. Att finna effektiva sätt att avgöra vilka elever som har dessa behov är mot en sådan bakgrund en nödvändighet.

Förslaget innebär att alla barn i förskoleklass genomgår en behovsbedömning i slutet av vårterminen inför skolstarten. Behovsbedömningen syftar till att tidigt upptäcka elever med olika typer av svårigheter, för att kunna sätta in rätt stöd tidigt.

Skolverket bör ges i uppdrag att tillsammans med forskare utforma en enhetlig modell för behovsbedömningen som tillämpas likadant på alla skolor. Bedömningen ska dessutom vara användbar mer allmänt som underlag vid överlämningen mellan förskoleklass och årskurs 1.

Resultaten av behovsbedömningen är även värdefulla för att göra bedömningar av vilka elever som har goda förkunskaper och därmed kan vara i behov av stimulans och extra utmaningar.

Resultaten av behovsbedömningen har sammanfattningsvis tre syften. För det första ska det vara en grund för överlämningssamtal mellan förskoleklass och årskurs 1. För det andra ska resultaten användas som vägledning för hur skolhuvudmannen fördelar resurserna till skolor, klasser och elever. För det tredje ska resultaten rapporteras enligt en nationellt standardiserad mall som möjliggör uppföljning och utvärdering.

Behovsbedömningens huvudfokus handlar om elevens språkutveckling samt matematiska utveckling. Exempelvis lingvistik och den kognitiva neurovetenskapen har sannolikt mycket att tillföra arbetet med att mer praktiskt utforma den behovsbedömning vi vill skapa.

Vårt förslag om behovsbedömning hänger samman med förslaget om obligatorisk förskoleklass. När förskoleklassen blir obligatorisk får behovsbedömningen under våren i förskoleklassen helt andra strukturella förutsättningar. Det material om eleven som överlämnas vid övergången till grundskolan blir mer gediget. Att vi tidigare har stärkt kunskapsuppföljningen i grundskolan genom fler och tidigare nationella prov gör att den behovsbedömning som föreslås är ett naturligt nästa steg.

FLER SPECIALLÄRARE

IFAU-rapporten Långsiktiga effekter av mindre klasser (2012) visar att klassstorlek spelar en väsentlig roll för elevernas resultat och andra studier gör sambandet tydligt i de lägre årskurserna. Mindre klasser påverkar elevernas kognitiva och icke-kognitiva förmågor positivt och ger även goda effekter på elevernas resultat på de nationella proven i svenska, engelska och matematik.

Det viktiga i sammanhanget är dock egentligen inte klasstorleken, utan storleken på undervisningsgrupperna. Att kunna bedriva en god undervisning som når ut till samtliga elever är viktigt för likvärdigheten i skolan. Att återinföra den så kallade "klasstorleksregeln" som fanns under 1960-, 1970- och 1980-talen, anser vi vara ett alltför trubbigt och mycket kostsamt instrument. Det fanns goda skäl till varför den avskaffades.

Det viktigaste för den enskilde eleven är att man har en bra lärare att tillgå. När undervisningsgrupperna är för stora är det svårt att finna tid för alla elever. På många skolor skulle eleverna behöva fler lärare i klassrummet. Det ger också goda förutsättningar för att dela upp undervisningsgruppen när så önskas. I vissa undervisningsgrupper behöver man tillgång till en speciallärare som kan stötta enskilda elever i klassrummet. Behoven ser väldigt olika ut beroende på vilken skola vi har att göra med. Många skolor har mindre klasser och därmed mindre undervisningsgrupper. Trots det kan det finnas behov av en extra pedagog som fokuserar på de elever som har särskilda svårigheter. Kommuner bör också arbeta med särskilda insatser riktat

mot avhoppare samt barn och unga med omfattande frånvaro. Insatserna kan bestå av till exempel mul-tikompetenta team bestående av samverkan mellan skola, socialtjänst och barn och ungdomspsykiatri eller webbaserad distansutbildning.

En bra modell för en satsning på speciallärare/lärare och mindre klasser finns i den pågående "Läsa-skriva-räkna"-satsningen. Detta statsbidrag kan gå till tre olika saker: (1) personalförstärkningar, (2) läromedel och tekniska hjälpmedel och (3) kompetensutveckling.

BETYG FRÅN ÅRSKURS 3

Betyg fyller många olika funktioner i skolan. De visar vad eleverna har lärt sig och hur stor del av kursplanen de har tillgodogjort sig. Detta är en viktig information till både eleverna och deras föräldrar. Sverige ska ha en kunskapsskola som är målstyrd och då är det viktigt att målen följs upp. Betygen kan också fylla en mycket viktig roll när de kombineras med formativ bedömning, en pedagogisk metod som visat sig väldigt effektiv i den pedagogiska forskningen.

Alliansregeringen har redan infört betyg från årskurs 6. Ett helt nytt betygssystem med betygen A-F är nu på plats. Men dagens elever får fortfarande betyg relativt sent i sin skolgång. Det är ovanligt i en internationell kontext. Eleverna inom EU/OECD är ofta mellan 6-9 år när de får sina första betyg. I Österrike får man betyg redan i årskurs 1. Sverige avviker således från normen. Nya Moderaterna ska verka för att betyg från årskurs 3 införs i svensk skola under nästa mandatperiod.

Den nya läroplanen innehåller mål om att alla elever ska kunna läsa, skriva och räkna när de slutar tredje klass och då är det också rimligt att vi sätter betyg från årskurs 3.

År 1982 avskaffades betygen helt i låg- och mellanstadiet. IFAU har studerat konsekvenserna av betygens avskaffande i rapporten Betygssatta barn – spelar det någon roll (2010:8). Studien visar att barn till föräldrar som saknar högre utbildning drabbades hårt. Andelen döttrar till lågutbildade föräldrar som inte läste vidare på gymnasiet ökade med mellan 8-16 procent när betygen avskaffades. Tidiga betyg är alltså väldigt viktiga för likvärdigheten. Med betyg får skolan ett starkare fokus på kunskapsresultaten.

I Skolverkets analys av TIMSS 2011 visar det sig dessutom att uppföljningen av mellanstadiet behöver stärkas. Kunskapsutvecklingen mellan årskurs 4 och 8 är inte tillräckligt god. Elever i årskurs 8 uppvisar inte de resultat man väntar sig. Att många elever dessutom har ett svagt självförtroende i både matematik och naturorienterade ämnen i årskurs 8 är ett tydligt tecken på att mellanstadiet behöver ett rejält lyft. Betyg och nationella prov är i sammanhanget centrala för kunskapsutvecklingen. I de länder som lyckas allra bäst i internationella kunskapsmätningar är tidiga betyg och uppföljningar en självklarhet.

En betygsreform med betyg från årskurs 3 måste dock dra lärdom från arbetet med att införa betyg från årskurs 6. Det är viktigt att lärarna får tid att sätta sig in i det stödmaterial som Skolverket tar fram samt att det görs med respekt för andra utvecklingsprocesser som pågår i skolan.

De nya styrdokumenterna för skolan (Läroplanen, kursplanen och skollagen) stärker rättssäkerheten i lärarens myndighetsutövning i förhållande till eleven. Det är i grunden bra för en rättsäker betygssättning. I skollagen klagas även att uppenbart oriktiga betyg ska kunna ändras. För att stärka elevernas rättssäkerhet ytterligare vid betygssättning vill Nya Moderaterna se över vilka ytterligare insatser som kan bidra till detta bland annat om möjligheten att överklaga sina betyg kan förstärkas utan att detta innebär en orimlig dokumentation för lärarna.

NY MODELL FÖR SÄRSKILT STÖD

De sjunkande elevresultaten måste mötas med vissa riktade åtgärder. Ett stärkt inlärningsstöd är en sådan åtgärd. De senaste 15 årens resultatutveckling visar att eleverna ibland inte får tillräckligt stöd i tid. Genom tidiga insatser kan framtida motgångar förebyggas effektivt. Läs- och skrivsvårigheter utgör ett av de vanligaste problemen som kan avhjälpas med särskilt stöd. Elevens språkutveckling utgör inkörsporten till alla andra ämnen och måste därför prioriteras särskilt. Tidigare insatser och särskilt stöd i förskolan är också av stor vikt för att barn ska få rätt stöd i tid.

Tidiga betyg är, som tidigare nämnts, inte tillräckligt för att lyfta svensk skola. Forskningen visar att betygen i sig inte per automatik leder till förbättringar. Om svensk skola saknar en effektiv modell för särskilt stöd så gör betyg i årskurs 3 inte tillräcklig skillnad för resultaten och likvärdigheten. Stödet måste utformas efter behoven.

Den svenska skolan uppvisar brister när det gäller att uppmärksamma och stödja elever med särskilda behov. Drygt femton procent av de grundskolor Skolinspektionen granskade år 2011 ger inte särskilt stöd till de elever som riskerar att inte nå målen, något som eleven har rätt till.

Mycket tyder på att ett utökat särskilt stöd i lågstadiet inte nödvändigtvis är en resursfråga. Det har länge funnits en tendens till en "vänta-och-se"-mentalitet i svensk skola som gör att elever med svårigheter slussas vidare utan tillräckliga kunskaper. De skolreformer som regeringen genomfört har syftat till att bryta med denna mentalitet även särbegåvade elever kan ha särskilda behov för att kunna nå sin potential. Dessa barn får inte glömmas bort..

Kommuner och stat har ett särskilt ansvar för de barn som är i samhällets vård. Skolmisslyckande verkar vara den starkaste riskmekanismen för placerade barns utveckling efter skolåren. Vill man förbättra placerade barns framtidsutsikter måste man hjälpa dem att klara sig bättre i skolan.

MER UNDERVISNINGSTID – MED FOKUS PÅ MATEMATIK

Svenska elever går i skolan färre timmar i veckan än i jämförbara länder. Dessutom lägger de mindre tid på läxor utanför skolan än i andra länder. I dag är Sverige det OECD-land som har minst antal undervisningstimmar för våra högstadiel elever.

Matematik är det ämne där svenska elever halkat efter ordentligt under lång tid. Ämnet bör därför ges särskild prioritet. Internationella kunskapsmätningar som PISA och TIMSS visar tydligt att det finns bekymmer med svensk matematikundervisning. Eleverna behöver mer undervisningstid för att nå målen. I kombination med regeringens satsningar på kompetensutveckling för matematiklärare borde ökad undervisningstid ge goda effekter på elevresultaten.

I Sverige har vi en nationell timplan som reglerar hur många timmar eleverna ska läsa som minst under sina nio år i grundskolan uppdelat på 17 ämnen. För ett enskilt ämne kan skolan omprioritera maximalt 20 procent av den timplansbestämda tiden. Ordningen infördes i samband med 90-talets stora skolreformer. Innan dess detaljreglerades undervisningen i varje ämne och varje årskurs.

I gymnasiet finns en minsta garanterad undervisningstid, men någon koppling mellan kursernas poängvärde (till exempel 50 eller 100 poäng) och undervisningstid finns inte. Eleverna på yrkesförberedande program har rätt till 2 430 timmars undervisningstid och på högskoleförberedande program har eleverna rätt till 2 180 timmar (en gymnasieutbildning omfattar 2 500 poäng).

Någon säker nationell statistik finns i dag inte för hur undervisningstiden fördelas mellan årskurser. Skolverket har i uppdrag av regeringen att undersöka hur den garanterade undervisningstiden efterlevs och säkerställs i ett representativt urval av grundskolor. Uppdraget ska redovisas i mars 2013. Skolverket samlar också in data över skolors planerade undervisningstid. Det är dock svårt att mäta undervisningstid. Till exempel kan olika typer av "studiepass" där eleverna arbetar med uppgifter från ett valfritt ämne räknas som undervisningstid, oavsett om det har funnits en ämneslärare på plats som kan hjälpa till. Detta är vad Skolverket kallar "enskilt arbete", en undervisningsmetod de inte rekommenderar och som antas ligga bakom delar av den försämring Sverige har gjort i de internationella kunskapsmätningarna TIMSS och PISA.

En annan tendens som finns är att skolorna planerar schemat utifrån lägsta möjliga garanterade undervisningstid. Om lektioner ställs in eller om det inte går att hitta en vikarie med rätt kompetens får eleverna inte sin garanterade tid tillgodosedd. Det finns inget krav på grundskolor att redovisa hur eleverna fått all tid de har rätt till i alla ämnen. I gymnasiet har huvudmannen en skyldighet att "redovisa hur eleven fått sin garanterade undervisningstid".

Med dagens system kan man hävda att det är förhållandevis enkelt för huvudmän, rektorer och till och med lärare att ta sig runt bestämmelserna om en lägsta garanterad undervisningstid utan några påföljder. Givetvis kan man inte utgå från att utbildningsanordnare och skolpersonal försöker lura systemet, men skolans största kostnad är lärarledd undervisningstid. Dessutom är det schemamässigt komplicerat att planera för att elever som missar undervisning ska kunna ta igen den.

Slutsatsen blir dock att det i dag saknas styrmedel eller system som gör det förutsägbart vad en ökning av den garanterade undervisningstiden skulle innebära i termer av mer lektionstid. I grundskolan skulle det i värsta fall kunna innebära att ingenting alls händer. I alla fall på skolor som inte har alla nio årskurser. De kan hävda att ökningen inte ska ske inom ramen för deras årskurser.

Detta är ett relativt omfattande problem, inte minst när en regering vill utöka undervisningstiden. Man bör därför överväga att förändra timplanen så att den blir stadieindelad, men samtidigt behålla en flexibilitet inom varje stadium. Det skulle ge förutsättningar för lokala lösningar. Rektorer och lärare ska kunna prioritera mellan olika ämnen för att kunna profilera sin skola och ge varje elev det stöd han eller hon behöver. Men det är samtidigt viktigt att elever får garanterad undervisningstid och att särskilda satsningar kan göras på grundskolans olika stadier.

En stadieindelad timplan skulle också passa in i strukturen med den nya lärarutbildningen som utbildar lärarna speciellt för åldrarna F-3, 4-6 eller 7-9. Även den nya läroplanen för grundskolan är uppdelad i centralt innehåll för varje stadie. Skolan är en decentraliserad och mål- och resultatstyrd verksamhet. För att främja likvärdigheten mellan landets skolor behövs vissa gemensamma ramar. En stadieindelad timplan skulle kunna bidra till att våra skolor ges mer likvärdiga förutsättningar.

När man vill utöka den garanterade undervisningstiden kan det också vara relevant att förlänga antalet dagar som man får använda till undervisning. I dag står det i grundskoleförordningen att läsåret ska ha minst 178 skoldagar och max 190 dagar. Detta kan förlängas eller förtydligas för att slippa längre och stressigare dagar. Samma sak går att göra på gymnasiet.

Att bara införa fler lektioner kommer dock inte att förbättra skolresultaten. Det viktigaste är att undervisningen är ändamålsenligt utformad. För oss är kvalitet viktigare än kvantitet. Det är därför lärarfortbildningsåtgärder måste gå hand i hand med utökad undervisningstid.

STÄRKT SKOLINSPEKTION

Skolinspektionen fyller en viktig funktion för att garantera likvärdighet och kvalitet. Det är viktigt att resultaten från Skolinspektionens tillsyn avspeglar den reella kvaliteten, och bör kunna ingripa mot såväl kommunala skolor som friskolor som inte håller tillräcklig kvalitet vad gäller kunskapsresultat och trygghet. Skolor ska inte ha möjlighet att dölja allvarliga kvalitetsbrister

genom att förbereda sig för inspektionen. I dag görs oanmälda inspektioner i undantagsfall. Mer av den så kallade riktade tillsynen bör utföras genom oanmäld inspektion. Den riktade tillsynen syftar till att granska ett specifikt område, som exempelvis betygssättning, huvudmännens klagomålshantering etcetera. Den regelbundna inspektionen som genomförs på skolorna berörs inte av detta.

Det är inte rimligt att skolor alltid kan förbereda sig inför inspektioner. Risken finns att vissa brister inte uppmärksammas. Ögonblicksbilden av skolan säger mycket om en enskild skolas rutiner och ambitionsnivå.

Resultaten från den oanmälda inspektionen kan också bilda ett gott underlag för andra granskningar. Genom mer av oanmäld kontroll får Skolinspektionen bättre förutsättningar att veta vad de ska fokusera på i den regelbundna tillsynen.

Skolinspektionen behöver även på ett mer konstruktivt sätt lyfta fram framgångsrika skolor. Dessa bör stå som förebilder för skolor som arbetar med kvalitetsutveckling. Istället för att fokusera på olika former av dokumentation och de mer allmänna målen i läroplanen behövs en tydligare koppling till elevers resultat och de förutsättningar som skolan har att klara kunskapsuppdraget. Nationella provresultat bör vara en naturlig utgångspunkt.

SOMMARSKOLA ÅRSKURS 6-9

Sommarskola syftar till att ge elever som inte nått målen för utbildningen i grundskolan under läsåret en möjlighet att nå dessa under sommaren. Att återinföra denna satsning i årskurs 6-9 – i första hand i ämnena matematik, svenska, engelska och naturorienterade ämnen – är en viktig åtgärd för att fler elever ska nå gymnasiebehörighet. De höjda intagningskraven till gymnasiet nödvändiggör en satsning på de elever som av olika skäl inte klarat kunskapsmålen.

BREDDAD LÄXHJÄLP

Efterfrågan på bra och kvalificerad läxhjälp ökar från både elever och föräldrar, framför allt inom matematik. Många gånger kan hemmen själva inte ge det stöd och den hjälp eleverna behöver. Antingen beror det på att föräldrarna inte har tid eller att de inte upplever att de är tillräckligt duktiga på matematik.

Det finns dock frivilligorganisationer som hjälper till med läxläsning. Den största organisationen är Mattecentrum. De räknar matematik med 3 500 elever och har totalt 300 volontärer som är allt från studenter, till pensionärer och till yrkesverksamma ingenjörer.

På marknaden finns det i dag ett flertal aktörer som erbjuder läxhjälpstjänster som passar de familjer som har ett större behov av flexibilitet vad gäller

tid och plats för läxhjälp. Men alla familjer har inte ekonomiska medel att köpa tjänsten och då kan de ideella aktörerna spela en viktig roll. Därutöver vill vi se över möjligheterna att stärka den nuvarande läxhjälp för att särskilt elever med svagt stöd hemifrån erbjuds detta. Läxhjälp kan aldrig ersätta en kompetent lärare, men det är bra att elever kan läsa läxor gratis i en trygg miljö tillsammans med kunniga vuxna. Skolor som använder läxor i undervisningen bör också erbjuda läxhjälp.

MER FORMATIV BEDÖMNING

I skolan ska undervisningen vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Det framgår tydligt i skollagen. Nya Moderaterna vill se en modern kunskapsskola som kännetecknas av att lärare kontinuerligt utvecklar sin undervisning i syfte att göra den än mer ändamålsenlig. För att möjliggöra detta måste man bl.a. vända sig till forskningen för att få svar. Den pedagogiska forskningen, både nationell och internationell, visar att så kallad formativ bedömning är mycket effektiv.

Formativ bedömning bygger på principen om att eleven under inlärningsprocessen får stöd och gedigen återkoppling från läraren. Metoden förutsätter att läraren och eleven kan besvara tre centrala frågor. (1) Vad är målet? (2) vilka förutsättningar har eleven i inledningsskedet och (3) hur ska målet uppnås? Undervisningen kan med fördel delas upp i tydliga delmål. Läraren följer elevens utveckling stegvis. Processen innebär således en regelbunden dialog mellan elev och lärare, i syfte att stärka eleven och göra undervisningen mer träffsäker, så att den möter den enskilde eleven på rätt nivå. Denna undervisningsmetod har visat sig stärka elevens lärande. Skolverket borde uppmuntra till att den praktiseras i högre utsträckning i svensk skola.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att införa ett system med lärarhandledare för svaga skolor.
- Att förskoleklassen blir obligatorisk och därmed att grundskolan görs tioårig
- Att införa en behovsbedömning i förskoleklassen så att eleven får rätt stöd redan tidigt i grundskolan.
- Mer formativ bedömning för att ge eleven kontinuerlig återkoppling.
- Fler speciallärare till elever med behov av stöd.

- Betyg från årskurs 3 för ökad måluppfyllelse.
- En ny modell för särskilt stöd, där rätt stöd ges redan i lågstadiet.
- Mer undervisningstid med fokus på matematik.
- Stärkt skolinspektion med fler oanmälda inspektioner och ett tydligare uppdrag att lyfta fram positiva skolexempel.
- Stöd till läxhjälsorganisationer för att främja likvärdigheten.

STÄRKT KOPPLING MELLAN UTBILDNING OCH ARBETSMARKNAD

Nya Moderaterna är det moderna arbetarpartiet. Vår arbetslinje har bidragit till att över 200 000 fler människor har ett jobb sedan vi fick väljarnas förtroende 2006. Under samma period har utanförskapet minskat och systerpartiet ökat.

Men arbetslinjen är inte färdigutvecklad. Den måste fortsätta att förbättras så att fler människor kan få ett jobb och en egen försörjning. Arbetslinjen handlar inte bara om arbetsmarknadspolitik utan om att många olika politikområden tillsammans hjälper jobb och tillväxt att växa fram. Här fyller utbildningspolitiken en viktig roll.

För att arbetslinjen ska bli framgångsrik även i framtiden, då utmaningarna ser annorlunda ut, måste utbildningssystemet förbättras. I dag möter vi stora pensionsavgångar, hög ungdomsarbetslöshet och misslyckad integration, skolan är en del av lösningen på alla dessa utmaningar.

Först och främst måste vi fortsätta utmana uppfattningen att akademiska utbildningar per definition är bättre eller finare än yrkes- och lärlingsutbildningar. Tyvärr lever den bildsättningen fortfarande kvar när eleverna väljer bort yrkesprogrammen på gymnasiet även om sannolikheten att få jobb är betydligt större.

Att alla ungdomar får en gymnasieutbildning är en betydande och komplex utmaning. Här behövs fler olika åtgärder. Detta i kombination med den allt tuffare globala konkurrensen om såväl produktion som kompetens gör att Sverige inte har råd att hamna på efterkälken. Vi måste hitta ett bättre system för matchning och locka ungdomar att söka sig till de utbildningar där de har störst chans att få ett jobb, en egen försörjning och ett självständigt vuxenliv.

En ny värld växer fram i vilken kommunikation, sociala nätverk via IT-plattformar och livslångt lärande blir avgörande. I framtiden kommer inte enbart formell behörighet och examina spela en väsentlig roll i en anställningspro-

cess. Nya kompetenser som förmågan att samarbeta i grupp, vara kreativ, arbeta processinriktat etc. kommer att betyda mycket inom vissa branscher. Att nå en konceptuell förståelse, kunna koppla ihop informationsflöden och dra komplexa slutsatser kommer att prägla framtidens arbeten. Den sociala kompetensen kommer också att spela en betydande roll för den enskildes konkurrenskraft på en arbetsmarknad i förändring. Det är viktigt att en modern kunskapsskola bejakar och stimulerar dessa framtidskompetenser.

PRAKTIK PÅ GYMNASIETS ALLA PROGRAM

På gymnasiets yrkesförberedande program ingår 15 veckors arbetsplatsförlagt lärande på alla program och inriktningar. För de högskoleförberedande programmen finns det dock inte något krav på praktik överhuvudtaget.

Att skolorna involverar näringslivet i undervisningen i gymnasieskolan är mycket viktigt och det sker på olika sätt runt om i landet. En modell för detta är praktik. Praktik ger inte bara nyttiga insikter om hur kunskaperna man får med sig från skolan ska kunna användas i yrkeslivet. Den ger även en känsla av vad det innebär att arbeta inom en viss bransch och hur livet är på en arbetsplats.

Det finns kommuner som erbjuder en veckas relevant praktik även på de högskoleförberedande programmen. Det är något som borde införas i fler kommuner.

Moderatledda kommuner bör eftersträva att skapa förutsättningar för samverkan mellan näringsliv och skolan. Ett sätt är att erbjuda en veckas praktik till eleverna som går högskoleförberedande program.

Detta görs genom kommunala initiativ. Det är också troligt att den kommunala utbildningsnämnden måste fatta beslut för att eleverna på de högskoleförberedande programmen ska kunna ha praktik. Praktik är ett bra sätt för elever att lära sig vad det innebär att vara på en arbetsplats och ger ungdomarna en referens att ta med sig när de söker jobb efter studenten.

FÖRSTÄRKNING AV LÄRLINGSSYSTEMET

År 2008 infördes gymnasial lärlingsutbildning som försöksverksamhet och 2011 permanentades lärlingsutbildningen i samband med den stora reformeringen av gymnasieskolan.

Antalet elever som går på lärlingsutbildningar har minskat. Till stor del kan detta förklaras med hänvisning till att elevkullarna generellt minskar. Under våren 2012 gick cirka 2 300 elever i årskurs 1. Motsvarande siffra våren 2011 var cirka 3 700.

Men det har även funnits bekymmer med att få företag som är villiga att ta emot lärlingar. Resultaten från Lärlingskommitténs enkäter om finansieringen visar att de flesta företagen anser att det viktigaste motivet till att ta emot lärlingar är att de får långsiktighet i den egna verksamheten när de lär

upp personer som de senare kan rekrytera. Lärlingsutbildningar är oerhört värdefulla för en fungerande arbetsmarknad. Nya Moderaterna ska därför arbeta för att stärka denna utbildningsform.

PERMANENTA FÖRSÖKSVERKSAMHETEN MED ETT FJÄRDE ÅR PÅ GYMNASIESKOLANS TEKNIKPROGRAM

För närvarande pågår en försöksverksamhet med ett fjärde år inom ramen för gymnasieskolans teknikprogram. Under åren 2011-2015 kan eleverna som läser tredje året på Teknikprogrammet söka till en gymnasieingenjörutbildning som är ettårig. För närvarande finns denna utbildning på 20 orter i Sverige.

Möjligheten att läsa ett fjärde år vänder sig till elever som vill få en yrkesutbildning som ger stora möjligheter till ett jobb direkt efter gymnasiet. Det fjärde året på teknikprogrammet erbjuder även eleven de praktiska kunskaper som krävs för att fullfölja en civilingenjörutbildning på ett bättre sätt efter gymnasiet. Mycket tyder på att försöksverksamheten är både populär och framgångsrik redan nu. Den bör därför permanentas och utgöra ett nytt sökbart alternativ inom teknikprogrammet.

UNG FÖRETAGSAMHET (UF) SKA ERBJUDAS TILL ALLA ELEVER

UF-konceptet går ut på att eleverna under sin gymnasietid startar ett UF-företag, skapar en produkt eller tjänst som de säljer för att sedan avveckla företaget efter att projektet är färdigt. Detta har visat sig ge stor effekt på ungdomars benägenhet att starta företag. Tjugofyra procent av dem som genomgått UFs koncept UF-företagande har senare i livet startat ett eget företag.

En viktig förutsättning för att UF ska kunna erbjudas till alla elever på en gymnasieskola är att kommunerna och skolledningarna finns med och aktivt stödjer verksamheten. Det kan vara både ekonomiskt och organisatoriskt stöd. Även om UF är en av de största aktiviteterna som finns för att ge eleverna en chans att testa på entreprenörskap så är det inte den enda. Givetvis ska även andra saker som gör att skolan arbetar mer med entreprenörskap också premieras.

FÖRSTÄRKNING AV STUDIE- OCH YRKESVÄGLEDNINGEN (SYV)

Eleverna behöver en mer gedigen studie- och yrkesvägledning, tillgänglig när eleverna behöver den, med tydlig arbetsmarknadsanknytning. I sam-

band med införandet av den nya gymnasieskolan uppdagades att många elever var felinformerade gällande de nya gymnasieprogrammets utformning. Elever valde till exempel bort program för att de trodde att de inte gav högskolebehörighet. Därför vill vi genomföra ett "yrkesvägledningslyft" som innebär att SYV får en mer central roll i undervisningen, erbjuds tidigare och tydligare kopplas till arbetsmarknaden. Vi ser även positivt på att kommuner öppnar upp för fristående aktörer som erbjuder SYV.

BRETT UTBUD AV GYMNASIEPROGRAM MED RÄTT DIMENSIONER

Antalet elever som läser på de 18 olika nationella programmen speglar inte alltid de behov som finns på den lokala och nationella arbetsmarknaden. Det riskerar att leda till hög ungdomsarbetslöshet och ökat utanförskap.

Det är omöjligt att säga exakt hur många som "borde" läsa på ett visst gymnasieprogram, men det finns mycket som tyder på att för få väljer de yrkesförberedande programmen. Många branscher som har yrkesprogrammen som huvudsaklig kompetensförsörjningskanal har brist på utbildad arbetskraft. Vidare har drygt sex procent av eleverna som börjar på ett högskoleförberedandeprogram bytt till ett yrkesförberedande under sin studietid. Alla elever har rätt att byta skola och program, men byten minskar både genomströmningen och ökar risken för avhopp.

Läsåret 2011/12 gick bara 31 procent av eleverna på ett yrkesförberedande program. Minskningen fortsätter in i 2013 och preliminärt kommer endast 29 procent av eleverna i årskurs 1 gå på yrkesprogrammen läsåret 2012/13.

Principen som styr gymnasieintaget i dag är att eleverna i så hög utsträckning som möjligt ska komma in på sina förstahandsval till gymnasiet. I dag kommer 92,2 procent in på sina förstahandsval.

Eftersom det råder fri etablering av friskolor och kommunerna har som uppgift att tillgodose elevernas förstahandsval innebär det att arbetsmarknadens behov av arbetskraft inte måste finnas med i beräkningen när man bestämmer hur många platser de olika gymnasieprogrammen ska ha. I den nya skollagen finns dock en ny skrivning som förtydligar att gymnasieskolan är en del av kompetensförsörjningssystemet. Det är dock ännu oklart hur detta tolkas av huvudmännen och huruvida det kommer att förändra utbildnings-samordnarnas dimensionering.

Det finns mycket som tyder på att huvudmännen, landstingen och länsstyrelserna skulle kunna göra mycket för att sluta avtal om hur många elever som ska utbildas inom olika yrkesprogram. Kopplingen mellan var man utbildar sig och var man sedan börjar arbeta är ganska stark. Rörligheten har visserligen ökat, men för elever som gått ut ett yrkesprogram var det 50 procent som tre år efter gymnasiet arbetade i samma kommun som de studerade i. Ytterligare 30 procent arbetar i en annan kommun, men dock i samma län.

Just på länsnivå har också länsstyrelserna i uppdrag att ta fram regionala kompetensplattformar som ska vara basen till vårt strategiska kompetensförsörjningsarbete. Dessa kompetensplattformar kan förbättras och utvecklas med hjälp av mer samverkan mellan de olika berörda myndigheterna. Men ett stort problem med dem är att utbildningsanordnare inte använder sig av de analyser som tas fram i regionerna.

I dag är det SCB som har uppdraget att följa upp vad eleverna gör efter gymnasiet. De rapporterar sedan hur många elever som läser på universitetet, hur många som arbetar med mera. Den här uppföljningen skulle behöva bli mer lokalt och regionalt anpassad samt genomföras mer regelbundet.

Utbildningsdepartementet bör tillsammans med SCB avgöra vilka statistikprodukter som ska tas fram. Det är viktigt att utveckla detta och styra mer detaljerat hur statistiken ska inhämtas och presenteras.

I Sverige finns det två stora undersökningar som tittar på hur väl gymnasieelever lyckats på arbetsmarknaden utifrån vilket gymnasieprogram de studerat vid. Den ena är en enkät och den andra en registerbaserad undersökning. Statistiken ska presenteras vartannat år, men regelbundenheten brister. Detta borde göras varje år och de borde göras så att informationen kan brytas ned regionalt och lokalt. Uppgifterna kan då fungera som stöd till utbildningsanordnare som dimensionerar antalet utbildningsplatser på de olika programmen. Men också som stöd för föräldrar och elever som väljer gymnasieprogram.

Det bör därför också ske en ändring i skolförfattningarnas uppdrag till de lokala och nationella programråden så att de också ska hjälpa till att analysera prognosdata och övervaka dimensioneringen på sina respektive program.

I dag har de nationella programråden främst till uppgift att bevaka utbildningens innehåll och de lokala programråden har till uppgift att hjälpa skolorna att hitta bra praktikplatser. Dessa uppdrag behöver vidareutvecklas så att man även tar ansvar för matchningen mot arbetsmarknaden. För att fler ska tillhandahålla praktikplatser bör möjligheterna för att införa handledarpeng prövas.

LIVSLÅNGT LÄRANDE I HÖGRE UTBILDNING

I dag finns en övre åldersgräns för att kvalificera sig för studielån och studiemedel för CSN. Från att man fyllt 45 år minskar möjligheten att söka studielån och efter 54 kan man inte få studiebidrag. Detta är ett problem för människor som vill ställa om och skaffa sig en ny karriär. Det finns redan i dag en naturlig begränsning av både studiebidraget och studielånet som innebär att man inte kan överutnyttja systemet termin ut och termin in. Därför bör dagens åldersbegränsning av studiestödet ses över.

För studenter vid kompletterande utbildning (KU-utbildning) skiljer sig idag möjligheterna att bli berättigade till CSN. Det behövs en översyn för hur

likvärdigheten kan stärkas när det rör möjligheten att söka studielån och studiebidrag för KU-utbildningar.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Praktik på gymnasiets alla program för att främja elevernas kontakt med arbetsmarknaden.
- Förstärkning av förutsättningarna för lärlingsutbildningen.
- Ett fjärde år på teknikprogrammet (T4).
- Att Ung Företagsamhet eller motsvarande ska erbjudas till alla elever.
- Förstärkning av studie- och yrkesvägledningen i högstadiet och gymnasiet för att eleven ska kunna göra upplysta val.
- Ett brett utbud av gymnasieprogram med rätt dimensionering.
- Att utöka förutsättningarna för livslångt lärande genom att se över åldersbegränsningen av studiestödet.

EN MODERN KUNSKAPSSKOLA

Drömmen om en modern skola är någonting som funnits länge i Sverige. Att bygga en skola för alla barn och ungdomar var efterkrigstidens stora politiska projekt. Under en period av hög tillväxt investerades det i skolan för att alla människor skulle ges en möjlighet att utvecklas och växa. Sverige förvandlades till en stark kunskapsnation. Detta lade också grunden för vår fortsatta tillväxt med spetskompetens inom såväl läkemedelsutveckling som industriproduktion och IT-teknik.

Modernisering går hand i hand med teknikutveckling. Nya tekniker tillgängliggörs och kan komma till användning i nya miljöer och i nya sammanhang. Ibland beskylls skolan för att inte hänga med i den oerhört snabba utvecklingen som sker inom främst IT. Det är emellertid en beskrivning som man vid ett besök i skolan snart får anledning att ifrågasätta. Skolan fungerar inte på samma sätt som när dagens föräldrar, eller för den delen mor- och farföräldrar, gick i skolan.

Det är inte politiker som ska vara drivande i denna utveckling. Vilka pedagogiska verktyg och hjälpmedel som används i skolan är upp till lärarna och rektorerna att avgöra, så länge de stärker elevresultaten. Men vi som politiker och beslutsfattare ska intressera oss för och lyssna till dem som leder utvecklingen mot en modernare skola.

En modern skola innebär dock mycket mer än datorer och läsplattor i klassrummen. En modern skola handlar om att visa respekt för lärarprofessionens förmåga att utveckla skolan. Respekt i kombination med ett intresse och en nyfikenhet för verksamhetens förutsättningar är vårt sätt att ta ett modernt ansvar för skolan. För att detta ska fungera i praktiken krävs också att skolan genomsyras av flexibilitet och ett lösningsfokuserat förhållningssätt.

LÄRARLYFTET 3.0

Även om modern teknik och nya tekniska lösningar gör landvinningar på många skolor så finns det fortfarande problem kvar att lösa. Skolinspektionen publicerade nyligen en utvärdering av hur IT används i undervisningen. Tyvärr vittnar undersökningen om att skolorna huvudsakligen misslyckats med sina IT-satsningar. Datorer används i första hand som skrivmaskiner och inte som lärverktyg för att utveckla undervisningen. Lärarna känner också ett stort behov av kompetensutveckling på detta område.

Skolledningarna styr inte användningen av IT i undervisningen tillräckligt aktivt. Många skolor saknar övergripande strategi för användning av IT i det pedagogiska arbetet, och IT-användningen i undervisningen blir därför ofta en fråga som är helt beroende av den enskilde lärarens intresse. Lärarnas behov av kompetensutveckling för att använda IT-verktygen i det pedagogiska arbetet har inte tillgodosetts.

En del skolor saknar grundläggande förutsättningar för användning av IT i undervisningen därför att de saknar eller har föråldrad utrustning. Ett annat problem är att de saknar IT-support i det dagliga arbetet.

Läraryftet 3.0 ska vara en lärarfortbildning med fokus på IT i klassrummet. Fortbildningssatsningen syftar till att ge lärare evidensbaserade undervisningsverktyg som underlättas och möjliggörs av den digitala tekniken. Ingen IT-lösning i världen kommer dock någonsin att kunna ersätta en kompetent och lyssnande lärare.

Läraryftet 3.0 ska vara konstruerat på ungefär samma sätt som läraryftet 1, det vill säga att skolorna själva söker de fortbildningskurser som erbjuds via Skolverket. Dessa ska inte nödvändigtvis levereras av de traditionella lärosätena, utan av utbildningsföretag/organisationer med erfarenhet från just denna typ av fortbildning.

Den fortbildning som erbjuds ska vara inriktad på att motverka de brister som Skolinspektionen upptäckt. Det handlar huvudsakligen om att ge lärare den kompetens som krävs för att förbättra undervisningen med hjälp av IT som läroverktyg. Den digitala tekniken ger exceptionellt goda förutsättningar

är för att levandegöra undervisningen. Fortbildningen i IT-pedagogik bör vara av mer ämnesövergripande karaktär.

Fortbildningen ska även vara tillgänglig för rektorer i syfte att ge praktiska råd angående hur man konstruerar de övergripande strategier som saknas på många IT-utrustade skolor i dag. Lärare och rektorer ska också få tillgång till kurser som handlar om hur man effektiviserar administrationen genom IT.

IT-UPPDRAG TILL SKOLVERKET

Alla stödande myndigheter runt skolan måste arbeta för att främja IT-användning både som pedagogisk metod men också för att förenkla administrativa uppgifter. I dag har Skolverket ett sådant uppdrag, men deras kunskap och resurser når inte ut till alla skolor. Tidigare uppdrag om främjande av IT-användning bör uppdateras och förstärkas. Fokus bör ligga på IT-användning kopplad både till effektivisering av administration, i syfte att minska lärarnas arbetsbörda, samt utvecklingen av undervisningen. I det tidigare uppdraget nämns betydelsen av källkritisk kompetens och integritetsaspekter med anknytning till IT. Även i det nya uppdraget bör källkritik och integritetsfrågor prioriteras högt.

STÄRK REKTORERS SJÄLVSTÄNDIGHET

Inom många kommunala skolsystem saknar rektorerna reell makt att planera sin verksamhet självständigt, både pedagogiskt och ekonomiskt. Om en kommunal skola går med vinst ett år går den vinsten oftast in i kommunens totala vinstberäkningar och nästa år får rektorn som drivit sin skola med vinst inte tillbaka dessa medel. I värsta fall blir det sänkt anslag eftersom skolan faktiskt klarade sig med mindre pengar än beräknat under det föregående året. Det gör att rektorernas möjlighet att tänka långsiktigt kring sin verksamhet begränsas.

Det finns olika sätt att öka rektorernas möjligheter att styra över skolan och de egna resultaten. Alla kommuner är olika och kräver därmed olika lösningar, men det första man behöver göra är att erkänna att det finns problem med långa beslutsvägar och överdriven detaljstyrning i många skolorganisationer. En variant som används i vissa kommuner är att lägga ut ansvaret för en skolenhet på en lokal styrelse som direktförvaltar en skola. En annan variant är att arbeta inom de befintliga strukturerna för att minska politikernas detaljstyrning och skala bort lager med onödig byråkrati.

MÖJLIGHET ATT LÄSA GYMNASIET PÅ ANNAN ORT

Nya skollagen innebär att så kallade specialutformade gymnasieprogram tagits bort. Dessa gymnasieprogram har funnits på många friskolor runt om i Sverige. CSN har tidigare haft möjlighet att utbetala inackorderingstillägg till elever på de specialutformade programmen. Från och med höstterminen 2011 har CSN inte längre denna möjlighet. Det nya regelverket innebär att det blivit svårt att få inackorderingsbidrag om utbildningen redan finns i hemkommunen.

Nya skollagen får negativa konsekvenser för skolor belägna på mindre orter, som exempelvis vill utforma specialutbildningar som riktas mot en snäv elevkategori med specifika intressen. Ungdomar från mindre orter riskerar att missgynnas då de inte har samma möjlighet att söka sig till gymnasieskolor utanför kommunen. Problemet kan även vara det omvända, med mindre orter där det finns utbildningar som håller mycket hög kvalitet, men som ändå har problem med elevunderlaget eftersom man har mottagit elever från hela Sverige.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Lärarlyftet 3.0 – en fortbildning för att främja lärares IT-kompetens.
- Ett uppdrag till Skolverket för att stimulera IT i undervisningen.
- Att öka rektorers självständighet för att stärka kvaliteten verksamheten.
- Stärkta möjligheter för elever att läsa på annan ort.

LÄRARYRKETS FÖRUTSÄTTNINGAR, STATUS OCH KOMPETENS

Bra lärare som trivs med sitt yrke gör stor skillnad för skolans utveckling och resultat. Att läraryrket har förändrats mycket de senaste 20 åren är tydligt. Lärarrollen innefattar numera mycket som inte rör det pedagogiska huvuduppdraget. Det kan handla om alltifrån komplicerade elevhälsoärenden till att administrera och dokumentera olika uppgifter som inte har med elevernas kunskapsutveckling att göra.

Många lärare väljer att lämna yrket. Det är mycket av det som inte äger rum i klassrummet som gör att en del lärare inte trivs och lämnar yrket. Söktrycket på våra lärarutbildningar, ungefär en sökande per plats, indikerar att yrket har låg status. Enligt Lärarförbundet hade fler studenter valt lärarutbildningen om tre saker uppfylls, det första är högre lön, det andra är bättre arbetsmiljö och det tredje är bättre karriärmöjligheter.

Enligt en undersökning av Lärarnas Riksförbund från 2011 upplever 90 procent av de tillfrågade lärarna att de hade mer administrativa uppgifter att ta hand om jämfört med för fem år sedan. Bakom varje beslut att införa mer kontroll, dokumentation och regler fanns en gång en god tanke. I förlängningen riskerar dock snåriga regler och dokumentationskrav att bli ett hinder snarare än en tillgång för verksamheten.

Lärare måste kontinuerligt få kompetensutveckling och ta del av den senaste pedagogiska forskningen.

Alliansregeringen har från tillträdet haft fokus på lärarkompetensen: höga och tydliga behörighetskrav, fortbildningsåtgärder, bättre möjligheter för lärare att forska och legitimeringsreformen är några exempel. Vi ser nu att andelen behöriga lärare stadigt ökar i skolan. Denna positiva utveckling måste få fortsätta. Lärare behöver reella karriärmöjligheter och skickliga lärare ska ha bra betalt.

LÄRARHANDLEDARE – EN KARRIÄRMÖJLIGHET

Det behövs fler specialiserade lärare i skolan, lärare som är specialiserade inom många olika områden. Ett första steg mot detta är den karriärreform med förstelärare och lektor som regeringen nu inför. En tjänst som lärarhandledare skulle innebära ytterligare en karriärmöjlighet för lärare. Ett system med tidsbegränsade handledartjänster skapar också möjligheter för att allt lärarhandledare själva lär sig under sitt uppdrag kommer ut i verksamheten och får spridning.

De lärare som söker en tjänst som nationell lärarhandledare får gärna vara förstelärare, det vill säga inneha den karriärtjänst som nu införs, men tjänsterna ska vara öppna att söka för alla skickliga pedagoger.

Lärare som rekryteras som lärarhandledare ges möjlighet att ta tjänstledigt på halvtid eller heltid under två år. Sammanlagt består organisationen av ungefär 100 lärare och till en början handlar det om svenska, matematik och naturorienterade ämnen. Lärarhandledarna kommer till att börja med att arbeta på grundskolor mellan årskurs 4-9.

Att vara lärarhandledare inom ramen för den organisation vi föreslår ska givetvis vara meriterande. De 100 tjänstlediga lärare som ingår i den grupp som under två år anställs av Skolverket, ska få en högre lön och en titel knuten till den erfarenhet som uppdraget som lärarhandledare innebär.

Vad som kommer gälla för lärarna som varit lärarhandledare när deras två år är över kan övervägas tillsammans med lärarfacken och skolhuvudmän-

nen så att deras kompetenser och färdigheter tas tillvara, men också så att den enskilde läraren upplever uppdraget som positivt i hans eller hennes yrkesbana.

Förslaget ovan anknyter till förslaget om lärarhandledningssystem för skolor med svaga resultat. Att vara lärarhandledare som tjänstgjort vid Skolverket ska vara en merit man kan tillgodoräkna sig och som berättigar till högre lön. Lärarhandledare ska vara en ny karriärtjänst.

FORTSATT KOMPETENSUTVECKLING FÖR OBEHÖRIGA LÄRARE

Huvudmän kan ansöka hos Skolverket om ett bidrag för deltagare i Lärarlyftet II. Lärarlyftet II vänder sig till lärare som har legitimation men saknar behörighet inom något av de ämnen eller årskurser som de undervisar i. Lärarförbundet har i en skrivelse till regeringen krävt en förlängning av Lärarlyftet II. Lärarlegitimation och nya behörighetsbestämmelser utgör bakgrunden till varför Lärarförbundet ställer kravet.

Vi måste säkerställa att legitimationsreformen för lärare går att genomföra. En förlängning av Lärarlyftet II skulle skapa goda förutsättningar för att lärarna når den behörighet som legitimationsreformen kräver.

Innan en förlängning genomförs måste Lärarlyftet II utvärderas. Det finns tydliga signaler om att vissa kommuner inte har ansökt om statsbidrag i den omfattning som skolor i vissa kommuner kräver.

ANONYMISERA OCH DIGITALISERA DE NATIONELLA PROVEN

Mycket tyder på att det finns briser i hur de nationella proven hanteras. Briserna finns främst i ojämlik rättning av proven. Många lärare tycker också att den administrativa börda de nationella proven innebär är problematisk.

Alliansregeringen har infört fler och tidigare nationella prov. Syftet med proven är att främja likvärdig betygsättning samt att ge lärarna ett verktyg för att bedöma om eleverna har uppnått de kunskapskrav som finns för en viss årskurs. De nationella proven ger också ett viktigt underlag för bättre utvärderingar av skolans resultat och kvalitet.

Nationella prov hålls i dag i grundskolans årskurs 3, 6 och 9. Det finns också nationella kursprov i gymnasieskolan. Dessutom ges nationella prov inom sameskolan, specialskolan, Komvux och SFI. Varje år görs mer än en miljon nationella prov.

Kritiken som finns mot proven är tvåfaldig. Från skolmyndigheterna anser till exempel Skolinspektionen att proven inte främjar likvärdighet i betygsättningen eftersom de rättas så olika på olika skolor. Enligt Skolinspektionen

är det störst skillnader i rättandet på provdelar med essäfrågor inom ämnet svenska.

Den andra kritiken är att många lärare anser att det är administrativt krävande att hantera nationella prov och att rätta dessa. Kritiken som handlar om bristande likvärdighet kan delvis lösas genom att man anonymiserar proven när de rättas. Det finns forskningsstöd för att det gör rättningen mer korrekt. Efter att proven rättats och betygsatts får dock självklart läraren, eleven och föräldrarna reda på provresultaten.

Problemet med ökad administration skulle avhjälpas med digitala prov. Nya Moderaterna vill därför arbeta med att skapa ett digitalt provsystem, men det är inte rimligt att digitalisera alla nationella prov på en gång. Vi förespråkar att ett mål sätts upp om att samtliga nationella prov ska vara digitaliserade och anonymiserade tills år 2018. Sedan får skolorna som känner sig redo att gå över till det digitala systemet ansluta sig. Detta ger skolorna tid att förbereda övergången och skaffa den IT-utrustning som krävs. Det ger också goda möjligheter att utvärdera resultatet av reformen om man inte gör allt på samma gång. Digitalisering möjliggör också centralrättning av proven, men skulle också kunna innebära att sambedomning eller åtminstone att en "second opinion" lättare kan genomföras.

Det finns inte så mycket forskning på hur anonymisering och digitalisering skulle påverka provresultaten. IFAU har dock gjort en studie som avser det nationella provet i ämnet Svenska på gymnasiet. Lärarna fick inte veta elevernas kön och "rättade om" prov som hade rättats tidigare. Det gick inte att se någon diskriminering mellan könen, men generellt fick proven 13 procent lägre betyg efter omrättningen. Anonymisering skulle enligt rapporten alltså leda till mer restriktiva provresultat. Samma bild ges av Skolinspektionen som efter omrättning konstaterade att över 30 procent av betygen på essädelen av nationella provet i Svenska i årskurs 9 och på gymnasiet hade fått för högt betyg. Skolverket har också gjort en förstudie som heter "Adaptiva och andra datorbaserade prov" där de kartlägger hur man skulle kunna utforma digitala prov.

LÄRARNAS ADMINISTRATION SKA MINSKA

Kommunerna som huvudman för skolan kan göra mer för att minska lärarnas administration. Regeringen tillsatte nyligen en utredning för att minska den statliga delen av administrationen, men det är inte nog. Kommunernas arbete är minst lika viktigt och därför ska Nya Moderaterna arbeta för minskad administration för lärare i landets kommuner.

Att minska lärarnas administrativa arbetsbörda är ingen enkel uppgift. Bakom varje beslut att införa mer kontroll, dokumentation och regler fanns en gång en god tanke. Det är alltid något viktigt som ska regleras, men mer regler leder i sin tur till extra administration. I längden riskerar regler, kontroll och dokumentationskrav att bli ett hinder snarare än en tillgång för verksamheten.

För att hjälpa lärare krävs att vi både nationellt och kommunalt visar att vi menar allvar med att minska lärares administrativa börda. Det behöver inte bara handla om att prioritera bort uppgifter. Fler kommuner behöver arbeta mer med att erbjuda lärarna bättre förutsättningar att göra arbetet effektivt. Hjulet ska inte behöva uppfinnas på varje skola, av varje lärare. Genom att standardisera de vanligaste administrativa uppgifterna kan mycket vinnas.

En metod för att minska lärarnas administration är att anställa administrativt stöd till gymnasielärarna, så kallade lärarsekreterare. Detta kan på sina ställen vara en väg framåt för att avlasta lärarna med administrativa arbetsuppgifter. Framst bör det vara aktuellt för de lärare som får någon av de nya karriärtjänsterna "lektor" eller "förstelärare".

Sedan år 2006 finns krav på att alla elever ska ha en skriftlig individuell utvecklingsplan (IUP). Dessa ska sedan år 2008 även innefatta så kallade skriftliga omdömen. Arbetet med IUP skapar mycket administrativt arbete för lärarna.

Alliansregeringen har nu infört fler och tidigare nationella prov samt betyg från årskurs 6. Det gör att IUP och skriftliga omdömen framstår som överflödiga i årskurser där man har gedigna kunskapskontroller. Elevernas föräldrar får tydligare information om sina barns kunskapsutveckling genom nationella prov och betyg. Att ta bort IUP i årskurs 6-9 skulle avlasta lärarna mycket.

SKICKLIGA LÄRARE SKA HA BRA BETALT

Skolhuvudmän har traditionellt inte använt ekonomiska incitament för att förbättra sina resultat och verksamhetsformer. Även om forskningen visar att resultaten mellan enskilda klasser på enskilda skolor kan vara stor, vilket innebär att det är läraren som gör skillnad, är lönespridningen svag i lärarkåren. Det tyder på att hur väl man får eleverna att prestera inte är en stark parameter i lönesättningen.

En modell som testats är att genom politiska prioriteringar besluta om vilka parametrar som ska vara avgörande vid löneökning. Kriterierna är godkända av fackföreningar och skolhuvudmän, helt transparenta så att alla lärare vet på vilka grunder de blir bedömda. Detta är en utveckling som moderatstyrda kommuner borde eftersträva.

FRISTÅENDE LÄRARUTBILDNING

Kritiken mot lärarutbildningen i Sverige har varit omfattande under många år. Socialdemokraterna gjorde om lärarutbildningen under tidigt 2000-tal, men reformen fick kritik av både Högskoleverket och Riksrevisionen. Alliansregeringen har infört en ny lärarutbildning som förhoppningsvis kommer att ge goda förutsättningar för en långsiktig kompetensförsörjning av lärare, men ytterligare reformer ska inte uteslutas.

Under de senaste 10-15 åren har det blivit allt svårare att attrahera duktiga studenter till läraryrket. Vad det har haft för effekter för elevernas studieresultat är dock svårt att säga. Enligt IFAU:s analys ger lärarnas förmåga olika effekt för olika elevgrupper. Det tyder på att många olika typer av människor behöver lockas till lärarutbildningen.

Ett sätt att göra detta är att öppna upp för en större flexibilitet i utbildningssystemet. Denna insikt finns hos allt fler aktörer och i dag finns det två initiativ som har som målsättning att starta upp fristående lärarutbildningar. Båda är inriktade mot den grupp av ungdomar som i dag inte väljer att bli lärare. För att öka flexibiliteten i sättet blivande lärare utbildas skulle man behöva göra ett antal förändringar i både högskoleförordningen och högskolelagen. I korthet kan man säga att förändringarna leder till att en enskild anordnare får rätt att utfärda examen om man antingen erbjuder en utbildning som täcker in hela lärarutbildningen eller samarbetar med någon som har det.

De fristående lärarutbildningarna ska uppfylla samtliga krav som ställs på en ämneslärare i högskoleförordningen, men inte med samma metod som de befintliga utbildarna. Studenterna ska uppfylla alla de målsättningar på kunskap och didaktik som den vanliga lärarutbildningen kräver.

MEDDELARSKYDD I FRISKOLOR

Meddelarskyddet innebär att offentligtanställda utan konsekvenser kan lämna uppgifter till medier i syfte att uppmärksamma missförhållanden. Detta meddelarskydd har alltid funnits för lärare i den svenska skolan, men under den senaste tiden har friskolorna blivit så många att en stor andel lärare står utan meddelarskydd.

Frågan om insyn och öppenhet i sådan offentligt finansierad verksamhet som drivs i privat regi är inte ny, men tidigare initiativ för att öka öppenheten har lett till omfattande remisskritik och visat sig vara svåra att genomföra.

Regeringen har därför tillsatt en utredning som ska se över frågan om ett stärkt meddelarskydd för friskolelärare och annan privatanställd personal i offentligt finansierad verksamhet. Utgångspunkten är att meddelarskyddet för privatanställda i offentligt finansierad verksamhet så långt som det är möjligt ska vara detsamma som för offentligt anställda.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Lärarhandledare – en ny karriärtjänst.
- Fortsatt kompetensutveckling för alla lärare med fokus på dem som ej har behörighet i de ämnen de undervisar i.
- Digitalisering av de nationella proven för att minska läraradministrationen.
- Minskad läraradministration nationellt och lokalt.
- Att yrkesskickliga lärare i högre grad ska premieras.
- Fristående lärarutbildning för att höja utbildningens status.
- Meddelarskydd i friskolor.

TRYGGA OCH ENGAGERADE ELEVER NÅR BÄTTRE RESULTAT

Den moderna skolan är individualiserad och sätter eleven i fokus. Elever och lärare deltar dagligen i en dialog kring lärandet i skolan. Skolan är inte någon sluten värld. Erfarenheterna från elevernas omvärld fångas upp och används ofta i den pedagogiska verksamheten.

Men även om elevernas situation i skolan förbättrats mycket finns det fortfarande stora utmaningar. Stress, psykisk och fysisk ohälsa, våld och hot, mobbning och trakasserier finns fortfarande kvar i skolan. Tyvärr ser vi en ökning av dessa problem. Kraven på eleverna har också ökat över tid socialt sett.

Nya Moderaterna menar att skolan främst av allt är en plats för lärande, men för eleverna är skolan också en arbetsplats och en social arena där relationer och konflikter ömsesidigt uppstår. Alla elevers rätt till lika bemötande är grundläggande och reglerat i skollagen. Trots detta vet vi att barns rätt till ett jämställt bemötande varierar i stor utsträckning mellan olika skolor och kommuner. Det är angeläget att rektorer och pedagoger beaktar detta i det dagliga arbetet. Samhällets ansvar för människor i behov av stöd och hjälp upphör inte bara för att eleverna går i skolan.

Gymnasieskolan betyder i dag alltmer för unga människors vardag. Det fria skolvalet bidrar till att gymnasievalet i högre utsträckning är något som är identitetsskapande. Skolpendlingen ökar också vilket tyder på att eleverna sätter ett högt värde i att välja skola. Att gymnasieskolan får en viktigare roll märks också genom att allt fler elevkårer startas och bedriver en bredare verksamhet för eleverna än traditionell utbildningsbevakning.

Nya Moderaterna välkomnar att eleverna har en aktiv roll i skolan och tar ett eget ansvar för sina studier - framför allt på gymnasiet. Att föreningsliv och elevkårverksamhet har en plats i skolan är en självklarhet.

NOLLTOLERANS MOT MOBBNING OCH KRÄNKNINGAR

Mobbning är ett utbrett problem i skolan. Både elever som mobbar och blir mobbade mår i regel både psykiskt och fysiskt dåligt. Förutom att kränkningar, sexuella trakasserier, våld och hot i sig är oacceptabelt inkräktar de också på lärandemiljön i skolan.

Skolan måste bli bättre på det förebyggande arbetet mot mobbning. Nya Moderaterna är tydliga med att vi alltid tar den utsatte elevens parti. Det är inte den som utsätts för mobbning som ska behöva byta skola för att göra sig fri från sina plågoandar.

Forskning från Göteborg universitet visar att var sjätte fjärdeklassare har utsatts för mobbning på nätet. Mobbning på nätet ökar och det är viktigt att det tas ett samlat grepp kring förebyggande insatser.

Mobbning förblir ett stort problem även om det på papperet finns ett bra regelverk på plats. Det finns till exempel ett särskilt kapitel om kränkande behandling i skollagen. Diskrimineringslagen och arbetsmiljölagen gäller för elever. Skolans värdegrundsuppdrag har förtydligats i läroplanen. Dessutom finns allmänna råd från Skolverket. Alla skolor måste också arbeta med ett systematiskt kvalitetsarbete, även på trygghetsområdet. Vi har ett stort antal myndigheter som arbetar både med inspektion och kompetensutveckling samt så kallad "best practice" för att ta fram de mest effektiva metoderna. Det är Skolverket, Skolinspektionen, diskrimineringsombudsmannen, barn- och elevombudet, Arbetsmiljöverket, Brottsförebyggande rådet, Statens folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen, Statens beredning för medicinsk utvärdering och polisen.

Ett problem när det är så många aktörer inblandade att den enskilda skolan, som har i uppdrag att genomföra själva arbetet mot mobbning har svårt att förhålla sig till vem man egentligen ska lyssna till och lita på.

En av de absolut viktigare myndigheterna är dock barn- och elevombudet (BEO) som har funnits inom ramen för Skolinspektionen sedan 2006. Det är BEO som begär skadestånd för elever som blivit mobbade och där skolan inte gjort tillräckligt för att hjälpa eleven. Sedan 2006 har det dock bara fattats 173 beslut om skadestånd. Om det stämmer att 9 000 elever mobbas under en längre period varje år så är det allt för få som får skadestånd.

Detta är inte en enkel fråga som snabbt kan lösas med politiska beslut. Men staten måste utveckla sitt arbete för att bättre stödja både de enskilda skolorna och eleverna som far illa. Ett första steg är följande åtgärder:

1. Satsa mer på att utvärdera olika metoder mot mobbning och kränkande behandling.

2. Samla ansvaret för mobbningsarbete under en myndighet som fungerar som stöd för skolor som vill utveckla sitt arbete.
3. En webbakt för barn och unga som mår dåligt.
4. Initiera ett sammanhållande rikstäckande uppdrag till Skolverket för skolans arbete mot mobbning på nätet

Som på alla andra skolområden är också lokala beslut och inriktningar otroligt viktiga. Därför ska Nya Moderaterna gå till val i kommuner på att våra skolor ska:

1. Använda evidensbaserade metoder mot mobbning.
2. Ge tydliga direktiv om att flytta på mobbaren.
3. Genomföra elevenkäter där "riskområden" på skolområdet kartläggs.

ELEVER MED PSYKISKA PROBLEM SKA FÅ RÄTT HJÄLP

Den psykiska ohälsan bland ungdomar i skolåldern ökar. Framförallt bland unga kvinnor växer problemet. Elevhälsan fyller en viktig funktion för att motverka den utvecklingen. Deras ansvar handlar framförallt om att upptäcka och förebygga problem, vårdansvaret ligger i stor utsträckning hos barn- och ungdomspsykiatri. Regeringen har även genomfört satsningar på vårdgarantier för unga med psykiska problem. Garantin handlar om att barn och unga ska få ett första besök inom 30 dagar och få behandling eller fördjupad utredning inom 60 dagar.

Alliansregeringen har vidare gjort ambitiösa satsningar på elevhälsan, både genom förstärkta skrivningar i skollagen och genom ett stimulansbidrag till skolor som gör personalförstärkningar. Enligt den nya skollagen ska alla elever ha tillgång till skolsköterska, kurator, skolläkare, skolpsykolog och specialpedagog.

Exakt vad "tillgång till" betyder har dock inte definierats. Det finns en juridisk vägledning från Skolverket som stipulerar att elevhälsan ska finnas i skolan och vara synlig och tillgänglig för eleverna. Det är naturligt att man varken i lagtext eller i råd från myndigheter säger exakt hur det ska fungera. Skolorna måste ha en frihet att själva utforma fungerande system. För enskilda kommuner finns möjligheten att tydligare definiera och strama upp vad rätten till elevhälsa innebär.

På kommunnivå kan Nya Moderaterna arbeta med att införa en "elevgaranti" som innebär att man inom uppställda ramar har rätt att träffa elevhälsans olika funktioner.

SAMVERKAN ÖVER GRÄNSERNA FÖR ELEVERNAS BÄSTA

Den psykiska ohälsan ökar i samhället. Antalet självmord bland ungdomar och unga vuxna visar tyvärr samma trend. Moderaterna ska i framtiden arbeta mer aktivt för kortare led mellan socialtjänsten, psykiatrin och skolan. Vidare ska högre krav ställas på att skolorna uppmuntrar till trepartssamtal mellan skola, elev och vårdnadshavare. Som elev har man ibland kontakt med fler myndigheter än skolan och ibland behöver skolan ta hjälp av andra myndigheter för att kunna hantera vissa elever. Oavsett vad som är orsaken behöver skolan ofta samverka med andra expertmyndigheter som finns i kommunen. Detta handlar framförallt om socialtjänsten, barn- och ungdomspsykiatrin och polisen.

På många skolor fungerar den här samverkan bra, det visar Socialstyrelsen i en rapport från 2009. Cirka 300 av 347 tillfrågade grundskolor och gymnasier uppger att de samverkar med både socialtjänsten och BUP. Problemet är dock att väldigt få skriver riktiga samverkansavtal och ännu färre utvärderar eller dokumenterar dem. Knappt 50 av de 300 skolorna som samverkar med socialtjänst och BUP uppger att de utvärderat och dokumenterat samverkan, vilket bara motsvarar 15 procent av de tillfrågade skolorna.

STÄRK ELEVERS RÄTTIGHETER VID NEDLÄGGNING AV SKOLOR

När en skola läggs ned eller går i konkurs finns en risk att eleverna som gått på skolan hamnar mellan stolarna och inte får sin rätt till utbildning tillgodosedd. Det saknas i dag tydlig lagstiftning som reglerar en nedlagd skolas skyldigheter gentemot eleverna. Problemen kommer med stor sannolikhet att öka, eftersom elevunderlaget i gymnasieskolan minskar de kommande åren.

Enligt Skolinspektionen har minst 15 skolor lagt ned sin verksamhet efter Skolinspektionens beslut om att återkalla tillståndet på grund av brister under åren 2008-2012. Under samma period har minst tolv skolor gått i konkurs. Det är ungefär lika många grund- och gymnasieskolor som drabbas. Sannolikt är det någonstans i storleksordningen 1 000-2 500 elever som fått sin skola nedlagd på det sättet.

Vi går nu in i en period då antalet gymnasieelever kommer att minska ganska kraftigt. Under femårsperioden 2011-2016 minskar antalet elever med ungefär 100 000 (cirka 25 procent av det totala elevantalet). En genomsnittlig skolenhet på gymnasienivå har runt 400 elever.

Det är alltså mycket troligt att många skolhuvudmän inte kommer klara av att hantera nedgången i elevantal. Man blir således tvingad till att lägga ned en eller flera skolenheter.

När en skola läggs ned finns det ett antal saker som riskerar att drabba eleverna, framför allt handlar det om följande problem:

- Få en plats på en ny skola
- Få en plats på samma program och inriktning
- Betygsättning, dokumentation etcetera
- Individuellt val
- Garanterad undervisningstid

Ett tänkbart scenario när en skola läggs ned är att en annan skolhuvudman går in och tar över driften av den gamla skolan med i stort sett samma personal. Det kan antingen ske i den nedlagda skolans gamla lokaler eller i anslutning till den nya huvudmannens befintliga skola. Lagstiftning och regelverk i övrigt behöver ses över i syfte att stärka elevens rättigheter vid skolnedläggningar.

BÄTTRE HÄLSA OCH STUDIERO MED DAGLIG FYSISK AKTIVITET FÖR ELEVERNA I GRUNDSKOLAN

I dag finns det många barn och ungdomar i skolåldern som inte rör på sig tillräckligt mycket för att uppnå en god hälsa. Nya studier visar också att stillasittande fritidsaktiviteter har blivit vanligare längre ned i åldrarna. Detta är inte bara ett problem för skolan. Alltmer forskning pekar nu även på att motion och friska vanor underlättar för lärande och kunskapsutveckling.

I dag har eleverna i grundskolan mellan en och två idrottslektioner i veckan. På gymnasiet är det obligatoriskt med en kurs i idrott och hälsa. En internationellt vedertagen rekommendation är att barn och ungdomar ska vara fysiskt aktiva en timme per dag fem dagar i veckan. För de eleverna som inte idrottar på fritiden är det svårt att uppnå rekommendationens nivå.

Enligt SCB är det så många som var femte 13-årig pojke som inte når upp till rekommendationen och var tredje 15-årig flicka. En femtedel av alla 15-åriga pojkar spelar data- och tv-spel minst fem timmar per dag. Bland flickor som är 15 år uppger bland annat 13 procent att de chattar minst fem timmar om dagen. Detta är den orsak som man brukar lyfta fram när man diskuterar det faktum att fetma bland barn och ungdomar ökar i Sverige. Omkring 20-25 procent av barnen i tioårsåldern i Sverige är överviktiga och drygt tre procent lider av fetma.

Det finns ett mycket omfattande forskningsstöd för att fysisk aktivitet både är en investering i en bättre folkhälsa, men också en investering i en förbättring av elevers förutsättningar för inlärning. För en sammanställning av forskningsresultat se "Varför idrott och fysisk aktivitet är viktigt för barn och ungdom" av Riksidrottsförbundet (2009). En studie som RF nämner visar

också att ljudnivån sjönk i klassrummen och att studieron ökade när eleverna fick vara aktiva varje dag.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Skärpt arbete mot mobbning.
- Att stärka elevhälsans arbete med psykisk ohälsa.
- Effektiv samverkan mellan myndigheter och kommunala aktörer.
- Att stärka elevers rättigheter till utbildning vid skolnedläggningar.
- Mer fysisk aktivitet i skolan för att främja hälsa och skolresultat.
- Trepårtssamtal mellan skola, elev, och vårdnadshavare så länge försörjningsplikt föreligger.

3 . BEKÄMPA ALLA BROTT

Nya Moderaterna ska vara konsekventa och tydliga vad gäller både kriminalitet och dess orsaker. Sverige ska vara ett tryggt och säkert land att leva i för alla. Straff ska stå i proportion till brottens allvar. Trots de stora satsningar som genomförts för att öka tryggheten i hela Sverige återstår mycket att göra. Nolltolerans mot brottslighet och ett tydligt brottsofferperspektiv är självklara delar i moderat rättspolitik.

Stora trygghetsinsatser med resurstillskott till polis, åklagare, domstolar och kriminalvård har genomförts. Poliserna är fler än någonsin tidigare, straffen har skärpts och brottsofferperspektivet har stärkts i hela rättsväsendet. Den ökning som har skett med 2 500 poliser har lett till en ökad synlighet och tillgänglighet i hela landet. I dag har vi till exempel fler områdespoliser i utsatta områden.

Straffen har skärpts för allvarliga våldsbrott generellt och ett nytt brott, synnerligen grov misshandel, har tillkommit. Det tidsbestämda straffet för mord har skärpts från 10 år till 18 år, samtidigt som livstidsstraffet finns kvar. En skärpt sexualbrottslagstiftning har införts och också för människohandel har det straffrättsliga skyddet förstärkts. I syfte att komma åt den som satt i system att trakassera eller förfölja någon annan, går det nu att döma för olaga förföljelse. Flera andra nya brottstyper har införts på senare år för att komma till rätta med klandervärda handlingar som förut inte var straffbelagda. Kontakt med barn i sexuellt syfte tar sikte på vuxnas kontakter med barn som sker exempelvis på internet i syfte att senare förgripa sig på barnet sexuellt. För kränkande fotografering döms numera den som i hemlighet fotograferar den som befinner sig på en privat plats, till exempel inomhus i en bostad. Preskriptionen har tagits bort för vissa brott. Det gör att brott som mord och dråp numera inte preskriberas och att den som har begått ett sådant brott aldrig kan räkna med att gå fri.

Tidiga och tydliga insatser mot ungdomsbrottslighet har prioriterats i syfte att förebygga och förhindra grovre brottslighet. Till exempel har initiativ till en ny samarbetsform mellan polis och socialtjänst, social insatsgrupp, tagits.

Syftet är att med långsiktiga, samlade och fokuserade åtgärder fånga upp unga som är på väg in i en kriminell livsstil. Ett flertal åtgärder har genomförts för att bekämpa den grova organiserade brottsligheten och för att öka förtroendet för rättsväsendets olika delar. Satsningar har gjorts på kriminalvårdens innehåll. Med studier, arbete och behandling inom kriminalvården ges förutsättningar att komma till rätta med sin situation och bryta med brottsligheten.

Samtidigt återstår fortfarande stora utmaningar. Vi ser fortfarande stora skillnader mellan olika delar av landet och mellan olika områden både när det gäller upplevd trygghet och faktisk säkerhet. Utanförskap och brist på framtidstro innebär alltför ofta att unga människor riskerar att hamna i en kriminell livsstil. Ungdomar som ser begränsade möjligheter att få sina drömmar förverkligade leds lättare in i kriminalitet än andra.

Brottsligheten blir alltmer gränsöverskridande med internationella ligor som också är verksamma i Sverige. Den tekniska utvecklingen går fort och innebär att möjligheter öppnas för helt nya typer av kriminalitet. Detta har bland annat fört med sig att allt fler människor kränks, exempelvis på internet. Hanteringen av enskilda fall i rättsväsendets olika delar tar ofta allt för lång tid och allt för få brott klaras upp. Alltför många dömda återfaller dessutom i kriminalitet. Vår reform för skärpta straff för allvarliga våldsbrott har inte fått tillräckligt genomslag. Även på andra områden är åtgärderna mot brottslighet fortfarande för otydliga och svaga. Det beror bland annat på den försiktighetstradition som under lång tid kommit att präglade den faktiska rättstillämpningen i domstolarna i Sverige.

Allt detta ställer höga krav på Nya Moderaterna att utveckla och bredda rättspolitikerna. Polisen måste bli mer effektiv och fler brott måste klaras upp. Arbetet med att se över polisens organisation, effektivitet och dimensionering måste fortsätta. Vi behöver även överväga om påföljdssystemet – i dess olika delar – är tillräckligt ändamålsenligt för att åstadkomma de effekter som eftersträvas, i första hand minskad brottslighet och bättre återanpassning till samhället. Inriktningen bör vara kännbara straff och i övrigt välfungerande påföljder som syftar till att ge personer som begått brott möjligheter att göra nya och mer positiva livsval och underlätta anpassning till ett ansvarstagande liv.

En modern moderat rättspolitik utgår från konsekventa och effektiva åtgärder mot brottsligheten men behöver också fokusera på brottslighetens orsaker och förebyggande arbete. I det förebyggande arbetet finns stora möjligheter lokalt i kommunerna. Här kan åtskilligt göras för att ta större ansvar för ökad trygghet och säkerhet.

En trygg uppväxt är den mest effektiva brottsförebyggande insatsen. Föräldrar har huvudansvaret för att barn inte begår brott. Det innebär att familjer som behöver stöd ska få tillgång till det. Utöver familjen är förskolan och skolan viktiga för att barn ska ha goda uppväxtvillkor. Utbildning är den viktigaste skyddsfaktorn för att kunna få ett bra liv.

Arbetet för att fler människor ska ha ett jobb att gå till är också avgörande för ett tryggare samhälle. Fler i arbete med möjlighet till egen försörjning

och delaktighet i arbetsgemenskapen minskar utanförskap och är en brottsförebyggande åtgärd.

Nya Moderaterna står upp för rättssäkerheten. Lagar och regler måste vara rättvisa och rättstillämpningen förutsebar. Polisen och andra myndigheter får inte använda vilka metoder som helst för att motverka brott. Det handlar med andra ord om att öka människors trygghet utan att äventyra rättssäkerheten.

UNGDOMSBROTTLIGHET

Ungdomar är samhällets mest brottsaktiva grupp. Därför är det viktigt att arbeta brottsförebyggande, att åtgärderna är tydliga och vidtas tidigt för att förhindra att ungdomar fastnar i kriminalitet. Ju tidigare samhället reagerar när unga är på väg i en negativ riktning desto större är möjligheten att bryta den negativa utvecklingen.

Vissa typer av brott hos unga, så kallade strategiska brott (rån, tillgrepp av motorfordon, hot och våld mot tjänsteman samt mened), indikerar tydligare än övriga brott risk för fortsatt brottslighet. Ungdomar som dömts för strategiska brott har vanligen uppmärksammats av socialtjänsten före 15 års ålder. Vanligtvis har denna grupp ungdomar det svårare än övriga lagförda ungdomar i samma åldersgrupp. De har ofta problem i skolan och är sedan tidigare kända hos socialtjänsten. Ungdomar som är på väg in i kriminalitet måste uppmärksammas tidigt, vilket kan vara en utmaning. Skola, socialtjänst, polis och fritidsgårdar har ett gemensamt ansvar.

Kategorin mer brottsbelastade ungdomar kännetecknas av att dessa överlag har en utåtriktad livsstil med ett omfattande umgänge, som ofta utgörs av andra brottsbelastade individer. Intresset för skola och skolprestationer är vanligen blygsamt. Skolk, alkohol och droger ingår ofta i livsstilen. Förhållandet till föräldrarna upplevs ofta som mindre bra, och föräldrarnas kännedom om ungdomarnas förhållanden och umgänge är ofta liten. Brottsbenägenhet är alltså inte slumpartad; tvärtom existerar tydliga indikationer vad gäller ungdomar, sociala faktorer och brottsbenägenhet. Detta bör uppmärksammas för att mer effektivt förebygga utvecklingen av ungas brottsliga verksamhet. Genom att skapa förutsättningar för goda uppväxtvillkor, god skolmiljö, utbildning och arbete kan brott förebyggas.

SKOLAN SOM BROTTSFÖREBYGGANDE ARENA

Föräldrar har huvudansvaret att lära sina barn om rätt och fel. Likväl har förskola och skola stor betydelse för barnens uppväxtvillkor. Skolan är ett viktigt område för brottsförebyggande arbete och en plats där framgångsrika insatser kan få mycket långvariga och goda effekter. För att få ett bra liv är god utbildning den viktigaste skyddsfaktorn.

Att i skolan arbeta brottsförebyggande och trygghetsskapande fyller således flera syften, inte minst att öka tryggheten och minska brottsligheten i skolmiljön. Att arbeta förebyggande i skolan kräver ofta samarbete mellan olika aktörer inom och utanför skolan. För att minska våld och mobbning i skolan är det viktigt att identifiera så kallade hot spots, det vill säga våldsutsatta platser såsom elevskåphallar och ytor utanför klassrummen. Det hjälper inte att bara ha rastvakter på skolgården; skolan bör kartlägga på vilka platser och tider våldet förekommer samt vilken typ av våld det är och därefter sätta in åtgärder när det krävs. Platsbaserat arbete är ett viktigt förebyggande komplement som används alltför sällan i skolans strävan att minska brott och problembeteenden.

Det är viktigt att unga känner till och känner förtroende för rättsväsendets roll i samhället. Det förekommer allt oftare att polisen upplever att unga inte vill anmäla brott, berätta vad de sett eller medverka som målsäganden och vittnen. Därför behövs det övervägas om undervisningen i lag och rätt bör utökas i skolan.

SOCIALA INSATSGRUPPER

Samhällets reaktioner på brott måste vara tydliga och tidiga, i synnerhet då unga personer är inblandade. Rikspolisstyrelsen fick i mars 2011 uppdraget att initiera en pilotverksamhet med sociala insatsgrupper, som riktar sig till ungdomar med allvarlig risk för rekrytering till kriminella gäng och fortsatt kriminalitet. Denna pilotverksamhet har bedrivits på tolv platser i landet. Inom ramen för dessa har polis, socialtjänst, skola, föräldrar och andra aktörer intensifierat samverkan för att gemensamt, samordnat och konsekvent hjälpa ungdomar som håller på att hamna snett. Att hela samhället samverkar och strävar mot samma mål är avgörande för att få ungdomar att bryta en kriminell bana. Det är önskvärt att insatsgrupperna permanentas och sprids till fler orter.

HANDLÄGGNINGSTIDER

Effektiviteten och kvaliteten i arbetet med ärenden där ungdomar och barn är inblandade, oavsett om de är brottsmisstänkta eller brottsoffer, måste öka. Det är av största betydelse att brottsoffer får stöd. Polisen ska ha ansvar för att informera den som anmält ett brott om hur ärendet utvecklas. Detta är en mycket betydelsefull förtroendeskapande åtgärd, särskilt viktig när det handlar om unga brottsoffer.

Handläggningstiderna för mål där ungdomar är inblandade bör bli kortare. För att hindra den unges fortsatta kriminalitet är det viktigt med en snabb reaktion från samhället. Mer kan göras i detta avseende. Exempelvis kunde en tjugofyratimmarsgaranti införas. Detta skulle innebära att socialtjänsten, eventuellt och om lämpligt tillsammans med polisen, kontaktar den unges föräldrar inom tjugofyra timmar efter att denne har gripits för brott.

Det här ska i första hand gälla för barn och ungdomar under 15 år som har blivit anmälda för ett brott för första gången och som inte är aktuella hos socialtjänsten sedan tidigare. Syftet är att samtalet ska vara ett positivt möte utan försök att uppfostra eller lägga skulden på ungdomarna; de ska med egna ord få beskriva händelsen och reflektera kring brottet. Polisen informerar om de konsekvenser som ett brott medför och konsekvenserna om den unge begår fler brott.

BROTT BEGÅNGNA AV BARN UNDER 15 ÅR

År 2010 gjordes ändringar i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Det övergripande syftet var att brott begångna av barn under 15 år skulle utredas i större utsträckning och mer effektivt. Det ansågs angeläget att ungdomar som begår brott eller missbrukar droger uppmärksammas i god tid. Därefter bör insatser göras för att hjälpa barnet och förhindra att det utvecklar en kriminell livsstil. Fler utredningar av brott som begåtts av barn under 15 år skulle öka förutsättningarna för socialtjänst och vårdnadshavare att få ett bra underlag för bedömningarna av vilka åtgärder som bör vidtas för att hjälpa de berörda. Det är viktigt att följa upp om reformen fått avsedd effekt. Det är angeläget att även brott begångna av ungdomar under 15 år utreds. Därför bör det undersökas om ytterligare åtgärder behövs för att man ska uppnå avsedd effekt, utan att sänka den straffmyndighetsålder på 15 år som finns i dag.

PÅFÖLJDER FÖR UNGDOMAR

Utgångspunkten måste vara tidiga, tydliga och brottsförebyggande ingripanden mot unga lagöverträdare. Dagens påföljder för unga i form av ungdomsvård, ungdomstjänst och slutna ungdomsvård fungerar överlag väl. Men i vissa fall finns ingen lämplig eller tillräckligt ingripande påföljd för unga att tillgripa. I vissa fall kan det motsatta vara fallet; att påföljden slutna ungdomsvård blir en alltför ingripande påföljd. Därför behövs ett mer heltäckande påföljdssystem för unga och mer ändamålsenliga påföljder. Det måste också ske kraftigare reaktioner vid återfall och misskötsamhet. För de ungdomar som återfaller i brott bör en upptrappning av insatserna ske betydligt snabbare än som görs i dag.

Vad gäller ungdomar i åldern 15-18 år måste målsättningen vara att döma till en påföljd som är anpassad efter ålder och mognad. För ungdomar i åldern 18-21 år bör påföljderna i princip vara desamma som för vuxna. Den särbehandling i lindrande riktning som sker för unga lagöverträdare när brott har begåtts före 21 års ålder bör tas bort eller i vart fall modifieras. Lagöverträdare som har fyllt 18 men inte 21 år bör i större utsträckning behandlas som vuxna vid straffmätningen och påföljdsvalet.

Att 21 år har valts som gräns sammanhänger med att det tidigare var myndighetsåldern. Numera gäller 18 år som myndighetsålder. Den som är 18 år bör därför också kunna ta större straffrättsligt ansvar för sina gärningar. I

åldersgruppen 18-21 år finns i dag ofta vanekriminella. Att dessa ges "ungdomsrabatt" på grund av sin ålder framstår många gånger som stötande.

I de situationer där förekommande påföljder inte är tillräckligt ingripande bör så kallad helgavskiljning, ett förbud att under helgkvällar och helgnätter lämna bostaden, eller andra motsvarande inskränkningar i den unges rörelsefrihet, kunna dömas ut. Helgavskiljningen ska kunna kontrolleras med hjälp av elektronisk fotboja. Användningen av elektronisk fotboja bör användas i större utsträckning än i dag för ungdomar och anpassas efter den unges situation. Exempelvis borde en elektronisk fotboja kunna kombineras med skolgång och anpassas efter sysselsättning och fritid.

Om en ungdom begått ett brott saknar samhället i dag möjlighet att tvinga ungdomen att göra rätt för sig, till exempel be om ursäkt eller ta bort klotter. Möjligheten att låta domstol i större utsträckning beakta om den unge försökt göra rätt för sig bör övervägas.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att utöka utbildning om lag och rätt i skolan.
- Att uppmärksamma "hot spots" i skolan.
- Att permanenta och utöka antalet sociala insatsgrupper
- Att införa en tjugofyratimmarsgaranti.
- Att se över om tiden från anmälan till lagföring kan kortas i mål där ungdomar är inblandade.
- Att brott begångna av barn under 15 år utreds i större utsträckning.
- Att utarbeta lämpligare påföljder för unga lagöverträdare.
- Att ta bort eller modifiera straffrabatten för unga vuxna mellan 18 och 21 år.
- Att överväga om ungdomar som gjort rätt för sig kan få ett lägre straff.

GROV ORGANISERAD BROTTSLIGHET

Kampen mot Sveriges organiserade brottslighet har pågått längre än 30 år. De senaste fem åren har myndigheterna intensifierat detta arbete, som nu sker på bred front. Den grova organiserade brottsligheten ger dock fortfarande upphov till stor skada för både enskilda människor och företag, men också för samhället i stort.

Den grova organiserade brottsligheten medför allvarliga ekonomiska effekter och även olika typer av övergripande negativa samhällseffekter. De ekonomiska effekterna består av förlorad egendom och skattebortfall samt kännbara samhällskostnader för bland annat rättsväsendet. Brottsligheten leder även till snedvriden konkurrens och negativ marknadspåverkan genom återinvesteringar av kriminella vinster i legala verksamheter.

Fortsatt och fördjupat samarbete mellan polis och andra myndigheter rörande den grova organiserade brottsligheten, skärpt vapenlagstiftning och insatser för unga som riskerar att hamna i kriminalitet är viktiga beståndsdelar i arbetet med att fortsätta bekämpa den grova organiserade brottsligheten.

I dag beräknas människohandel, så kallad trafficking, vara den tredje största brottsliga verksamheten i världen, näst efter narkotika- och vapenhandel. Trafficking är en kriminell affärsverksamhet och en nutida form av slaveri, som framförallt drabbar kvinnor och barn. Den vanligaste formen av trafficking är sexuell exploatering, även om annan exploatering av människor är väl så utbrett. Sverige bör ligga i framkant i arbetet med att motverka utbredningen av trafficking, både på hemmaplan och internationellt.

TERRORISM

Hotbilden mot Sverige som mål för terrorism har ökat. Samhällets beredskap mot terrorattacker och terrorhandlingar måste därför förstärkas ytterligare.

Ett sätt är att ge den nationella insatsstyrkan ökad förmåga att kunna göra insatser mot såväl terrorism som annan grov brottslighet. Vid en internationell jämförelse har Sverige en förhållandevis liten insatsstyrka. Det är viktigt att insatsstyrkan har tillräcklig kapacitet för att kunna verka på flera platser samtidigt.

SKÄRPT LAGSTIFTNING

Den grova organiserade brottsligheten står för en stor del av användningen av illegala vapen. Sverige har redan en restriktiv vapenlagstiftning, men den måste uppdateras kontinuerligt.

Enskilda individer som har som sitt levebröd att tillsammans med andra begå brott har gjort ett medvetet val att ställa sig vid sidan av samhället. De väljer att tjäna pengar på kriminell verksamhet och struntar i att bidra till det gemensamma genom att exempelvis underlåta att betala skatt. Den som valt

en sådan livsstil ska räkna med att samhället reagerar tydligt, konsekvent och med alla de resurser det demokratiska samhället har att ställa upp med. Ett brott som begås överlagt och inom ramen för en organiserad kriminell verksamhet har generellt ett betydligt högre straffvärde än ett motsvarande brott som exempelvis begås i vredesmod av någon som har haft svårt att besinna sig vid ett enstaka tillfälle. Skillnaden mellan nämnda exempel kommer i dag inte till uttryck i tillräcklig omfattning när försvårande omständigheter ska beaktas i straffskärpande riktning. Straffen för brott som begåtts inom ramen för en organiserad kriminell verksamhet bör därför skärpas.

En drivkraft bakom den grova organiserade brottsligheten är att tjäna pengar och mycket har gjorts för att förbättra möjligheterna att komma åt brottsvinsterna. Det handlar exempelvis om att myndigheterna nu prioriterar att komma åt de grovt kriminellas tillgångar. Det har blivit lättare genom ökade lagliga möjligheter till så kallat utvidgat förverkande. Vi börjar se att detta ger resultat men fortfarande kan såväl lagstiftningen som myndigheternas arbete med att komma åt kriminellas tillgångar förbättras. Genom skärpt lagstiftning och ytterligare förbättrad samverkan mellan myndigheter kan möjligheten att komma åt kriminellas tillgångar öka. Ett annat tillvägagångssätt är att beslagta fordon som använts i brottslig verksamhet, en åtgärd som eventuellt bör underlättas.

LOKALT ARBETE MOT ORGANISERAD BROTTSLIGHET

Det är viktigt att arbeta lokalt mot organiserad brottslighet för att lindra dess skadeverkningar. Att bekämpa denna brottslighet är inte bara en uppgift för polisen. Den organiserade brottsligheten är beroende av lokala marknader och bygger sin existens på lokala förhållanden. Av det skälet kan lokala aktörer spela en avgörande roll i arbetet mot den organiserade brottsligheten. När kommuner och representanter för lokalsamhället samarbetar med polisen och andra myndigheter skapas goda förutsättningar att förebygga och bekämpa sådan brottslighet. Med mer kunskap kan de som arbetar mot organiserad brottslighet på lokal nivå hitta effektiva metoder som passar för de egna lokala förhållandena i den egna kommunen. Lämpliga aktörer för kommunen att samverka med, förutom polisen och andra myndigheter, som delar av den organiserade brottsligheten – direkt eller indirekt – är beroende av, kan också vara den egna socialtjänsten och skolan, men även det lokala näringslivet och, i vissa avseenden, frivilligorganisationer.

Kommunerna förfogar till exempel över viktiga kontrollverktyg som bör användas kraftfullt i arbetet mot den organiserade brottsligheten. Ett exempel är kontroll av utskänkningskort efter att någon beviljats utskänkningsstillstånd. Vidare bör kontroller av anbudsgivare i samband med offentlig upphandling utesluta möjligheten för företag med kopplingar till kriminell verksamhet att vinna upphandlingar.

För att minska den organiserade brottsligheten är det avgörande att nyrekryteringen till de kriminella nätverken stryps. En åtgärd för att uppnå detta

har varit att öppna poliskontor i de mest utsatta stadsdelarna. Poliserna arbetar där med att fånga upp unga som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet.

De kriminella grupperingarna använder emellanåt ungdomar till att utföra vissa brott. Bland annat därför är fokus på ungdomsbrottsligheten av stor betydelse för att förebygga rekryteringen av ungdomar till den grova organiserade brottsligheten.

I arbetet mot den organiserade brottsligheten och gängkriminaliteten är det viktigt att bygga upp en beredskap för den som vill lämna en kriminell livsstil. Syftet är att man omgående ska knyta till sig avhopparen. Erfarenheterna visar att många avhoppare hinner återfalla i brott om det tar för lång tid för samhället att sätta in stödande resurser. Därför bör avhopparsamheter utvecklas och vidgas. Ett exempel på en åtgärd är verksamheter med jourtelefon för avhoppare som vill lämna en kriminell gruppering.

ORGANISERAT TIGGERI

En – i vissa fall – människohandelsliknande företeelse är att utsatta människor utnyttjas för att tigga på gator och torg, framförallt i våra större städer. Tiggeri i sig är inte olagligt och bör heller inte bli det. Samhällets samlade insatser mot tiggeri måste dock bli bättre. Givaren tror att pengarna som skänks till den som tigger hjälper en utsatt människa att få mat och husrum. Gåvan kan dock i stället hamna hos skrupelfria människor som utnyttjar tiggare som en egen inkomstkälla.

Själva tiggaren är i dessa fall underlägsen och i händerna på den som arrangerar tiggeriverksamheten. Omfattningen av de här samhällsproblemen bör kartläggas och en kriminalisering av sådana situationer där någon för egen vinnings skull utnyttjar andra som befinner sig i en utsatt ställning och som exempelvis ägnar sig åt tiggeri bör övervägas.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att skärpa straffen för brottslighet som sker i organiserad form.
- Att överväga att kriminalisera utnyttjande av någon annans utsatta ställning i samband med organiserat tiggeri.
- Att klargöra kommunernas ansvar och möjligheter att förebygga brottslig verksamhet.

- Att utöka och utveckla avhopparverksamheten.
- Att göra det enklare att komma åt kriminellas tillgångar.
- Att den nationella insatsstyrkan ska ha tillräcklig kapacitet för att kunna verka på flera platser samtidigt.

RELATIONSVÅLD

Den vanligaste formen av våld i nära relationer utövas av en man mot en kvinna som mannen har eller har haft ett förhållande med. Även i samkönade relationer förekommer våld och våld utövas också av kvinnor mot män.

Våld riktat mot kvinnor tenderar att vara grövre, att upprepas och eskalera, att resultera i fler negativa konsekvenser för den drabbade och att i större utsträckning också drabba inblandade barn. Våldet sker oftast i hemmet, vilket gör det svårare att upptäcka för utomstående.

Under det senaste årtiondet har frågor om hedersrelaterat våld uppmärksamats allt mer. Hedersrelaterat våld och förtryck drabbar ett stort antal människor i Sverige; tusentals personer lever i rädsla för att utsättas för hot, tvång eller våld av en närstående. Förövarna är inte sällan föräldrar, syskon eller andra släktingar. Många lever också i rädsla för att tvingas att gifta sig med någon som man själv inte har valt. Andra exempel är när homosexuella, bisexuella eller transpersoner utsätts för våld eller kränkningar av sin familj eller andra släktingar.

Årligen dödas i genomsnitt sjutton kvinnor i Sverige av en man som hon har eller har haft en kärleksrelation till. Långt fler kvinnor utsätts för våld och kränkningar. Dessutom finns ett stort mörkertal. Problemet drabbar även en mycket stor grupp barn.

Arbetet med att förebygga relationsvåld, inklusive hedersrelaterat våld eller förtryck, måste utvecklas. Det är av största vikt att attityder och värderingar hos barn och unga redan tidigt påverkas i rätt riktning. Den som tidigt lär sig att respektera andras människovärde och mäns och kvinnors lika ansvar, möjligheter och rättigheter, har goda förutsättningar att hålla fast vid sådana värderingar under hela livet.

Den som utsätts för brott ska få stöd, hjälp och skydd och ett bra bemötande genom hela rättskedjan. Brotten ska i allra största utsträckning beivras och leda till straff som står i proportion till brottens allvar. Det är viktigt med ett fortsatt arbete för att öka kvaliteten i rättsväsendets åtgärder vad gäller relationsvåld, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Därmed ökar förutsättningarna för fler brott som leder till åtal och fällande dom. Åtgärder måste också riktas mot den som har begått brotten i syfte att minska risken för återfall.

Insatserna ska utgå från de utsattas behov. Har den som utsatts för brott särskilda behov, till exempel relaterade till ålder eller till en funktionsnedsättning, ska dessa beaktas särskilt. Kunskapen måste höjas inom rättsväsendet. Mer forskning behövs på vissa områden, det gäller till exempel hbtq-personers utsatthet och hedersrelaterat våld.

Kommunerna måste utveckla sitt samarbete med olika aktörer för att kunna erbjuda den som söker undkomma våld i nära relationer skyddat boende. Det är av stor betydelse att kommunerna och i första hand socialtjänsten ser att det finns goda möjligheter för kvinnor som utsatts för brott att få hjälp. En viktig åtgärd är att stärka och framhålla kommunernas ansvar för att kvinnojourer finns tillgängliga. De kvinnojourer som finns i Sverige fyller en mycket viktig uppgift för de kvinnor som utsatts för brott och är i behov av akut hjälp för att ordna upp sin livssituation. Deras uppdrag är viktigt och handlar både om att sprida kunskap om relationsnära våld samt erbjuda stöd och skydd åt våldsutsatta kvinnor och barn.

En viktig fråga är var den, som flytt till ett jourboende, ska ta vägen efter den första akuta perioden. För att förbättra möjligheten att kunna hyra en lägenhet skulle kommunala hyresgarantier kunna breddas till att omfatta även denna utsatta grupp. Det finns även andra möjligheter. En översyn bör göras av bostadssituationen för personer som drabbats av relationsvåld och hur man kan underlätta för dem att få en ny bostad, även om de är skuldsatta och/eller har betalningsanmärkningar. Bostadsföretag har exempelvis möjlighet att upplåta lägenheter på kort varsel för polismyndigheter som behöver placera brottsoffer i ett säkert boende.

Dessutom bör samarbetet mellan kommunerna utökas, detta för att förbättra möjligheterna att kunna erbjuda drabbade skyddat boende i en annan kommun. Ett sådant förbättrat och breddat samarbete skulle främja möjligheten att permanent etablera sig på en annan ort. Därigenom kan risken för fortsatta trakasserier minskas avsevärt.

Brottsoffer som blivit utsatta för våld i nära relationer ska känna att det finns tydliga kontaktvägar både inom ramen för själva brottsutredningen, men även på det personliga planet främst när det gäller olika former av stöd och skydd. På vissa platser i Sverige finns det i dag särskilda kontaktpersoner inom polisen som ger detta stöd till brottsoffer för relationsnära våld. Fler kontaktpersoner behövs med spridning över hela landet.

Även förstagångsinsatserna inom sjukvården bör utvecklas och utökas. De sjukvårdsinrättningar som kommer i kontakt med personer som utsatts för brott behöver få ökade kunskaper om hur man på bästa sätt kan hjälpa patienter och hur personer som utsatts för denna brottstyp bör bemötas. De behöver även i högre utsträckning lära sig att dokumentera och säkra bevis om brott.

Kommunernas socialförvaltningar spelar en väsentlig roll i många utsatta människors liv. För den enskilde innebär en utsatt livssituation kontakter med många olika myndigheter och kommunala förvaltningar. Arbetet bör inriktas på att livet ska underlättas för den enskilde genom att hon eller han får en utsedd handläggare som på ett övergripande plan ska ansvara för alla kon-

takter. Fler kommuner bör inrätta en personsäkerhetsansvarig med uppdrag att samarbeta med och samordna alla andra relevanta aktörer.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att samarbetet mellan kommunerna samt mellan kommunerna och ideella organisationer ska förbättras i syfte att stärka arbetet mot relationsvåld.
- Att stärka kommunernas ansvar för att det finns tillgängliga kvinnojourer.
- Att det ska finnas hjälp att tillgå för att kunna skaffa en ny bostad.
- Att det ska finnas en personlig kontaktperson inom polisen och i kommunen för den som blivit utsatt för viss allvarligare brottslighet.
- Att öka förstagångsinsatserna inom sjukvården.
- Att uppmuntra kommuner att utse personsäkerhetsansvariga.

EFFEKTIVARE STRAFFRÄTTSSKIPNING OCH PÅFÖLJDSFRÅGOR

Straffen ska återspegla hur allvarligt, klandervärt, ett brott är. Ett allvarligt brott ska bestraffas strängare än ett mindre allvarligt brott och lika allvarliga brott ska bestraffas lika strängt. Detta är självklarheter, men dagens straff återspeglar inte alltid hur allvarliga brotten är. Moderaterna vill se ytterligare skärpningar av den straffrättsliga lagstiftningen, till exempel när det gäller vissa allvarliga våldsbrott.

Inte heller återfall i brott leder i dag alltid till tillräckliga konsekvenser. Till exempel förekommer det att en gärningsman inte får någon ny dom och ännu mer sällan ett nytt straff om han eller hon begår ett nytt brott efter den första domen, men innan straffet fullt ut har avtjänats. Den självklara utgångspunkten ska vara att den som har dömts, men ändå väljer att på nytt bryta mot lagstiftningen ska få en mer ingripande påföljd än vid det första brottstillfället. Moderaterna vill att återfall i brott ska leda till mer kännbara konsekvenser än vad som är fallet i dag.

SKÄRPTA STRAFF FÖR ALLVARLIGA VÅLDSBROTT

År 2009 skärptes straffen för de allvarligaste våldsbrotten, såsom grovt vållande till annans död och grov misshandel. Även vissa former av sexualbrott ingår i kategorin allvarliga våldsbrott. Vid bedömning av straffvärdet skall särskilt beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa, eller om brottet lett till att en persons trygghet inskränkts. Exempelvis höjdes straffminimum för vållande till annans död från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. För synnerligen grova misshandelsbrott döms numera till fängelse i lägst fyra och högst tio år; för annan grov misshandel döms till fängelse i lägst ett och högst sex år. Slutligen förtydligades att återfall i brott ska beaktas i skärpande riktning vid bestämmande av straff. Trots dessa förändringar kan det behövas ytterligare reformer när det gäller straffskärpningar för att nå önskat resultat.

SÅ KALLADE KRONVITTNEN

För att underlätta utredningen av brott bör det övervägas om gärningsmän som under vissa förhållanden bidrar till att utreda brott de själva är inblandade i kan få viss reduktion av det straff som annars hade ådömts honom eller henne. Detta under förutsättning att en reduktion av straffet inte kan uppfattas som stötande eller anses förringa något väsentligt motstående intresse. Sänkt straff skulle även kunna komma i fråga när en gärningsman under vissa förhållanden har bidragit vid utredningen av allvarlig brottslighet som andra misstänks för. Allvarlig brottslighet som till sin karaktär är organiserad är ofta svårutredd eftersom många som kommit i kontakt med sådan brottslighet inte vågar eller vill berätta om den. Den som bidrar till att sådan allvarlig brottslighet klaras upp bör i vissa fall kunna få ett mildrat straff för sin egen brottslighet. En självklar utgångspunkt i vår rättsordning är att domstolarna gör nu nämnda bedömningar.

STRAFFRABATT VID ERKÄNNANDE

I dag erkänner allt färre de gärningar de misstänks för. Det leder till allt tyngre rättegångar med omfattande bevismaterial. Därför bör det övervägas om den som medverkar till att brott klaras upp, antingen genom att själv ange sig, eller erkänna brottet, i större utsträckning än i dag skulle kunna få lägre straff. Detta behöver utredas om och i så fall hur detta är genomförbart utan att den misstänktes rätt att inte behöva medverka i rättegången inskränks på ett oproportionerligt sätt.

På samma sätt bör det övervägas om den som anstränger sig för att återställa egendom som tillgripits genom brott, om egendomen på annat sätt sannolikt inte hade kommit till rätta, bör kunna få viss straffreduktion.

ALLA BROTT SKA UTREDAS ÄVEN OM NÅGON BEGÅTT MÅNGA BROTT

I dag finns det möjligheter för polis och åklagare att låta bli att utreda alla brott som en gärningsman misstänks för. En sådan förundersökningsbegränsning är möjlig i situationer när någon misstänks för omfattande brottslighet. Denna begränsningsmöjlighet används i relativt stor utsträckning när personer misstänks exempelvis för stölder och bedrägerier. Polis och åklagare skulle i större utsträckning kunna väga in motstående intressen när denna typ av bedömningar görs. En förundersökningsbegränsning ska inte vara möjlig om en eller flera målsägandes intressen förringas.

NY BROTTSLIGHET SKA ALLTID LEDA TILL ETT NYTT STRAFF

Enligt dagens regler får en gärningsman ofta inte någon ny dom och ännu mer sällan någon ny påföljd om han eller hon begår ett nytt brott efter domen men innan straffet till fullo avtjänats. Enligt gällande regler ska åklagaren och i förekommande fall domstolen göra en bedömning av om gärningsmannen skulle ha fått ett strängare straff om det aktuella brottet hade begåtts före den tidigare domen. Ofta leder bedömningen till att det inte blir något nytt åtal eller, om gärningen ändå kommer till rättslig prövning, någon ny påföljd. Detta är inte rimligt. Detta förhållande utnyttjas av vanekriminella som vet att de kan begå nya brott med lägre risk för en påföljd med anledning av de nya brotten. Utgångspunkten borde i stället vara att alla brott som begås efter en dom men innan påföljden till fullo verkställts ska bedömas självständigt och leda till en ny påföljd som om den tidigare domen inte fanns.

DEN SOM DÖMS TILL FÄNGELSE UPPREPADE GÅNGER SKA INTE HA RÄTT TILL VILLKORLIGT MEDGIVEN FRIHET

Erfarenheter från såväl internationell forskning som svenska studier visar att det är ett förhållandevis fåtal individer som begår många brott.

Rätten att komma i åtnjutande av villkorligt medgiven frihet finns från första gången någon ådöms ett fängelsestraff, under förutsättning att strafflängden överstiger en månad, liksom i samtliga återkommande fall då en person på nytt ådöms ett fängelsestraff.

De nu gällande reglerna om villkorlig frigivning för den som dömts till ett fängelsestraff över en månad bör gälla på samma sätt som i dag. Däremot bör det övervägas om den som tidigare dömts till fängelse och som därefter på nytt döms till fängelse ska komma i fråga för villkorlig frigivning. Detta skulle innebära att det nya fängelsestraffet ska avtjänas fullt ut, under förut-

sättning att den nya brottsligheten ligger inom den tid om fyra år som normalt gör att den nya brottsligheten betraktas som återfall.

Att personer som ofta återfaller i kriminalitet med detta förslag i praktiken skulle avtjäna mer tid av de utdömda straffen i fängelse skulle vara ett effektivt sätt att minska brottsligheten bland de personer som står för en större del av all samlad brottslighet. En sådan ordning skulle säkerligen även minska den totala brottsligheten på ett inte obetydligt sätt. Vidare skulle regler som innebär att ett utdömt fängelsestraff faktiskt avtjänas – i varje fall beträffande personer som återfallit i brottslighet – med största sannolikhet medföra att regelverket i denna del skulle uppfattas stå i bättre överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet. Härutöver torde ytterligare en effekt kunna vara att det skapas bättre förutsättningar för rehabilitering av de många narkotikamissbrukare som finns i den mest brottsaktiva gruppen.

UNDERRÄTTELSEGARANTI

Den som utsatts för ett brott bör få den information som behövs med anledning av brottet. I syfte att underlätta målsägandens situation bör en underrättelsegaranti införas. Denna garanti skall gälla de fall där en misstänkt gärningsman finns. Garantin innebär att den som anmäler ett brott inom en månad skall få en underrättelse om hur ärendet fortskrider. Det kan till exempel handla om hur själva brottsutredningen eller förundersökningen handläggs, hur polisen uppfattar att en eventuell hotbild ser ut samt vilka åtgärder som polisen kommer att vidta för att undvika att brottet upprepas. Olika brott och brottsoffer kräver dock olika former av information. Berörd myndighet ska ansvara för att underrättelsegarantin efterlevs, och att brottsoffret får relevant och begriplig information. Polismyndigheten har redan i dag en viss skyldighet att bistå målsäganden med information, men för att underlätta målsägandens situation ytterligare bör det övervägas hur en utökad underrättelseskyldighet skulle kunna utformas.

FOTBOJA I STÄLLET FÖR HÄKTNING

Den som är misstänkt för brott kan bli häktad. Ett alternativ till detta är att använda fotboja. Fotboja upplevs vanligen som mindre ingripande än häktning men i dag saknas möjlighet att använda fotboja i stället för häktning. Därför bör det övervägas om det finns situationer där fotboja skulle kunna ersätta häktning. Detta förutsätter naturligtvis att det inte föreligger någon risk för att det syfte som en ordinär häktning skulle uppfylla riskerar att äventyras.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att utreda möjligheterna för så kallade kronvittnen att få mildrat straff.
- Att straffen för allvarliga våldsbrott ska skärpas.
- Att överväga straffrabatt vid erkännande.
- Att omfattande brottslighet oftare ska utredas i sin helhet.
- Att alla brott som begås efter en dom ska leda till en ny påföljd.
- Att överväga att den som på nytt döms till fängelse efter att ha blivit villkorligt frigiven inte ska ha rätt till villkorlig frigivning igen.
- Att överväga en underrättelsegaranti för målsägande.
- Att överväga om fotboja kan fylla samma funktion som häktning i vissa fall.

IT-BROTTLIGHET

Samhället är i dag beroende av IT för att fungera. Internet och olika typer av IT-lösningar underlättar våra liv men ökar också vår sårbarhet, inte minst när det gäller risken att utsättas för brott.

En stor andel brott begås med hjälp av modern teknik. Rättsväsendet har inte följt med i denna utveckling. För att möta hoten inom IT-området är det därför viktigt att höja kunskapen om den IT-relaterade brottsligheten. Polisen måste lära sig mer om IT och att använda modern teknologi för att avslöja brott.

Betalningen av räkningar via internet fortsätter att öka. Banktransaktioner och handel sker i dag i en helt annan utsträckning via internet och är en naturlig del av vardagen. Mobila betalningslösningar bedöms bli allt vanligare under de kommande åren. Detta kommer att ställa nya krav på säkerheten kring betalningstransaktioner.

Alltför många av dagens unga har också varit med om att någon mobbat dem eller varit elaka mot dem på internet.

POLISENS FÖRMÅGA ATT LÖSA BROTT INOM IT-OMRÅDET

Polisens förmåga att lösa brott och att bedriva brottsförebyggande arbete bör inte vara beroende av i vilken kontext viss brottslighet sker. På samma sätt som polisen patrullerar på gator och torg bör polisen i ökad utsträckning finnas närvarande på internet för att kunna förebygga, upptäcka och lagföra olika typer av brott. Det ska inte göra någon skillnad för den brottsutsatte om brottet har begåtts på traditionellt sätt eller om gärningsmannen har använt sig av avancerade tekniska hjälpmedel.

En allt större andel av den totala brottsligheten begås i dag med hjälp av modern teknik. Det är därför nödvändigt att polisen har tillräcklig kunskap för att kunna hämta information från internet samt granska datorer och mobiltelefoner.

Det finns IT-brottslighet som är så avancerad att man inte kan begära att varje polisenhet ska ha kompetens att utreda dessa brott. Att inrätta ett nationellt IT-brottscenter inom polisen som på egen hand kan utreda den mest avancerade IT-brottsligheten, men som också kan bistå andra polisenheter med expertkompetens, skulle förstärka arbetet mot brott på IT-området.

Ny typ av brottslighet kräver nya typer av åtgärder. Regeringen bör ge Brottsförebyggande rådet, Brå, i uppdrag att göra en kartläggning och granska hur pass omfattande problemet med IT-brottslighet är nationellt. Brå bör i denna kartläggning även undersöka hur man bör gå tillväga för att förbättra insatserna och det förebyggande arbetet mot denna form av brottslighet.

År 2007 införde polisen en möjlighet att anmäla brott via internet. Kontakt-tytan mellan medborgarna och polisen på internet behöver nu utvecklas ytterligare. Exempelvis bör den som bevitnar ett brott kunna ringa upp polisen och med hjälp av mms kunna visa bilder från brottsplatsen. Det bör allmänt sett även vara enkelt att skicka in bilder eller filmer till polisen från en mobiltelefon. Snabbare tillgång till uppgifter och bevismedel av denna typ skapar bättre förutsättningar för att klara upp brott.

IT-BEDRÄGERIER

Under den senaste tioårsperioden har de anmälda bedrägeribrotten ökat mycket kraftigt. En stor del av dessa är IT-relaterade.

Bedrägerier i form av systematiska förfaranden med så kallade bluffakturor ökar kraftigt. Bluffakturor drabbar både enskilda, företagare och organisationer. Ofta ligger grovt kriminella grupperingar bakom dessa förfaranden. Dagens straff för bedrägerier beaktar inte i tillräcklig grad den systematik och förslagenhet som många härvoor med bluffakturor uppvisar. Straffen för denna typ av systematiska bedrägerier bör därför skärpas.

IT-bedrägerier har blivit ett allt större problem. Det medför att det måste arbetas mer offensivt mot denna brottslighet. Här måste diverse branscher och

branschorganisationer ta ett större ansvar vad gäller säkerheten på internet. Framtagande av varningslistor med information om företag med oseriösa och medvetet bedrägliga försäljningsmetoder, eller företag som lämnar erbjudanden eller skickar reklam och uppgifter som är vilseledande, är bra exempel på sådant ansvarstagande.

BROTT MOT BARN PÅ INTERNET

Barnpornografi är ett av de tydligaste och värsta sätten som IT-brott manifesterar sig på. Utvecklingen av internet har underlättat en omfattande spridning av barnpornografi och det är svårt för ett enskilt land att ensamt ta sig an uppgiften att bekämpa denna typ av brottslighet. Det krävs ett omfattande internationellt samarbete för att på ett bättre sätt kunna komma åt denna brottslighet. En utmaning ligger också i att bli bättre på att identifiera de barn som är offer på sexuella övergreppsbilder.

Att vuxna tar kontakt med och utnyttjar barn i sexuella syften är ingen ny företeelse. Teknikutvecklingen har dock skapat helt nya möjligheter för vuxna som vill utveckla sexuella relationer med barn och ungdomar. Via internet har helt nya kontaktytor uppstått för möten mellan tidigare obekanta personer. Alliansregeringen har tagit fram en straffbestämmelse som kriminaliserar så kallad grooming och gett polisen möjlighet att få fram gärningsmännens IP-adresser. Det är viktigt att följa denna utveckling för pröva om ytterliggare åtgärder är nödvändiga för att komma tillrätta med den brottslighet som innebär att vuxna kontakter barn i sexuellt syfte.

Skolan har ett ansvar när det gäller den IT-relaterade brottsligheten. Skolan bör bli bättre på att undervisa eleverna inte bara om nyttan utan även om de risker som kan vara förknippade med internetanvändning. Skolan bör lägga stor vikt vid att informera om det egna ansvaret, och upplysa om vilka konsekvenser olika beteenden kan få.

IDENTITETSSTÖLDER

Det förekommer i ökande omfattning att enskilda använder sig av någon annans identitet i sociala medier. Det förekommer även att någon skapar en webbplats på internet i någon annans namn där känsliga uppgifter eller bilder läggs ut eller helt enkelt att någon – i vissa fall systematiskt – utmålas som klandervärd. Kreditbedrägerier till följd av identitetsstöldar ökar också kraftigt. I USA finns brottet "identity theft", som utgör en självständig straffbar gärning. I Sverige finns ingen motsvarande lagstiftning och inte någon särskild straffbestämmelse för denna typ av brott. Det är därför svårt att göra uppföljningar och uppskattningar när det gäller omfattningen av problemet och hur många som drabbas.

DATAINTRÅNG

Allt mer information lagras elektroniskt och skickas via e-post. Detta är i grunden positivt men det ökar också sårbarheten och risken för att känslig information hamnar i orätta händer. Dagens straffbestämmelse om dataintrång är utformad för en annan tid. För att ge polisen bättre möjlighet att bekämpa brotten och för att avskräcka individer från att olovligen försöka tränga sig in i myndigheters, företags, organisationers eller enskilda människors datorer och servrar bör straffen för dataintrång skärpas.

INTERNETBRANSCHENS ANSVAR

Internetbranschen har ett stort ansvar för att förhindra olagliga beteenden på internet. Samarbetet mellan polisen och företag som är verksamma på nätet kan till exempel utvecklas och förbättras. Ett branschråd mellan företag som är verksamma på nätet, som diskuterar regler och policy för hur man kan agera och arbeta mer effektivt för att undvika att framförallt unga far illa på internet skulle vara positivt.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att inrätta ett nationellt IT-brottscenter inom polisen.
- Att polisen ska patrullera på internet.
- Att förbättra möjligheterna att kommunicera med polisen.
- Att öka kunskapen om IT-brottslighet.
- Att straffen för bedrägerier ska skärpas.
- Att uppmuntra olika branscher och branschorganisationer att ta ett större ansvar när det gäller säkerheten på internet.
- Att skolorna ska arbeta för att stärka elevers medvetenhet om faror på nätet.
- Att överväga en särskild kriminalisering av så kallad identitetskapning.
- Att straffen för dataintrång ska skärpas.
- Att ta initiativ till branschråd.

EN MER EFFEKTIV POLIS

Polisen har ett av samhällets viktigaste uppdrag – att minska brottsligheten och öka människors trygghet och säkerhet. Polisens uppdrag är unikt och polisen ska ytterst värna människors grundläggande fri- och rättigheter och ingripa när dessa rättigheter kränks. För att genomföra sitt uppdrag har polisen rätt att använda våld och olika tvångsmedel. Basen i svensk polis kan dock förstärkas så att de än tydligare än i dag fokuserar på sina tre kärnuppgifter; att närvara för att förebygga och beivra brott rycka ut när brott begås och utreda brott som anmälts.

HÖGRE EFFEKTIVITET I UTREDNINGSVERKSAMHETEN

Sedan 2006 har antalet personuppklarade brott ökat, men ökningen är inte tillräcklig. Det finns fortfarande utmaningar som kräver stora satsningar och stor uppmärksamhet. Svensk polis är framgångsrik när det gäller att utreda grova brott men när det gäller mer vanliga brott som drabbar enskilda i vardagen, till exempel bostadsinbrott, så släpar resultaten efter och kan förbättras betydligt.

Inom polisen är det nödvändigt med fungerande system för styrning och uppföljning av verksamheten och att utrymme ges för mer konstruktiv feedback till medarbetarna. I dag finns brister i ledarskapet inom svensk polis. Den utredare eller ordningspolis som inte får vare sig beröm eller tillrättavisningar förlorar lusten att göra ett bra arbete. Initiativförmåga, kreativitet och arbetsglädje måste premieras på ett helt annat sätt inom polisen än vad som har varit fallet tidigare, till exempel genom större lönespridning och goda möjligheter till befordran. Polisens medarbetare ska från högsta till lägsta nivå vara ansvariga för den del av arbetet som de själva kan påverka.

På vissa håll har det inom polisen uppstått en kultur med antalet avslutade ärenden som det avgörande måttet på framgång. I sådana fall har strävan att uppnå vissa uppmätta statistiska resultat blivit huvudfokus, men även värderingsgrund för om någon har gjort ett bra polisarbete eller inte. Detta synsätt måste upphöra. Polisens arbete ska i stället bygga på ett helhetsperspektiv där allvarlig brottslighet såväl som vardagsbrottslighet ska bekämpas. Målsättningen måste vara att nå långsiktigt varaktiga resultat och att brottsligheten ska minska.

POLISUTBILDNINGEN

För att förbättra polisens resultat inte minst när det gäller utredningsverksamheten behöver polisen få in fler anställda med olika utbildningsbakgrund, exempelvis IT-forensiker, ekonomer och jurister. Redan i dag finns civilanställda inom polisen men de saknar polisiära befogenheter. Personer som

inte är polisutbildade med som har en annan utbildning ska kunna utbildas till att utföra uppgifter som innefattar polisiära befogenheter. På detta sätt skapas ytterligare en väg in i polisyrket.

EN SAMMANHÅLLEN POLISMYNDIGHET

Med dagens polisorganisation finns hinder för polisen att effektivt hantera brott som rör sig över landet. I samband med 2015 års omorganisation av svensk polis, till en sammanhållen myndighet, bör man också förstärka polisens förmåga att snabbt se samband.

En ombildning till en enda sammanhållen polismyndighet kommer att ge ledningen ett tydligare helhetsansvar för all polisverksamhet, med en tydlig ansvarskedja från myndighetsledningen ned till lokal nivå. En ombildning till en polismyndighet möjliggör också ett tydligare ledarskap och en mer effektiv organisation. Denna reform borde på ett effektivt sätt kunna skapa nya förutsättningar för polisiärt samarbete i sådana situationer där polisens olika myndigheter och enheter tidigare har ägnat sig åt polisinterna revirstriker som i vissa fall har påverkat polisarbetet på ett mycket negativt sätt.

Inom svensk polis har det redan bildats en så kallad seriebrottsstyrka som arbetar mot seriebrottslighet som rör sig över landet. Inom ramen för den nya organisationen kan detta arbete förstärkas. Genom att nationellt och systematiskt arbeta mot kriminell verksamhet som rör sig över landet ökar möjligheten att kartlägga och därefter bekämpa utländska ligor, olika typer av kriminella strukturer och företeelser som annars hade varit svåra att hantera på lokal nivå.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att förstärka basen i svensk polis, det vill säga utrycknings- och utredningsverksamheten.
- Att vidta nödvändiga åtgärder för att polisens effektivitet ska öka.
- Att överväga möjligheten att bättre premiera duktiga poliser.
- Att skapa fler vägar in för anställningar inom svensk polis.
- Att förstärka polisens möjligheter att kartlägga och bekämpa utländska ligor och andra typer av kriminella strukturer.

LOKALT TRYGGHETSARBETE

En modern moderat rättspolitik måste fokusera på förebyggande arbete och på att uppmärksamma brottslighetens orsaker.

En stor del av det brottsförebyggande arbetet måste ske på lokal nivå, eftersom det är där man bäst känner till problemen. Brottsförebyggande arbete innefattar bland annat åtgärder inom skolan och socialtjänsten, bland annat genom insatser mot alkohol- och narkotikamissbruk samt åtgärder inom bostads- och arbetsmarknadspolitiken.

På det lokala planet finns det också möjligheter att med förhållandevis enkla medel påverka tryggheten och säkerheten i offentliga miljöer. Ett exempel på sådant arbete är trygghetsvandringar, där medborgare får tillfälle att visa var och varför de upplever otrygghet. På utsatta platser kan belysningen förbättras och buskage avlägsnas för att minska risken att brott begås utan upptäckt. Den upplevda tryggheten påverkas också av om ett område är rent eller nedskräpat. Det är även viktigt att kommunerna beaktar trygghetsperspektivet när nya bostadsområden byggs.

Ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete har sin grund i ett nära samarbete mellan polisen och kommunerna och då särskilt i verksamheter som förskolan, skolan och socialförvaltningen. Sådant samarbete kan regleras i samverkansavtal och handla om exempelvis tidiga insatser riktade mot barn och unga, eller om att, som ovan, förbättra brottsutsatta platser.

Om polisen och kommunerna dessutom samordnar insatserna med näringsliv, fastighetsägare, föreningar och andra goda krafter kan det brottsförebyggande arbetet bli än mer verkningsfullt. Det är viktigt att de lokala aktörerna får stöd och har tillgång till kunskap för att, utifrån de lokala förutsättningarna, kunna förebygga otrygghet och öka säkerheten.

Lokalt trygghetsarbete går också ut på att kommunerna bör stödja frivilliga insatser såsom grannsamverkan, nattvandringar och liknande aktiviteter samt stimulera samverkan mellan polis, lokala brottsförebyggande råd och invånare. Detta kan ske genom hjälp att sprida information och att stärka olika brottsförebyggande initiativ. Ett exempel är grannsamverkan som förhindrar många inbrott och ger dokumenterat goda resultat på många platser. Människors samarbete med den lokala polisen är en framgångsrik metod för att minska så kallad vardagsbrottslighet.

Inom flera länspolismyndigheter finns polisens volontärer som på frivillig grund hjälper polisen med olika uppdrag för att utifrån sina förutsättningar bidra till ett tryggare och säkrare Sverige. Exempelvis kan uppdragen vara nattvandringar, att sprida information om till exempel langning eller hur man skyddar sig mot inbrott, att bistå polisen vid olika arrangemang och att vägleda brottsoffer. Det är positivt att frivilliga och polisen arbetar tillsammans, för att öka tryggheten i närområdet.

Genom att skapa bättre förutsättningar för utbildning av unga människor i riskgrupper kan långsiktigt goda resultat uppnås. Ju tidigare samhället reagerar när unga är på väg i en negativ riktning desto större är möjligheterna

att bryta den negativa utvecklingen. Dessa möjligheter och insikter om olika samband måste samhället ta tillvara.

Kommunerna bör ta ett större ansvar när det kommer till att erbjuda arbetsplatspraktik inom lämplig kommunal verksamhet, och därigenom fungera som föregångsexempel. Kommunerna bör också anordna och stötta sådana verksamheter där bland andra tidigare kriminella, som står långt från den reguljära arbetsmarknaden, kan få anställning.

Utsatta ungdomar saknar också ofta tillgång till meningsfulla fritidsaktiviteter. Kommunala fritidsgårdar kan, rätt utformade, bidra till att bättre fånga upp dessa ungdomar och i förlängningen förebygga brott. Förenings- och idrottsliv är också av stor betydelse i brottsförebyggande syfte. För ungdomar som befinner sig i riskzonen kan föreningsliv, fysisk träning och förebilder i dessa sfärer bli räddningen från kriminalitet. Därför är det viktigt att på alla sätt uppmuntra och stödja förenings- och idrottsliv så att fler ungdomar kan känna sig delaktiga i samhället.

LOKALT POLISARBETE

Polisen har en självklar roll i samhällets brottsförebyggande arbete. I Sverige har poliserna blivit fler och flera polismyndigheter har öppnat så kallade lokala poliskontor. Det ökade antalet poliser leder till ökad synlighet och tillgänglighet. Det leder i sin tur till att brott förebyggs, men också till att fler brott upptäcks som annars inte skulle ha kommit till polisens kännedom. Det är avgörande att svensk polis generellt sett ska finnas närvarande lokalt. Framförallt behövs fler lokala poliskontor i brottsutsatta områden.

Även om allt fler kommuner tecknar samverkansöverenskommelser med polisen så sker samverkan med polisen ofta på en för låg nivå. Om samarbetet mellan kommun och polis ska bli effektivt finns ett behov av att representanterna på ömse sidor har befogenheter att fatta beslut om nödvändiga åtgärder för att bekämpa och förebygga brott. Sådana samverkansmöten bör i större utsträckning hållas mellan tjänstemän på chefsnivå. Det är förstås viktigt att ett gott samarbete förekommer även på handläggarnivå.

Att rikta insatserna till brottstyngda platser, så kallade hot spots är ytterligare ett sätt att förebygga brott. Forskningen visar att satsningar på brottstyngda platser leder till att brottsligheten minskar och inte, som man tidigare trott, att den flyttar till andra platser.

Polisen klarar i dag upp en för låg andel av bostadsinbrotten. Satsningar görs dock för att andelen uppklarade bostadsinbrott ska öka. Att drabbas av inbrott i sin bostad eller i sitt fritidshus upplevs av de flesta som mycket integritetskränkande. Ofta sker inbrotten inom ramen för välorganiserade ligor eller av livsstilskriminella. Dagens straffrättsliga regelverk beaktar inte tillräckligt den kränkning det innebär att få inbrott i sin bostad.

Ytterligare exempel på lokalt polisarbete är när polisen använt sms-tjänster för att underlätta att allmänheten kan lämna information till polisen. Polisen har exempelvis skickat signalement på en gärningsman eller registrerings-

nummer på en eftersökt bil. Detta har dock inte visat vara förenligt med gällande lagstiftning. Denna verksamhet bör återupptas, med beaktande av integritetsaspekter, på ett sätt som kan anses vara proportionellt och tillräckligt rättssäkert.

LOKALT ARBETE MOT ÅTERFALL

Även i arbetet med att förebygga återfall i brott är samverkan mellan olika aktörer av stor vikt. Att förbereda de intagna för livet i frihet är en av Kriminalvårdens viktigaste uppgifter. Olika insatser i samband med frigivning är också mycket viktiga. Exempelvis bör utslussningen anpassas efter de intagnas individuella behov. Risken för återfall ökas markant av en oordnad livssituation med avsaknad av arbete, bostad och fungerande sociala nätverk. I flera kommuner används olika former av företagande och entreprenörskap där frigivna kan få ett jobb, som en väg bort från kriminaliteten. I sådana verksamheter kan tidigare kriminella anställas. En jobbskapande politik där alla jobb behövs är avgörande för att minska utanförskapet. Vårt arbete med att sänka trösklarna in på arbetsmarknaden är därför viktigt även ur detta hänseende.

Ett gott samarbete med landets frivilliga samhällsarbetare, vars arbete i hög grad är ideellt, är också av stor betydelse. Kommunerna har en betydelsefull uppgift att ordna bostad för personer som friges från kriminalvårdsanstalt efter avtjänat straff. Det är också viktigt att Kriminalvården och kommunerna blir bättre på att samordna sina resurser. I dag förekommer det att Kriminalvården påbörjar en behandling i anstalt men att kommunen efter frigivning avbryter behandlingen. Detta är varken bra för den enskilde eller samhällsekonomiskt fördelaktigt.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att uppmuntra kommunerna att genomföra trygghetsvandringar och trygghetsmätningar.
- Att det ska upprättas särskilda samverkansavtal för brottsutsatta områden.
- Att lokala aktörer tillgängliggörs den kunskap som behövs.
- Att stimulera grannsamverkan och kontakter mellan sådana verksamheter och polisen.

- Att polisen i större utsträckning ska dra nytta av frivilliga insatser.
- Att fler kommuner ska erbjuda arbetsplatspraktik.
- Att underlätta för idrotts- och föreningsliv så att fler ungdomar kan bli delaktiga i samhället.
- Att det öppnas fler lokala poliskontor i brottstyngda områden.
- Att möten mellan kommuner och polisen sker på rätt nivå.
- Att polisen ska utveckla sina insatser mot så kallade "hot spots".
- Att straffen för bostadsinbrott ska skärpas.
- Att polisen ges möjligheter att genom sms-tjänster använda sig av allmänheten i jakten på misstänkta gärningsmän.

4. HÄLSOSAMMA SVERIGE

Många människor i Sverige begränsas i dag av ohälsa. Det är utan tvivel ett samhällsproblem att så många tvingas till ett socialt och ekonomiskt utanförskap på grund av ohälsa. Varje politiskt parti som försöker ge svar på framtidens utmaningar behöver också finna moderna svar på frågan om hur vi underlättar för ett hälsosammare Sverige.

Hälsan är individuell men samtidigt är människors ohälsa en utmaning för samhället. Den egna hälsan är ett personligt ansvar men det är också viktigt att se att det finns människor som av olika anledningar och under kortare eller längre perioder inte klarar av att bära det ansvaret själv. Då kan politiken stödja, fånga upp och underlätta ett hälsosamt liv.

Det är angeläget att rätt reformer ska möta rätt samhällsproblem. Fokus för Nya Moderaternas arbete med hälsofrågor har i denna del inte syftat till att ytterligare utveckla sjukvårdspolitiken utan beskriva ett modernt partis ambition att hitta lösningar för att stödja och ge fler människor verktygen att leva hälsosamt, må bättre, motverka och om möjligt skjuta upp sjukdom.

Forskning visar ett tätt samband mellan att vara i utanförskap och en ökad risk för ohälsa. Det är därför centralt att vi utvecklar jobbpolitiken till att också omfatta hälsa. Varje satsning på arbete är också i förlängningen en satsning på en bättre hälsa.

Ett annat angeläget perspektiv är att ohälsan i Sverige ser väldigt olika ut. Det finns stora skillnader i hur bra eller mindre bra människor mår. För att stärka chanserna till ett hälsosamt liv för alla behövs det tydliga hälsosatsningar i såväl de tidiga välfärdsverksamheterna, som inom utbildning och arbetsliv samt i äldreomsorgen.

SVERIGE KAN BLI ETT FÖREGÅNGSLAND INOM DET FÖREBYGGANDE ARBETET FÖR HÄLSA

Hälsa kan definieras på många olika sätt. WHO:s klassiska definition bygger på att hälsa är fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, inte bara avsaknad av sjukdom eller skada. Det betyder att arbetet med ett hälsosammare Sverige i hög grad handlar om hur sjukdomar kan förebyggas och om hur vi stärker det fysiska, psykiska och sociala välbefinnandet. Hälsa innebär inte att människor ska leva efter någon given mall, utan i stället ges bästa möjliga förutsättningar för ett hälsosamt liv.

Ohälsa riskerar att leda till sjukdom och därmed sjukvård. Vi tror att det är klokt att stödja människor före sjukvårdsbehov uppstår.

Nya Moderaterna är ett parti som bygger på tanken om människors frihet och egen förmåga. Välfärden ska finansieras gemensamt utifrån att alla som har möjlighet är med och bidrar till att skapa bästa möjliga välfärdsverksamheter och stöd till människor i utsatta situationer.

Frågor om hälsa och välmående spelar en allt större roll i människors liv. Frågan har också betydelse ur ett bredare perspektiv då utanförskap och ohälsa har stor påverkan på samhället i stort. En grundläggande frågeställning är vad som är samhällets roll och vad som är individens ansvar i ett hälsosamt Sverige.

Sverige ses ofta som ett hälsosamt land och hamnar högt i olika internationella häSORANKINGAR. Vi lever länge och har en relativt låg andel rökare. Vi har en gemensamt finansierad hälso- och sjukvård som håller hög kvalitet och som är till för alla och ges efter behov. Men trots att Sverige ligger bra till i hälsotal jämfört med många andra länder finns flera hälsoutmaningar även här.

Livsstil och hälsostatus grundas tidigt i livet, därför är förebyggande och tidiga insatser avgörande. Det är viktigt att komma ihåg att den fysiska hälsan bara är en del av ohälsan i Sverige i dag. Ohälsa är även obalans i välbefinnande, sömn, mat och rörelse, men också ungas stress och ångest samt ofrivillig ensamhet hos såväl unga som äldre.

Ohälsa kan leda till utanförskap och utanförskap kan bidra till ohälsa. Utanförskap är mer än att befinna sig utanför arbetsmarknaden eller att ha knappa ekonomiska resurser. Utanförskap kan vara att på grund av rädsla och otrygghet inte våga gå ut i sitt eget bostadsområde bara för att det har blivit mörkt eller att inte kunna påverka sin situation på äldreboendet. Utanförskap är att bli mobbad eller utfrys i skolan eller att lämna skolan utan fullständiga betyg och därmed sakna de verktyg som behövs för att kunna gå vidare till arbete eller andra studier.

Vuxna människor kan i större utsträckning göra medvetna val medan barn är beroende av föräldrarnas och hemmiljöns kunskap, vanor och rutiner. Ohälsa tenderar allt för ofta att gå i arv varför tidiga och förebyggande in-

satser i välfärdsverksamheter som mödravård (MVC), barnhälsovård (BVC), förskola, skola och tandvård är bra utgångspunkter för att stärka arbetet med att förebygga ohälsa hos barn i Sverige oavsett bakgrund eller hemmiljö.

Politiken varken kan eller ska göra allt, men politiken kan göra något. Politikens ansvar inom hälsoområdet är att underlätta hälsosamma val och göra det lätt att välja rätt. Livsstil påverkas tidigt i livet och det perspektivet bör prägla arbetet för ett hälsosammare Sverige. Det är viktigt att alla barn, trots bakgrund eller hemförhållanden ges förutsättningar att tidigt motverka ohälsa och ges ökade chanser att leva ett hälsosamt liv.

HÄLSOKLYFTOR I SVERIGE I DAG

Medellivslängden i Sverige har stigit nästan oavbrutet de senaste 150 åren. Samtidigt har skillnaderna i medellivslängd mellan kvinnor och män minskat. Däremot finns skillnader beroende på utbildningsnivå och regionala skillnader i det som kallas återstående förväntad medellivslängd.

Det finns ett starkt samband mellan utbildningslängd och hälsa. Värk i rygg, nacke och leder, oro och ångestrelaterade besvär är vanligare bland personer med kort utbildning än bland personer med längre utbildning. Störst är skillnaderna mellan personer med enbart förgymnasial utbildning jämfört med personer med eftergymnasial utbildning. Utbildning påverkar hälsan på flera sätt, till exempel genom att längre utbildning leder till lägre hälso- och skaderisker i arbetslivet men också till högre inkomster och mindre ekonomisk utsatthet och den stress som kan komma av känslan att inte ha råd. Därför skulle man kunna säga att satsningar på utbildning i förlängningen är satsningar på hälsa, men också att satsningar som skattesänkningar som gett större ekonomiskt utrymme och satsningar på ett hållbart arbetsliv är satsningar på hälsa.

BETYDELSEN AV ETT EGET ARBETE

Att ha ett arbete innebär inte enbart en egen inkomst och möjligheten att styra över sitt eget liv. Det innebär också en delaktighet i den gemenskap som arbetsplatsen utgör. Riskerna för ohälsa minskar också. Förutom att arbetslöshet påverkar människor ekonomiskt och socialt så ökar också arbetslöshet risken för psykisk ohälsa.

Frågan om utanförskapets betydelse för ohälsa är komplex och många olika faktorer samverkar. Samtidigt går det inte att bortse från de tydliga skillnaderna i hälsa och förväntad livslängd som råder mellan olika människor. Det finns ett starkt samband mellan ohälsa och olika typer av utanförskap. Satsningar på kunskap och jobb är satsningar på minskat utanförskap och ett hälsosammare Sverige. Nya Moderaterna ska därför fortsätta arbetet med att bryta utanförskapet genom tidiga insatser i skolan så att så många barn som möjligt klarar skolans kunskapskrav och kan gå vidare i livet till

studier och arbete. Generella insatser såsom satsningar som gör det mer lönsamt att arbeta och att göra det attraktivt att anställa är viktigt för en fortsatt ansvarsfull ekonomi och ökad sysselsättning. Nya Moderaternas fokus måste därför vara att fortsätta kampen mot att bryta utanförskapet.

VIKTEN AV FÖREBYGGANDE ARBETE

Förebyggande arbete är centralt för att minska risken för ohälsa. Tidiga insatser för att mota ohälsa är både mindre kostsamma och mer effektiva exempelvis när det gäller att motverka övervikt och fetma, som är ohälsotillstånd som riskerar att bli kroniska och kopplade till sjukvårdsbehov.

Mödrahälsovård, barnhälsovård, tandvård, förskola och skola är naturliga plattformar för det förebyggande arbetet och för att tidigt och snabbt fånga upp barn med risk för att hamna i olika typer av utanförskap. Insatser från förskola, skola och skolhälsovård kan vara avgörande för att motverka bland annat övervikt och fetma eller psykisk ohälsa både direkt och senare i livet. Skolan kan därför fungera som kunskapsbas för att alla barn ska ges ökade förutsättningar att växa upp med en hälsosam livsstil.

Därför är det ett viktigt fokus för Nya Moderaterna att skapa en skola och övriga välfärdsverksamheter som tidigt kan förmedla kunskap och stöd och arbeta förebyggande för att motverka ohälsa.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Ökat fokus på förebyggande hälsoinsatser.

BALANS MELLAN MAT OCH RÖRELSE

Intresset för mat och motion är stort. Tidningar, internetsidor och böcker med råd och nyheter vad gäller mat och motion avlöser varandra med olika recept, dieter, träningsmetoder och uppmaningar. Det är lätt att känna förvirring då kostråd som ena dagen lyfts fram som föredömen förkastas dagen efter. Debatten är tidvis högljudd och påträngande. Många upplever att det i princip är omöjligt att veta vad som är rätt. Risken är att denna splittrade bild av sanningar skapar en uppgivenhet och riskerar att människor struntar i att ta till sig av fakta som kan bidra till ett hälsosammare liv. Här spelar berörda myndigheter en viktig roll i att noggrant följa forskning och utveckla rekommendationer som bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet.

Myndigheter ska inte ägna sig åt trendmässig opinionsbildning utan människor ska kunna lita på att de rekommendationer som kommuniceras från myndigheter, som har i uppdrag att bidra till stärkt hälsa, också vilar på vetenskaplig grund.

Precis som många andra länder står Sverige inför flera utmaningar på grund av övervikt och fetma. Övervikt och fetma är förenat med hälsorisker som ökad risk för att drabbas av exempelvis högt blodtryck, hjärt- och kärlsjukdomar och diabetes. Det finns också ett starkt samband mellan övervikt och ett antal cancerdiagnoser. Psykiska besvär som depression är också vanliga hos personer med fetma eller överviktsproblematik.

Övervikt förekommer oavsett utbildningsnivå medan fetma är vanligare bland personer som har kortare bakgrund än bland personer som har längre utbildning. Skillnaderna vid fetma och övervikt är också större mellan människor i tätort respektive landsbygd än vad den är mellan människor med olika utbildningsnivå.

ÖVERVIKT BLAND BARN

Andelen överviktiga barn har så mycket som fördubblats under de senaste två decennierna. Även om utvecklingen av övervikt och fetma bland barn tycks ha stannat av så uppstår tyvärr problemen med fetma och övervikt allt tidigare i livet. Andelen feta barn har ökat fyrfaldigt och vi vet att fetma när det väl är ett faktum är svårt att bli av med. Fokus måste därför inriktas på att i så stor utsträckning som det är möjligt motverka att barn hamnar i övervikts- eller fetmaproblematik över huvud taget. Hela 80 procent av de barn som var överviktiga i 6-7-årsåldern är fortsatt överviktiga i de sena tonåren. Det visar tydligt att förebyggande insatser måste börja redan innan skoltiden.

Problemen med övervikt och fetma bland barn är inte jämnt fördelade över landet, tvärtom finns mycket stora skillnader mellan barn i olika delar av Sverige. Ofta beror övervikt och fetma hos barn och deras föräldrar på att man som familjemedlemmar har liknande vanor kring kost och motion.

ÖVERVIKTENS PRIS

Konsekvenserna av övervikt och fetma drabbar oss människor på olika sätt och allra störst är förstås kostnaden i form av ett kortare liv eller ett liv med sjukdom.

Barn kanske inte kan delta i skolidrotten som sina klasskompisar eller hitta kläder som passar. Självklart finns också stora samhällsekonomiska konsekvenser i form av ökat behov av, och ökade kostnader för sjukvården, inte minst då övervikten i dagsläget är utbredd till nästan halva den vuxna befolkningen.

Ohälsan har en hög prislapp. En tidigare beräkning från 2003 visar att bara övervikt och fetma kostar samhället drygt 3,5 miljarder kronor varje år, i direkta kostnader för sjukvård. Indirekta kostnader i form av sjukskrivning, psykisk ohälsa och minskad produktivitet på arbetsmarknaden beräknades uppgå till över tolv miljarder kronor.

Orsakerna till fetmans utbredning är många. Maten finns till exempel tillgänglig dygnet runt och kaloriintensiv mat har blivit billigare.

Övervikt och fetma utvecklas genom en kombination av livsstil, miljöfaktorer och arv. När det gäller livsstilsfrågorna är det främst matvanor och fysisk aktivitet som är avgörande för utvecklingen av övervikt och fetma. Därför spelar föräldrars möjligheter och familjens rutiner stor roll. Matvanor och fysisk aktivitet är en del av en människas livsstilsmönster som grundläggs tidigt i livet.

Ett sätt att komma till rätta med denna problematik kan vara fysisk aktivitet på recept som inom sjukvården ökat rejält de senaste åren. Allt fler läkare skriver i dag ut fysisk aktivitet på recept i stället för läkemedel. Det finns studier som tyder på att patienter tar recept med fysisk aktivitet på allvar. Det finns också många framgångsrika exempel på hur kultur på recept bidrar till att hjälpa människor i rehabilitering från sjukdom och annat utanförskap.

Detta koncept skulle kunna vidgas till viktnedgång på recept eller kanske ännu hellre livsstilsförändring på recept för att förstärka betydelsen av en ohälsosam livsstils konsekvenser för hälsan och för att göra fler människor benägna att ändra rutiner för att uppnå ett mer hälsosammare liv.

STILLASITTANDE

Våra livsstilsrelaterade hälsoutmaningar handlar inte bara om hur mycket vi äter utan också om hur mycket energi som förbrukas. I det perspektivet är en stillasittande livsstil i sig ett hälsoproblem oavsett ålder. En stillasittande fritid kan innebära aktiviteter som läsning, tv, bio, datorer eller andra aktiviteter som inte kräver att vi rör på oss. Det finns forskning som visar att stillasittande leder till ökad risk för att drabbas av bland annat bröstcancer, prostatacancer, hjärt- och kärlsjukdomar, benskörhet, Parkinsons sjukdom och diabetes.

I ett modernt samhälle ställs mindre krav än tidigare på att röra på sig i vardagen. Många människor har stillasittande skrivbordsarbete. Andra jobb som tidigare krävt kroppsarbete är mer automatiserade och kräver inte samma fysiska insatser. Men också rulltrappor, hissar och bilåkning gör det lättare att transportera sig utan egen rörelse. Barns vardagliga motionsaktivitet minskas också genom rutiner som att föräldrar skjutsar barn med bilen kortare sträckor. Det kan vara till skolan, idrottsträningen eller till kompiserna. Anledningarna till detta kan vara flera, men grundläggande för att en promenad eller cykeltur ska vara ett alternativ för transport till skola, arbete och andra aktiviteter är att det finns trygga och säkra vägar att färdas på. Här spelar kommunens arbete med bland annat stadsplanering, trygghetska-

pande åtgärder såsom säkra övergångsställen, trafikljus, överblickbarhet i parker, borttagande av klotter och nedskräpning, belysning med mera, stor roll.

Kommunala bidrag och subventioner av hyror till träningshallar kan också vara mycket bra investeringar för ett hälsosammare Sverige, då människor ges möjlighet till idrott och rörelse. Kommunala bidrag tenderar dock att gå till sporter, föreningar och därmed individer som redan är fysiskt aktiva i mycket hög utsträckning, vilket gör att det inte påverkar människors hälsa brett och generellt, utan tenderar ibland att bli elitinriktat. För att våra gemensamma skattepengar ska användas till att så många som möjligt mår bättre och håller sig friska är ett rimligt motkrav till de idrottsföreningar som tar emot kommunala bidrag att föreningen också bidrar till breddidrotten, det vill säga exempelvis också motionsinriktad idrott i stället för enbart tävlingsinriktad idrott.

Det kan också handla om att föreningarna bistår med träning för barn eller ungdomar med särskilda behov eller prova-på-dagar där en bredare krets med barn, eller för den delen vuxna, bjuds in att prova på föreningens aktiviteter. Det är viktigt att idrottsföreningarna tar sig till skolorna då det finns många barn som av olika skäl saknar kännedom om eller förmåga att ta sig till olika idrottsanläggningar för att prova på att delta i någon föreningsverksamhet. Ett utökat samarbete mellan skola och idrottsföreningar skulle sannolikt gynna båda parter då barnen får kännedom om föreningslivet och idrottsföreningarna kan bredda basen för att rekrytera fler barn och unga till svensk idrott.

SKOLANS ROLL

Skolan är barnens arbetsplats och en plats där det är möjligt att stärka barns livschanser oavsett familjeförhållanden och uppväxtmiljö. Skolan erbjuder också en möjlighet att upptäcka missförhållanden i barnens omgivning, vilket innebär att skolan i praktiken får ett större samhällsansvar än enbart ansvaret för utbildning.

Idrott ingår i läroplanen för att erbjuda alla barn att lära sig om och prova på idrott i olika former som barnen kanske inte kommer i kontakt med annars. Skolidrotten fyller på så sätt en viktig pedagogisk funktion, utöver att barnen får möjlighet att röra på sig. Fysisk rörelse bidrar till en rad olika positiva processer i kroppen, som stärkt benstomme, förbättrad koordination, fysik, balans och uthållighet. Dessutom kan fysisk aktivitet innebära minskad risk för ångest och depression.

Problemet med barns och ungas övervikt och fetma har många orsaker men handlar ofta om en kombination av för lite rörelse, dåliga matvanor och den övriga familjens rutiner. Överviktiga barn och ungdomar har ofta föräldrar med samma problem. Övervikt och fetma hos barn och ungdomar är allvarligt, inte minst för att fetma är svårt att komma till rätta med. Det finns forskning som visar att insatser till skolbarn kan påverka och till och med vända en negativ utveckling när det gäller andelen överviktiga och

feta barn. Det är alltså främst en kombination av för mycket kalorier och för lite rörelse som skapar övervikt och fetma och som i sin tur kan ge allvarliga följsjukdomar. Att öka den fysiska aktiviteten för barn och ungdomar är ett sätt att möta problemet.

Det finns kommuner och skolor runt om i Sverige som har goda ansatser och gör verkningsfulla insatser för att söka motverka ohälsa hos barn och ungdomar. En modell som har provats och visat sig fungera väl är samverkansprojekt mellan skola och lokala idrottsföreningar där idén bygger på att göra idrott och hälsa till en naturlig del av vardagen för skolans elever. Alla barn på skolan har en daglig timme med idrott och hälsa.

Resultaten från en sådan samverkansmodell har bland annat visat på ökad hållfasthet i skelett hos flickor, tätare benmassa hos barn och större andel behöriga elever till gymnasiet.

Mer rörelse i skolan har alltså visat sig kunna leda till att fler barn går ut skolan med fullständiga betyg. En sådan utveckling är naturligtvis mycket positiv. Eftersom en timme rörelse per dag har gett så bra resultat finns starka skäl att prova modellen eller liknande upplägg även på andra håll i landet.

Även på fritids och liknande fritidsverksamhet finns stor potential för att arbeta förebyggande för barns och ungas hälsa och välmående. Bland annat skulle en timme rörelse om dagen eventuellt kunna ske på fritids i stället för i skolan. En mer hälsoinriktad sysselsättning på fritids skulle förhoppningsvis också locka ännu fler barn och unga att delta i fritidshemmets aktiviteter.

En timmes extra idrott eller rörelse per dag kommer inte ensamt att lösa problemet med övervikt och fetma bland barn och ungdomar, men är ett stort steg framåt för ett mer hälsosamt Sverige. Att genom fritids/skola bidra till att göra rörelse till en naturlig del av vardagen ökar chanserna för att en hälsosam livsstil följer med längre fram i livet. Ju färre unga vuxna som kliver in i vuxenlivet med övervikt eller fetma, desto färre kommer senare i livet att lida av övervikt och fetma och dess allvarliga konsekvenser längre upp i åldrarna.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att fler former av livsstilsförändring på recept införs i vården.
- Krav på motprestation för kommunala bidrag till idrottsföreningar.

- Att skolbarn erbjuds en timme rörelse om dagen i skolan eller på fritids.
- Att fler skolor hittar samarbetsformer med idrottsföreningar eller på andra sätt främjar mer rörelse i skolan eller på fritids.

PSYKISK OHÄLSA

Psykisk ohälsa är vanligare bland kvinnor än bland män och har dessvärre ökat bland yngre de senaste tjugo åren. Också inläggningar i psykiatrisk slutenvård har ökat bland unga. Självorden har minskat generellt i befolkningen, men tyvärr inte bland unga. Självord är vanligast bland äldre män och det är också bland dem som minskningen varit snabbast.

Undersökningar av levnadsförhållanden har visat att besvär av ångslan, oro, ångest och sömnbesvär ökat, framför allt bland unga under 1990-talet och början av 2000-talet. Kvinnor rapporterar mer psykisk ohälsa än män och de största ökningarna de senaste 20 åren har skett bland ungdomar och unga vuxna, medan nivåerna i den äldre befolkningen varit i allt väsentligt oförändrade.

UNGA OCH PSYKISK OHÄLSA

Överlag verkar de flesta barn i Sverige trivas ganska bra med livet. Åtta av tio unga ser ljus på framtiden och de flesta är nöjda med sin hälsa. Samtidigt har den psykiska hälsan bland unga försämrats under senare år. De vanligaste diagnoserna är ångeststörningar och nedstämdhet samt depression. De vanligaste psykosociala påfrestningar som barnen upplever är relationsproblem mellan föräldrarna, andra relationsproblem i familjen och svårigheter med vänner.

En undersökning som ofta refereras till är "Skolbarns hälsovanor" som Världshälsoorganisationen (WHO) samordnar sedan 1985. I undersökningen utfrågas ett slumpmässigt urval av 11-, 13- och 15-åringar om sina levnadsvanor, hälsa och miljö i skola och i hemmet. Om man följer barnens svar och hur de har förändrats över tid dyker ett oroväckande mönster upp. Andelen barn och ungdomar som anger att de är mycket friska minskar med åldern. Med åldern ökar också skillnaderna mellan könen, till flickornas nackdel. Samtidigt ökar de självupplevda psykiska besvären. Andelen flickor som uppger att de trivs mycket bra med livet sjunker från knappt 70 procent i elvaårsåldern till 30 procent i femtonårsåldern.

Det finns fler oroväckande siffror i undersökningen. Drygt 20 procent av alla elvaåriga flickor tycker att de är för tjocka. När flickorna har fyllt femton har andelen ökat till knappt 50 procent. Mer än två tredjedelar av alla femtonåriga flickor har ätit medicin mot huvudvärk minst en gång i måna-

den och knappt hälften av dessa flickor har även ätit medicin mot magont under samma period.

Särskilda åtgärder bör vidtas av stat, kommuner och landsting för att grupper av unga, såsom unga hbt-personer, som är särskilt utsatta i samhället ska ges förutsättningar att förbättra sin psykiska hälsa

SJÄLVSKADEBETEENDE

Enligt Karolinska Institutets Folkhälsoakademi har antalet unga människor (15-25 år gamla) som tagits in på sjukhus på grund av att de avsiktligt skadat sig själva ökat markant de senaste tio åren. Dessutom ökar det empiriska stödet för att skolprestationernas kvalitet har ett viktigt inflytande i sammanhanget. Låga skolprestationer bör ses som en varningssignal för ökad risk för självskadebeteende bland ungdomar. Sjukhusvård för självskadebeteende är betydligt vanligare bland unga än i andra åldersgrupper och är vanligare bland kvinnor än bland män.

NÄR MATEN BLIR KONTROLLVERKTYG

Ätstörningar är en form av självskadebeteende. Det finns flera olika typer av ätstörningar och det är svårt att göra en helhetsbedömning av exakt hur vanligt det är med självskadebeteenden i form av ätstörningar. Attityden till sjukdomen, vården och förebyggande insatser ser också väldigt olika ut runtom i landet. Från en tro om att det handlar om fåfänga och smala ideal och att det bara är att "skärpa sig" och börja äta till en god vård anpassad efter patienten, präglad av kunskap och insikt. För att skapa en bra vård är det viktigt att komma ihåg att sjukdomen ofta innebär ett gravt självförakt och en obefintlig självkänsla. Goda kontaktmöjligheter till frivilligorganisationer och anhörigföreningar innebär ofta ett stort stöd för den drabbade och dess anhöriga. Sjukdomar av det här slaget är komplexa eftersom det finns studier som visar att information om exempelvis anorexia till unga riskerar att "lära ut" ett destruktivt beteende och kan få till följd att fler insjuknar. Samtidigt är förebyggande arbete mot ätstörningar viktigt, men då framförallt genom att stärka ungas självkänsla, självförtroende och förmåga att fatta egna beslut. Tidig upptäckt och tidig behandling är helt centralt för möjligheten att vända den negativa utvecklingen. Här upplever många drabbade att det saknas kunskap inom primärvården.

UNGA OCH VALFRIHETEN

Unga lever i dag i större utsträckning än tidigare i ett 24-timmarsamhälle med till synes enorma möjligheter att förverkliga sina drömmar. Unga står inför en gigantisk möjlighetshorisont gällande allt ifrån utbildning till fritidsaktiviteter. Möjligheter som kan vara uppskattade av många, men som också kan skapa stress, ångest och en rädsla för att välja fel hos andra. Vissa uttrycker det som att den individuella identiteten och livet blir ett projekt som

ska presenteras, visas upp och bedömas, vilket skapar en stor press bland unga och en rädsla för att misslyckas.

Den moderata valfrihetstanken med start i 1980-talets kamp för en friare skola har slagit igenom inom allt fler områden och har gett människor mycket mer frihet och möjlighet att påverka mer i sin egen vardag.

Samtidigt kan man uttrycka det som att valfrihetspolitiken inte har vårdats, följts upp och utvecklats i tillräcklig omfattning. När politiken genom lagstiftning skapat ökade möjligheter för människor att välja har ibland valfriheten betraktats som fullbordad. Men då har valfrihetsresan egentligen bara börjat. Politiken måste stå stark då det gäller att följa upp, mäta kvalitet och ställa krav på verksamheter. Det är också viktigt att inte enbart informera om alla de olika valen utan också bli mer medveten om att det finns människor som tycker att mycket att välja mellan skapar en otrygghet eller en stress i sig.

Stöd och rådgivning samt ökat fokus på att alla välfärdsverksamheter håller hög kvalitet, oavsett val eller ickeval, är därför viktigt.

Det är vår uppgift som folkvalda företrädare att ställa höga krav och genomföra noggrann uppföljning av våra skattefinansierade välfärdsverksamheter. Vi ska se till att den välfärd som bedrivs genom våra gemensamma resurser i form av skattepengar håller en så hög kvalitet så att ingen behöver känna osäkerhet vad gäller kvalitet inför sitt val eller ickeval. Ambitionen måste också vara att vara "bäst i klassen" på att mäta, följa upp, kvalitetsgranska och att ställa krav.

I ett samhälle där fler mår bra, tror på sig själva och vågar gå sin egen väg kommer fler människor också att kunna förverkliga sina drömmar.

SKOLANS ROLL

Skolan har en viktig roll i arbetet med att minska ungas psykiska ohälsa.

I skolan kan arbetet både ske förebyggande och reaktivt. Studie- och yrkesvägledning är en resurs som kan användas bättre. Elever som väljer "fel" gymnasieprogram hamnar ofta i en brant uppförsbacke som kan innebära extra år i skolan. Med en tydligare vägledning under hela studietiden skulle fler unga få bra verktyg att kunna välja "rätt" från början.

Skolan ska vara en plats för lärande och personlig utveckling, men är också en plats där elever formas socialt i samspel med andra. Vardagen i skolan kantas för alldeles för många av ohälsa, mobbning och sviktande självkänsla. Det måste vara en uppgift för alla berörda att se och åtgärda detta.

Skolan har en viktig uppgift i att både förmedla kunskap om hälsa samt tidigt fånga upp elever i olika typer av riskzoner för att motverka ohälsa och utanförskap. Enligt 2010 års skollag ska hälsobesök erbjudas alla elever i grundskolan i förskoleklass, årskurs 4, årskurs 7 eller 8 samt i gymnasiet årskurs 1. Under totalt 13 år sker hälsosamtalen vid fyra tillfällen trots att mycket händer på kort tid i en ung människas liv. Tätare hälsosamtal i

skolan kan exempelvis bidra till att förstå varför unga kvinnors självkänsla förändras drastiskt mellan åldrarna 11 till 15 år och tidigare fånga upp unga människors ohälsoproblematik. Elevhälsan bör ges större utrymme i skolan än i dag genom att hälsosamtal erbjudas oftare, förslagsvis vartannat år, det vill säga en fördubbling jämfört med i dag.

Skolans arbete med hälsa och framtidsvägledning måste utvecklas i takt med att samhällets utveckling går allt snabbare. Mobbning måste inte längre enbart bekämpas på skolgården, fotbollsplanen eller stallet utan förekommer också öppet eller anonymt på internet.

När mobbningen flyttar ut på nätet måste samhällets hjälpinsatser för den som blir utsatt för mobbning flytta med. Ett samarbete mellan till exempel polis, psykiatri och socialtjänst bör därför ha en dygnet runt-bemannning på internet så att ungdomar lätt kan komma i kontakt med någon som kan fungera som stöd och ge vägledning i svåra situationer.

I skolan ska också en obligatorisk evidensbaserad åtgärdsplan gällande mobbning finnas med syfte att ge riktlinjer om hur elever och lärare kan gå tillväga om de uppmärksammar mobbning.

FORMA FÖR FRAMTIDEN

Färre än tidigare stannar i dag hela livet inom samma yrke eller bransch. Det ställer krav på att redan i skolan förbereda för större flexibilitet och vidareutbildning senare i livet. Det bästa sättet att förbereda för en framtid som innehåller fler möjligheter och större förändringar än tidigare är att konsekvent genom skolan arbeta med att lära eleverna förmågan att planera och fatta egna beslut. På samma sätt som att elever varje termin har utvecklingssamtal med sin lärare eller mentor om resultaten i pågående kurser behövs oftare och tätare hälsosamtal med skolsystem och annan hälsopersonal på skolan än vad som erbjuds i dag.

Skolans arbete med att förbereda eleverna för framtida jobb eller studier kan förtydligas. Studie- och yrkesvägledningens närvaro i elevernas vardag behöver stärkas. Vad elever vill göra efter skolan och vilka möjligheter som finns är inte ett beslut som ska tänkas på enbart under sista terminen eller när eleven själv uppsöker studie- och yrkesvägledningen. Att låta skolan via exempelvis studie- och yrkesvägledningen redan från första terminen på gymnasiet jobba med individuella framtidsplaner skulle kunna vara ett sätt. Ett annat sätt skulle kunna vara att öka samarbetet mellan högskolan och de teoretiska programmen på gymnasiet.

Alltför många lämnar gymnasiet utan att ha haft samtal med vuxna om sin framtid. Detta i kombination med att för många lämnar skolan utan fullständiga betyg bidrar till att unga kommer ut på arbetsmarknaden utan rätt förutsättningar för vidare studier eller ett arbetsliv med allt högre krav.

Med ett tydligare uppdrag till skolan att genom studie- och yrkesvägledning och förberedelser för en tid efter studierna som såväl arbetstagare i offentlig och privat sektor som egen företagare skulle glappet mellan gymnasiet, vi-

dare studier och arbete kunna minskas. Ungas stress och oro för att välja fel skulle kunna minskas och alla unga oavsett bakgrund eller hemförhållanden ges stöd och vägledning i de många alternativ och möjligheter som finns att välja bland för unga i dag.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att elever erbjuds tätare hälsosamtal upp till 18 års ålder.
- Fler och kraftigare åtgärder mot mobbning i skolan.
- Fler och kraftigare åtgärder mot mobbning på nätet.
- Att elever erbjuds stärkt studie- och yrkesvägledning i högstadiet och gymnasiet.

ETT HÅLLBART ARBETSLIV

Ansvar för människors hälsa ligger framförallt på människor själva men för den som arbetar har naturligtvis också arbetsmiljön och arbetsgivarens förebyggande arbete stor betydelse för hälsan. Arbetsgivaransvaret för arbetstagares hälsa är långtgående, vilket är positivt eftersom det bara är arbetsgivaren som har möjlighet att påverka arbetsplatsen på ett sätt som förebygger skador, olyckor och andra arbetsmiljö- och ohälsoproblem.

Det är viktigt att det finns drivkrafter för arbetsgivare att förebygga ohälsa och att hitta vägar tillbaka till arbete för människor som genom arbetet drabbats av sjukdom eller ohälsa som påverkat arbetsförmågan. Samtidigt är det viktigt att arbetsgivaransvaret för arbetstagarnas hälsa inte innebär eller upplevs som så omfattande att det utgör ett hinder för viljan att anställa eller expandera.

Stora delar av arbetsmarknaden inser i dag värdet av förebyggande satsningar på arbetstagarnas hälsa. Det finns stora ekonomiska incitament för organisationer att satsa på ett hållbart arbetsliv. Det är en konkurrensfördel, skapar nöjda anställda och kan påverka både produktiviteten positivt och minska kostnader för sjukskrivning. Det finns dock stora skillnader i olika organisationers insatser och förebyggande arbete för arbetstagarnas hälsa.

ARBETSSKADOR

Enligt Arbetsmiljöverkets rapport Arbetsorsakade besvär 2012 så har så mycket som var femte person av alla som jobbar i Sverige under det senaste året upplevt någon form av besvär som går att koppla till arbetet. Besvärerna är både av fysisk och av psykisk karaktär även om det oftast handlar om kroppsliga besvär. Var fjärde kvinna med arbetsorsakade besvär har också varit sjukskriven på grund av dessa. Nivån är något lägre men ungefär densamma för män. Av dem som varit sjukskrivna har en stor majoritet varit sjukfrånvarande på heltid.

Av samtliga sysselsatta i Sverige så har alltså ungefär var tjugonde person varit sjukskriven på grund av arbetsrelaterade besvär. Det motsvarar totalt ungefär 230 000 personer, bara under 2012.

Av alla som i Arbetsmiljöverkets undersökning för 2012 drabbats av besvär orsakade av arbetet svarade endast tolv procent att skadorna eller besvärerna anmälts till Försäkringskassan. Arbetsgivare är skyldiga att anmäla arbetsskador eller allvarliga tillbud och arbetstagare ska informera sin arbetsgivare. En del av de drabbade (13 procent) visste inte att skador ska anmälas till Försäkringskassan och ungefär lika stor andel tyckte inte heller att det lönade sig eftersom det ändå inte gav någon ersättning. Ungefär var tredje drabbad tyckte inte att besvärerna varit så allvarliga så att en anmälan kändes motiverad. Två procent valde att inte anmäla på grund av rädsla för att stöta sig med arbetsgivaren och andra drabbade personer avstår av andra skäl.

Endast var tredje drabbad person uppgav att åtgärder hade vidtagits på arbetsplatsen så att besvärerna inte skulle förvärras, återkomma eller drabba andra.

Att var femte sysselsatt person i Sverige varje år drabbas av skador eller besvär på grund av arbetet är problematiskt och orsakar både mänskligt lidande och höga kostnader för sjukskrivning. Detta skulle kunna motverkas genom att synliggöra och uppmärksamma skador för att motverka att de upprepas, förvärras eller drabbar andra.

Arbetsgivare är redan i dag skyldiga att anmäla arbetsskada eller allvarliga tillbud till Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan. Möjligheten till att bredda denna skyldighet till att även omfatta besvär bör ses över. Genom att göra arbetsgivares ansvar att anmäla skador och besvär till Arbetsmiljöverket ännu tydligare ökar medvetandet både hos arbetsgivare och hos Försäkringskassan. I dag ska endast olyckor och allvarliga tillbud anmälas. Ansvaret får inte innebära ett betungande administrativt merarbete för arbetsgivaren utan ska snarare ses som ett konstruktivt verktyg för att förbättra arbetsmiljön.

Eftersom över 200 000 människor i Sverige drabbas av arbetsrelaterade skador eller besvär bara under 2012 och att en stor del av dessa leder till långvarig sjukskrivning finns anledning att öka fokus på uppföljning av arbetsskador och besvär som orsakas av arbetsmiljön. Genom att synliggöra, förstå och följa upp de skador och besvär som orsakats av arbete går det

att lära av misstagen och anpassa arbetsmiljön så att liknande besvär undviks framöver. Det kan i sin tur leda till både mindre lidande bland enskilda människor och i förlängningen skapa ett mer hållbart arbetsliv.

FÖRETAGSHÄLSOVÅRD I SVERIGE I DAG

Företagshälsovården har varit en viktig del av svensk arbetsmarknad sedan lång tid tillbaka och har utvecklats genom lagstiftning och branschavtal från enbart fokus på skaderisker till att också omfatta förebyggande arbete.

Företagshälsovårdens uppgift är dels att vara en resurs i förebyggande arbetsmiljöarbete, dels delta i arbetsanpassning och rehabilitering och dels bidra till att upprätthålla och förbättra anställdas hälsa och arbetsförmåga.

I Sverige har cirka 65 procent av alla anställda tillgång till företagshälsovård. Andelen anslutna varierar kraftigt mellan olika branscher och mellan stora och små företag, men också i variationen av de företagshälsovårdstjänster som företagen köper. I ett internationellt perspektiv är den svenska anslutningsgraden till företagshälsovård hög men i exempelvis Finland och Holland där lagstödet för företagshälsovård är starkare är anslutningsgraden av naturliga skäl högre.

Anslutningsgraden till företagshälsovård är högst i statlig sektor och i stora företag. Ungefär en miljon anställda i Sverige saknar företagshälsovård och av dessa arbetar ungefär 750 000 personer i företag med mindre än 50 anställda. Skillnaden är också stor i vilken typ av tjänster som köps in. Många företag och andra organisationer väljer att endast köpa in regelbundna hälsokontroller. Företag och organisationer investerar i genomsnitt cirka 1 300 kronor per anställd och år i tjänster som företagshälsovården kan erbjuda.

Fler företag inser vikten av att medarbetarna är friska och arbetsföra och satsar därför på förebyggande arbete. Dagens arbetsliv innebär att andelen äldre anställda är allt fler medan yngre personer kommer ut allt senare i arbetslivet. Att fler vill fortsätta arbeta är positivt och nödvändigt för att möta den demografiska utvecklingen, men ställer också krav på ett hållbart arbetsliv.

FYSISKA BELASTNINGAR I ARBETSLIVET

Det finns studier som visar att arbeten och arbetsplatser som utformas utifrån ergonomiska principer bidrar till ökad prestationsförmåga på arbetet. Fysiska belastningar, buller, vibrationer och klimat påverkar på olika sätt arbetslivet och i olika grad hälsan hos arbetstagarna. Trots att det finns många bra exempel på vad förebyggande arbete och företagshälsovårdens tjänster kan bidra med ekonomiskt väljer många företag och organisationer att inte anlita dessa tjänster.

SJUKFRÅNVARO OCH SJUKSKRIVNING

Variationen är stor mellan personer med lägst respektive högst sjukfrånvaro både mellan branscher men också inom samma bransch eller yrken. Det samma gäller förekomsten av arbetsskador. I vissa yrkesgrupper är yrkesskador så vanliga att de nästan ses som ett oundvikligt inslag. Bland dessa yrken återfinns bland annat träindustrin och städbranschen. Tyvärr är hot mot socialsekreterare också vanligt. En del yrkesgrupper är mer utsatta än andra och vissa organisationer har avvikande hög sjukfrånvaro och personalomsättning i jämförelse med andra organisationer i samma bransch.

En framgångsrik företagshälsovård och ett hållbart arbetsliv kan förutom att bidra till förebyggande hälsa också minska kostnader för sjukfrånvaro. Lönsamheten i en god arbetsmiljö handlar dock inte enbart om minskade kostnader för sjukskrivning utan också om att det kan leda till ökad produktivitet och bättre kvalitet, vilket i flera fall kan vara mycket mer värt ekonomiskt än minskade kostnader för sjukskrivning.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ETT HÅLLBART ARBETSLIV

I en studie utförd av Kommunal 2007 om medlemmarnas fysiska status jämfördes resultaten med en rimlig fysisk nivå för att klara jobbet. Resultatet visade att hela 80 procent av medarbetarna var i för dålig form för att klara sitt jobb. I spåren av detta följer sjukskrivningar på grund av förslitningsskador och i förlängningen ett utanförskap. Det är både en rättvisefråga och en konkurrensfråga att erbjuda människor med fysiskt krävande arbete liknande möjligheter att skapa de fysiska förutsättningar som krävs för arbetet oavsett vilken bransch det gäller.

Poliser har enligt överenskommelse ofta rätt till en så kallad "fystimme", en timmes träning per vecka på arbetstid. För brandmän är träning på arbetstid en självklarhet, då yrkesrollen innebär en hård fysisk belastning. Trots att detsamma gäller för många kvinnodominerade yrkesgrupper som exempelvis undersköterskor inom vård och omsorg och trots att den totala mängden lyft på årsbasis kanske till och med överstiger brandmännens, så erbjuds träning på arbetstid inom kvinnodominerade branscher långt ifrån i samma utsträckning. Träning på arbetstid är kanske också särskilt viktigt för kvinnor eftersom kvinnor fortfarande tar ett större ansvar för sysslor utanför arbetstid och av den anledningen har mindre fritid att använda till träning.

Nya Moderaterna ska som arbetsgivare i stat, kommun och landsting ligga i framkant vad gäller satsningar på medarbetares hälsa, i synnerhet i arbeten med tunga fysiska inslag. Ett sådant förslag gör inte enbart medarbetarna friskare utan kan dessutom leda till ekonomiska fördelar, till exempel i form av produktivitetsökningar.

Träning på arbetstid är både en konkurrensfördel för offentliga arbetsgivare, men framförallt en satsning som kommer att underlätta arbetet, stärka

den individuella hälsan och minska risken för sjukskrivningar för vårdens och omsorgens medarbetare.

Detta kan bland annat ske genom stimulansbidrag till kommuner och landsting som väljer att satsa på träning på arbetstid för yrkesgrupper med tunga lyft. Frågan om fysiskt krävande arbetsuppgifter och träning på arbetstid är en jämställdhetsfråga.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att anmälningssplikten för skador ses över för att undersöka om den även skulle kunna omfatta besvär.
- Att yrken med fysiskt krävande arbetsuppgifter och där kommun, landsting eller stat är arbetsgivare erbjuder fysisk träning på arbetstid i syfte att stärka kroppen att klara av den tunga arbetsbelastningen.

ÄLDRES HÄLSA

I takt med att vi blir äldre kan det uppstå hinder som gör det svårt att behålla tidigare livsstil, intressen och fritidssysselsättningar.

Det ligger både i enskilda människors och i samhällets intresse att fler äldre lever ett gott liv på äldre dagar med fysisk aktivitet, social samvaro och en hälsosam livsstil. Att på olika sätt uppmuntra fler äldre till fysisk träning och en hälsosam livsstil kan hjälpa fler att behålla det friska friskt.

Sveriges kommuner och landsting, SKL, kartlagt vilka fysiska, sociala och kulturella aktiviteter som finns för äldre. Slutsatsen var att det finns ett rikt utbud, men att det ofta saknas information och samordning kring detta. Här finns alltså ett utrymme för ett mer strukturerat samarbete mellan kommuner och ideella organisationer för att skapa bättre förutsättningar för fler människor att leva aktiva liv. Många frivilligverksamheter såsom olika former av upparbetade telefonkedjor och pensionärsorganisationer av olika slag erhåller föreningsbidrag eller annat stöd i form av ekonomiskt bidrag eller hjälp med möteslokaler från kommunens håll. Kommunen skulle kunna koppla bidragen med allas våra gemensamma skattemedel till att också ställa motprestationskrav på föreningarnas arbete att också beröra och söka få med, aktivera och "söka upp" äldre som inte redan i dag är organiserade eller aktiverade i föreningslivet.

Många äldre lever i dag i en ofrivillig ensamhet och det är en situation som för många är mycket olycklig och kan leda till isolering och i värsta fall ökad läkemedelsbehandling och depressioner.

ÄLDRES PSYKISKA HÄLSA

I en rapport från Socialstyrelsen uppskattas att 12-15 procent av befolkningen över 65 år lider av depression. Detta kan jämföras med motsvarande siffra för hela befolkningen, som ligger på mellan 4-10 procent. Enligt rapporten är också olika ångestsjukdomar vanliga hos äldre där 5-10 procent beräknas lida av ångestproblem.

Detta visar sig även när man tittar på siffror om läkemedelsanvändning mot olika psykiska problem. Äldre personer medicinerar generellt sett mer än yngre.

Många äldre känner ett behov av en plats att mötas, finna ro, gemenskap och trygghet eller bara att i lugn och ro få någon att prata med eller vara med. Många människor såväl yngre som äldre i ofrivillig ensamhet beskriver att de saknar någon form av gemenskap med andra. Men lösningen kan inte vara att möta den ofrivilliga ensamheten med läkemedelsbehandlingar utan snarare att söka finna lokala lösningar i ett inkluderande samhälle, boendeformer, fritidssysselsättningar och andra idéer som leder till att fler får och kan vara delaktiga.

Det är viktigt att hitta fler vägar till kontaktskapande och aktiverande verksamheter för äldre som är ensamma. Detta för att ge ökade möjligheter att skapa eller upprätthålla sociala kontakter och att kunna fortsätta med sina fritidsintressen. Valfriheten och möjligheten att påverka sitt eget liv borde gälla även i denna grundläggande del av tillvaron. Det finns olika alternativ; det kan bland annat handla om att inkludera fler tjänster inom rut-avdraget, att kommunerna kan vara mer generösa angående de äldres möjligheter att bestämma över en del av hemtjänstens innehåll och att motprestationskrav riktas till de föreningar som erhåller kommunala föreningsbidrag och lokaler att också arbeta med någon form av uppsökande verksamhet.

MAT ÄR MER ÄN MAT

Frågan om mat och hälsa är viktig av flera skäl och är ofta en betydelsefull del av äldres tillvaro. Hemtjänst och boende i särskilda boenden ingår i äldreomsorgen och därför utgör mat och måltidssituation där en naturlig del av kommunens ansvar.

Smaken är olika och önskemål om mat som känns igen och en vilja att pröva nya rätter gäller självklart oavsett ålder och omsorgsbehov. Fler äldre måste därför ges möjlighet att själva välja mat och tidpunkt för måltider. Att välja mat är sedan länge en självklarhet i många skolor. För människor boende på olika former av omsorgsboende kan tänkas att maten blir ännu

viktigare, kanske till och med dagens höjdpunkt. Maten på vård- och omsorgsboenden för äldre är därmed en fråga som måste prioriteras högre så att fler får möjlighet att påverka själva.

Bestämda tider för måltider kan vara ett problem. Beroende på tidigare livserfarenhet äter människor vid olika tider och känner hunger olika utefter hur dagen ser ut.

Måltiden är så mycket mer än vad som finns på tallriken. Det handlar om hur viktigt det är med ett ordentligt näringsinnehåll, om smaker, dofter, minnen, en delaktighet och inte minst ett socialt sammanhang. Matupplevelser är dessutom väldigt individuella och därför behövs mer kunskap vid planeringen av mat för äldre i en upphandling. Utgångspunkten måste alltid vara människors individuella behov och önskemål.

Boendeformer där personalen lagar mat tillsammans med de äldre eller låter anhöriga ha tillgång till köket har många gånger friskare äldre. Den sociala tillvaron i samband med måltiden är viktig ur många perspektiv. Det är lättare och roligare att äta tillsammans och den sociala aspekten kan i sin tur bidra till bättre hälsa.

Äldre som bor kvar hemma men har svårt att kunna laga mat själv kan få hjälp med matleveranser, ofta sker det i form av fasta portionsstorlekar från storkök. Några kommuner låter äldre själva välja mat och leverantör medan själva måltiden ofta äts i ensamhet.

Här finns ett utrymme för moderata kommunpolitiker att lyfta frågan om mat och måltidssituationer och upphandlingar. Frågan bör prioriteras lokalt och inkluderas i det lokala kvalitetsarbetet så att måltiden för äldre i hemtjänsten eller särskilda boenden förutom att vara näringsriktig och god också kan bidra till en trevlig upplevelse och kanske till och med bli dagens höjdpunkt.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att mat och måltidssituationen prioriteras högre inom äldreomsorgen.

ALKOHOL, NARKOTIKA OCH TOBAK

ALKOHOL

Trots en reallt sett sänkt alkoholskatt så har alkoholkonsumtionen i Sverige minskat den senaste tioårsperioden. Försäljningen av sprit har också mins-

kat till förmån för försäljning av vin och starköl. Glädjande nog kan också konstateras att ungdomar dricker mindre alkohol nu än tidigare. Minskning av alkoholkonsumtionen gäller dock inte alla utan har i stället ökat i gruppen kvinnor 65-80 år.

Den moderata alkoholpolitiken bygger på en kombination av människors eget ansvar och samhällets nödvändiga insatser för att motverka alkoholens skadliga effekter.

Vi har i Sverige sedan länge haft en alkoholpolitik som bygger på punktbeskattning och detaljhandelsmonopol som haft som målsättning att begränsa totalkonsumtionen av alkohol. Syftet är att hålla den totala konsumtionen av alkohol i samhället på en låg nivå för att minska riskerna för att individer fastnar i missbruk eller skadlig alkoholkonsumtion.

Det finns ett viktigt och tydligt hälsoperspektiv i alkoholfrågan. Det är viktigt att samhället och skolan tidigt går ut med saklig information till unga om alkoholens faror och risker. Det är också viktigt att sätta in stödåtgärder mot tendenser till missbruk. Skolan fyller här en mycket viktig roll när det gäller att upptäcka och hjälpa de ungdomar som är på väg att hamna i en skadlig alkoholkonsumtion. Också idrottsrörelsen, som aktiverar många unga och därigenom bidrar till både information om alkohol och droger, och att barn och unga får en meningsfull fritidssysselsättning.

MOTVERKA NARKOTIKA

Nya Moderaterna står bakom en restriktiv narkotikapolitik och målet är ett narkotikafritt samhälle. Genom lagstiftning, opinionsbildning, förebyggande arbete och insatser från polis och tull strävar vi efter att begränsa tillgången till narkotiska preparat. Narkotika bidrar till så mycket elände såsom till exempel grav ohälsa, död, våld och kriminalitet varför narkotikamissbruk i alla dess former ska motverkas. Precis som många andra ohälsoproblem är missbruk när det väl är ett faktum svårt att bryta och därför bör fokus riktas främst på förebyggande insatser. Det förebyggande arbetet kan minska efterfrågan genom att medvetandegöra riskerna med narkotika och därmed minska nyrekryteringen till missbruk.

Sammantaget har Sverige en bättre narkotikasituation än övriga Europa. Samtidigt återstår mycket att göra. Tiotusentals personer använder narkotika regelbundet och hundratals dör varje år av narkotikarelaterade orsaker. Kriminaliteten som är kopplad till missbruket är omfattande. Den som befinner sig i ett narkotikamissbruk löper mycket hög risk för att drabbas av allvarlig sjukdom, smitta och för tidig död. Inte sällan befinner sig den som fastnat i ett narkotikaberoende även i ett mycket djupt utanförskap.

Bilden av hur många narkotikamissbrukare som finns i Sverige är vare sig entydig eller exakt utan bygger på skattningar. De senast tillgängliga uppgifterna som Missbruksutredningen (Statens offentliga utredningar 2011:35) redovisar är en uppskattning, gjord av Socialstyrelsen, som bedömer att det år 2007 fanns cirka 29 500 personer med problematisk narkotikaanvänd-

ning eller tungt narkotikamissbruk, varav cirka 10 000 var beroende av heroin och andra opiater.

I de drogvaneundersökningar som genomförs årligen av Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) framgår det att 21 procent av pojkarna och 14 procent av flickorna i årskurs två på gymnasiet använt narkotika någon gång. Narkotikaerfarenheten utgörs mest av cannabis.

Sjukhusvård för alkoholrelaterade diagnoser har minskat i befolkningen generellt men har tyvärr ökat bland unga. Vård för narkotikarelaterade diagnoser ökar i flera åldersgrupper, och allra snabbast bland unga.

Missbruket av främst cannabis riskerar bita sig fast i stora ungdomsgrupper. Detta måste motverkas och här måste skolan få ett tydligare ansvar. Nya Moderaterna ska arbeta för att alla skolor får ett väl utarbetat samarbete med sjukvården, socialtjänsten, polis och BUP, samarbete med och stöd till föräldrar är också angeläget. Alla skolor bör också ha en åtgärdsplan för motverkande av narkotika. Alla skolor bör vidare ha ett samarbetsavtal med polisen samt en plan för hur man agerar med socialtjänsten om man upptäcker missbruk på skolan. Narkotikaanvändningen bland våra unga ska motarbetas med alla till buds stående medel.

SVERIGE OCH RÖKNING

Ungefär 16 procent av befolkningen i Sverige röker och kvinnor röker mer än män. Trots att andelen rökare i Sverige är lägst inom EU så får rökningen stora konsekvenser också här.

Hela 30 procent av alla cancerfall har koppling till olika typer av livsstilsfaktorer. Av dessa delvis undvikbara cancerfall står rökningen för en stor del. Lungcancer är den cancerform som orsakar flest dödsfall per år och under 2010 dog över 3 500 personer i Sverige till följd av lungcancer. Det är mycket oroande att trots den kunskap vi har i dag om rökningens tydliga koppling till ohälsa så röker fortsatt 16 procent av befolkningen. Allra mest oroande är förstås att unga börjar röka.

Det pågår arbete internationellt med att motverka nyrekrytering av tobaksanvändare framförallt när det gäller rökning. Men det är också viktigt att vi fortsätter att informera unga människor om de skadeverkningar och sjukdomar som kan följa i tobakens spår.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att stärka informationsinsatser och arbetet mot narkotika och droger i skolan och i samhället i stort.

IDROTT, NATUR, KULTUR OCH FRILUFTSLIV

IDROTTS- OCH FRILUFTSRÖRELSENS BETYDELSE FÖR ETT HÄLSOSAMT SVERIGE

Även om det är lätt att tänka på fysisk aktivitet när det gäller idrottsrörelsens betydelse för folkhälsan så handlar det om betydligt mer än så. De ideella föreningarna, oavsett om de sysslar med idrott eller något annat, erbjuder både gemenskap och delaktighet som bidrar till att människor mår bättre.

Idrottsrörelsens roll sträcker sig hela vägen från grundläggande delar som fysisk aktivitet och utbildningssatsningar till en viktig aktör för gemenskap och samvaro bland kanske framförallt barn och unga.

FYSISK AKTIVITET

Regelbunden fysisk aktivitet är givetvis ett av idrottsrörelsens stora bidrag till en bättre hälsa. Att vara fysiskt aktiv i ett tidigt stadium i livet är viktigt för att också känna sig bekväm och trygg med sin kropp senare i livet. Förbunden själva understryker sin roll som samlingspunkt för barn och ungdomar för att stimulera till ett livslångt idrottande. Trots att många idrottsförbund självklart satsar på elitnivå finns också ett stort engagemang och ett ansvar för rörelse hela livet. Att idrott och fysisk ansträngning blir naturliga inslag i vardagen bidrar både till den fysiska styrkan och har många andra hälsohöjande effekter. Den psykiska hälsan kan också stärkas genom en bättre självkänsla. Här utgör idrottsverksamheten ett viktigt inslag.

För att öppna dörrarna för fler och få fler att idrotta längre upp i åldrarna ska idrottsrörelsen arbeta med att utveckla förbund och föreningar, öka tillgängligheten till anläggningar och idrottsmiljöer, rekrytera och utveckla ledare, och att samverka med skolan i syfte att nå fler barn och unga.

Idrottslyftet har varit en mycket uppskattad satsning från specialidrottsförbundens sida. För att skapa ytterligare drivkrafter för idrottsföreningarna vill Nya Moderaterna göra en översyn av möjligheterna att utveckla idrottslyftet.

I dag riktar sig idrottslyftet gentemot idrottsföreningarna vilket kan försvåra för friluftorganisationerna att ta del av satsningen.

Nya Moderaterna bör också verka för att kommuner i samarbete med andra aktörer bör arbeta för att öka tillgänglighet och drift av anläggningar där skolor, klubbar, organisationer och allmänheten ska kunna bedriva idrotts- och friluftaktiviteter.

Nya Moderaterna bör även verka för att se över möjligheten till högre krav på ytor för idrott, motion och rekreation i Plan- och bygglagen i samband med projektering av nya bostadsområden.

UTBILDNING

Förutom den fysiska aktiviteten bistår många specialidrottsförbund och friluftsförbund även med utbildning på flera områden. Beroende på förbund utgörs detta av alltifrån rent teoretiska utbildningar till utbildningar baserade på utövandet av sporten. Många förbund riktar fokus mot barn och ungdomars särskilda nytta av utbildning såväl inom sporten som ur ett allmänt hälsoperspektiv, till exempel gällande hälsoeffekterna av riktig kosthållning, alkohol och droger. Ökad medvetenhet kring hälsovinster i samband med idrott är ett stort bidrag från idrotten till ett hälsosammare Sverige.

GEMENSKAP

Idrott och föreningsliv kan också bidra till en social aspekt och en känsla av gemenskap och delaktighet. För barn och ungdomar är det viktigt att tidigt lära sig agera i ett lag eller förening och ta ansvar för sig själv och andra. Utöver det kan idrottsaktiviteterna leda till en social stimulans som i nästa led skapar trivsel och trygghet, framför allt hos barn och ungdomar. Enkätundersökningen till idrottsföreningarna visar att många av förbunden ser den sociala aspekten som en fundamental byggsten som idrott och friluftsförbund bidrar med i tidig ålder och som barn och ungdomar kan ta med sig och ha nytta av senare i livet. Många gånger bidrar det också till en bättre självkänsla, bland annat genom utbytet med andra individer.

KULTURENS BETYDELSE FÖR HÄLSAN

Kultur eller snarare kulturuttryck i form av till exempel sång, dans, musik, konst, teater, film eller besök på museum tar olika stor plats i människors liv. Olika typer av kultur finns nästan överallt, på arbetsplatser, skolor och i offentliga miljöer, ofta för att stimulera våra sinnen, inspirera och bidra till en ökad livskvalitet.

Trots att det kan vara svårt att överblicka eller beräkna det mänskliga eller långsiktiga värdet av att människor tar del av kultur så kan kultur många gånger få människor att må bättre. Kulturen ger också utrymme för andra uttrycksätt än tal och skrift vilket kan vara ett stöd för många människor. När förmågan att röra sig eller samtala avtar kan exempelvis musik eller konst bli ett sätt att fylla ett tomrum och kunna njuta av tillvaron.

Inom flera av våra gemensamt finansierade välfärdsverksamheter som förskola, skola, hemtjänst och äldreomsorg tillbringar många människor hela eller större delen av dagen. Precis som att det är vanligt att arbetsplatser pryds med konst och musik så är det därför viktigt att kulturen får ta plats också där. Kulturen uppfattas givetvis olika men ger utrymme för avkoppling, inspiration, engagemang och välbefinnande.

Deltagandet i kulturlivet ser också olika ut mellan olika människor. Det är därför viktigt att arbeta för att göra kultur tillgängligt för så många som möjligt. Ett exempel är projektet Skapande skola, som syftar till att stärka samarbetet mellan skolan och det professionella kulturlivet. Målet är att fler barn ska få kontakt med kulturen och själva delta i kulturskapandet.

Kultur används också när det gäller olika rehabiliteringsinsatser för människor med hotande eller pågående sjukskrivning. Kulturaktiviteterna kan då skapa samvaro och sammanhang och riktar fokus från sjukdom eller ohälsa till gemensamma aktiviteter och en meningsfull sysselsättning.

PERSONLIGT HÄLSOKONTO

Det finns i dag förslag om att lansera ett personligt hälsokonto på internet. Kontot ska ge varje person möjlighet att öka patientinflytandet och underlätta kontakter med hälso- och sjukvårdens olika verksamheter. Varje person kan på ett enklare sätt följa sin hälsosituation och få en överblick över relevant information, behandlingar och vaccinationer med mera. Målgruppsanpassad information och specialanpassade webbtjänster är ett komplement till generell information. Det är upp till varje person om och vilka uppgifter som ska finnas på det personliga hälsokontot.

Vi ser en potential i att fortsätta utvecklingen av hälsokontot till att innehålla information om friskvårdsaktiviteter i personens närliggande område. Till exempel bör kommuner ges möjligheten att redogöra för vilka idrotts- och friluftsföreningar som finns inom kommunen, samt förmedla andra viktiga hälsokontakter för att underlätta för människor att ta del av dessa.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att en översikt av idrottslyftet görs för att se över förutsättningarna att inkludera en större bredd av aktiviteter i satsningen, till exempel friluftaktiviteter och att idrottslyftet utvärderas för att eventuellt kunna omfatta fler målgrupper.
- Att arbeta för bättre samverkan mellan olika aktörer i hälsofrågor.
- Att fortsätta utvecklingen av det personliga hälsokontot.

LOKALT ARBETE FÖR ETT HÄLSOSAMMARE SVERIGE

Inriktningen för framtidens hälsopolitik bygger på att människor har möjlighet att göra hälsosamma livsstilsval och delta i fysiska aktiviteter utifrån sina egna förutsättningar. Nya Moderaterna arbetar för ett hälsosammare Sverige med fokus på tidiga insatser och förebyggande arbete. Satsningar för ett hälsosammare Sverige ska göras för att motverka och skjuta upp sjukdom, för att människor ska må bra och känna delaktighet och meningsfullhet.

Den största vinsten av att tidigt investera i ett hälsosamt Sverige är att fler människor får möjlighet att leva hälsosamma liv och känna delaktighet och meningsfullhet oavsett bakgrund eller familjeförhållanden. Vi vet att vanor, rutiner och livsstil sätts tidigt varför det är viktigt att välfärdsverksamheter som mödravård, barnhälsovård, förskola, tandvård och skola arbetar förebyggande för att ge barn och ungdomar förutsättningar för en hälsosam livsstil och undvika sjukdom senare i livet.

ÄR DET LÄTT ATT LEVA HÄLSOSAMT I DIN KOMMUN?

En god hälsa förbättrar både enskilda människors livssituation och har positiva effekter för samhället i stort. Goda förutsättningar för att leva ett aktivt och hälsosamt liv kan i stor utsträckning hjälpa till att förebygga skador och sjukdomar och på så sätt bidra både till mindre ohälsa och sjukdom och minskade kostnader för samhället.

I ett modernt samhälle är möjligheten att enkelt, tryggt och säkert kunna cykla eller promenera till förskola, skola och arbete en självklarhet. Gångbanor, cykelvägar, utomhuslekparker och motionsspår bör vara en självklar del i planläggandet av nya bostadsområden i alla kommuner och moderat styrda kommuner bör vara föregångare. För att människor tryggt ska kunna vistas utomhus också på vinterhalvåret är investeringar i utomhusbelysning en viktig del.

För att underlätta för förtroendevalda moderater att lokalt ta ledningen i utvecklingen av hälsoarbetet finns här exempel på frågor som går att arbeta med i kommuner runt om i landet. De kan tjäna som inspiration till ett lokalt förbättringsarbete och i förlängningen ett hälsosammare Sverige.

- Kan barnen i din kommun promenera eller cykla till skolan?
- Ger skolgårdarna i din kommun plats för lek och rörelse för barnen?
- I hur stor utsträckning förekommer godis eller andra sötsaker på skolorna i din kommun?

- Hur samarbetar kommunen med andra aktörer för att öka tillgänglighet och drift av anläggningar där skolor, klubbar, organisationer och allmänheten ska kunna bedriva idrotts- och friluftaktiviteter?
- Hur arbetar kommunen med att stödja ofrivilligt ensamma ur sin situation?
- Hur arbetar kommunen med förutsättningarna att låta fler människor bidra med sina resurser till frivilligverksamhet?
- Hur arbetar kommunen med frågor om mat och måltidssituationen för äldre?
- Hur arbetar kommunen med arbetsmiljöfrågor för medarbetarna inom vård/omsorg?
- För yrken med fysiskt krävande arbetsuppgifter, erbjuds träning på arbetstid i syfte att stärka kroppen för att klara den tunga arbetsbelastningen?
- Hur ser arbetet mot alkohol, narkotika och tobak bland barn och unga ut i er kommun?
- Hur ser samarbetet i alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaksfrågor ut mellan socialtjänst, skola och polis?
- Hur arbetar ni inom kommunen med frågor om mobbning på skola och på internet och hur ser samarbetet i dessa frågor ut mellan skola, socialtjänst, psykiatri och polis?

5 FÖREGÅNGSLAND FÖR KLIMAT OCH HÅLLBARHET

Klimatförändringar och miljöproblem hör till en av vår tids mest omfattande utmaningar. Utvecklingen ställer höga krav på såväl globalt samarbete som lokalt ansvarstagande.

Tack vare Alliansregeringens ambitiösa miljö-, klimat- och energipolitik har Sverige redan kommit långt. Konkreta åtgärder är på plats för att fasa ut fossil energi och vi har tydliga mål för minskade utsläpp. Alliansens klimat- och energiöverenskommelse är en viktig del i att trygga energiförsörjningen för konsumenter och företag samtidigt som energimarknadens aktörer har givits långsiktiga spelregler.

I Sverige har vi goda möjligheter att vara mer miljöanpassade tack vare forskning i framkant, stor tillgång till naturresurser och miljömedvetna medborgare. Det gäller att förvalta och ta tillvara på dessa förutsättningar på rätt sätt. Vi har i dag bättre verktyg än någonsin vad gäller teknik, innovationer och kunskap för att leva hållbart. Många av framtidens nya arbetstillfällen kan dessutom växa fram i omställningen till ett mer hållbart samhälle.

Samtidigt är utmaningarna omfattande, både nationellt och globalt. Finans- och skuldkrisen har drabbat stora delar av världen hårt och innebär en risk för att kortsiktiga ekonomiska hänsyn får gå före arbetet med internationella miljö- och klimatavtal. Sverige har fortsatt möjligheten att, internationellt sett, behålla täten i klimatvänlig utveckling både med de miljövinster det innebär, men även för att stärka vår konkurrenskraft och visa på goda och innovativa exempel.

Torka och översvämningar slår hårt mot människor runtom i världen, inte sällan i fattiga länder. Global uppvärmning, smältande havsisar och ökenutbredning drabbar många landlevande ekosystem. Förhöjda koldioxidhalter

innebär försurade hav och resulterar i sämre, eller ingen, tillväxt av koraller. Det utgör ett allvarligt hot mot ekosystemen i haven.

Fungerande ekosystem på land såväl som i hav spelar stor roll för hur vårt jordklot mår och vad det tål. Nya Moderaternas miljöpolitik bygger på målet att hitta en balans mellan bevarandet och användandet av land, vatten och levande resurser. Det innefattar hänsyn till sociala, ekonomiska och ekologiska aspekter och respekt för ekosystemens naturliga gränser. Fungerande ekosystem ger en stor artrikedom av växter och djur, rent dricksvatten, livsmedel, luftkvalitet, träråvaror och syre. Vid stabila och väl fungerande ekosystem klarar naturen en del påfrestningar och kan återhämtas. Vid större påfrestningar under en längre tid blir ett visst ekosystem till slut väldigt sårbart. Dessa förändringar kan bero på mänsklig påverkan, nederbörds- mängd, temperaturskillnader eller pH-förändringar. Stora påfrestningar på ekosystemen leder till utrotningshot av många arter. En stor utmaning vi står inför är att hejda minskningen av den biologiska mångfalden.

Samtidigt ser vi även hur miljö-, klimat- och hållbarhetsfrågor utgör allt mer centrala säkerhetsfrågor. Kampen om resurser kan skapa spänningar och konflikter, såväl inom som mellan länder. Redan i dag bottnar en stor andel av världens konflikter i miljörelaterade faktorer. Den snabba befolkningstillväxten i kombination med klimatförändringar riskerar att leda till ytterligare spänningar med nya konflikter och flyktingströmmar som följd.

Klimatförändringens påfrestningar drabbar redan fattiga länder med bristande kapacitet att anpassa samhället efter klimatförändringens effekter. Därför måste hållbar global utveckling påskyndas och användandet av fossila bränslen på sikt upphöra.

Våra naturresurser är begränsade. De måste förvaltas med ansvar. Vårt samarbete i EU gör att vår röst ger verkan. EU står för tio procent av världens utsläpp av växthusgaser, men har en stor möjlighet att påverka andra länder och sätta agendan vid internationella förhandlingar.

En global klimatöverenskommelse innefattande nationellt bindande mål för utsläppsminskningar är centralt i arbetet för att begränsa den globala uppvärmningen. Samtidigt krävs ett fördjupat internationellt samarbete kring utmaningen att anpassa oss till klimatförändringarnas konsekvenser. Många länder kommer inte klara av att på egen hand genomföra nödvändiga anpassningar och därför krävs en mobilisering av FN och andra internationella organisationer, däribland EU.

Även på hemmaplan kan och måste miljö- och klimatarbetet stärkas. Vi vill att det ska vara lättare att göra mer miljöanpassade val. Vi måste kontinuerligt arbeta för att såväl företag som kommuner och landsting i än högre utsträckning ska ta ett tydligt miljöansvar. Fortsatt energieffektivisering, miljöanpassade upphandlingar, ett mer resurseffektivt jord- och lantbruk samt en utveckling av mer hållbara transporter hör till några av de områden som ytterligare kan utvecklas.

Nya Moderaternas miljö- och klimatpolitik ska vara tydlig och resultatorienterad: Sverige kan och bör föregå med gott exempel för att bromsa den

globala uppvärmningen. Detta bör ske både genom att minska utsläppen här i Sverige, men även bidra till åtgärder utomlands där klimatinsatser ofta är mer kostnadseffektiva.

OFFENSIVA MILJÖ- OCH KLIMATSATSNINGAR

Alliansregeringen har genomfört flera stora miljöreformer. Anslaget till miljö- och naturvård ökade från 15 till 20 miljarder kronor för hela mandatperioden 2006-2010. Klimatmålen har stärkts, mängden skyddad skog har ökat och runt en halv miljard kronor satsas årligen på hav och havsmiljö. Bland annat har Sveriges första marina nationalpark inrättats och fosfat i tvätt- och rengöringsmedel har förbjudits. Sverige har även varit pådrivande för ett sådant förbud inom hela EU, vilket nu har gått igenom. Även en Östersjöstrategi antogs av EU:s ministerråd under Sveriges ordförandeskap med tydligt fokus på miljöförbättrande åtgärder i Östersjön.

Reglerna för strandskydd har ändrats i syfte att lättare kunna ta hänsyn till lokala och regionala förutsättningar. Alliansregeringen har också höjt anslaget för biologisk mångfald från tidigare sex miljarder till 7,5 miljarder.

I internationella klimatförhandlingar har Sverige tagit en ledande roll och varit pådrivande för att få till stånd internationella klimatavtal.

Sverige når i dag med råge de utsläppsmål som satts upp inom ramen för Kyoto-avtalet och har ett överskott av utsläppsrätter. Inom fordonssektorn har många förbättrande åtgärder genomförts. Under Alliansregeringens tid har försäljningen av etanol åttadubblats och försäljningen av biogas tredubblats.

På energisidan har för första gången en historisk sammanhållen energiöverenskommelse slutits med långsiktiga spelregler på den svenska energimarknaden. Överenskommelsen består av tre ben, kärnkraft, förnyelsebar energi och vattenkraft. Det är Europas mest ambitiösa klimat- och energipolitik. Mängden vindkraft har sedan 2006 sjudubblats.

Det nationella klimatmålet för 2020 ser ut att nås med nuvarande bedömning av den ekonomiska utvecklingen och med befintliga nivåer på klimatpolitiska styrmedel som exempelvis koldioxidskatten.

UTGÅNGSPUNKTER FÖR EN ANSVARSFULL MODERAT MILJÖ- OCH KLIMATPOLITIK

Nya Moderaternas miljöpolitik baseras på marknadsekonomiska lösningar, teknikutveckling och en stark tro på människans ansvar och vilja att göra rätt. Den som förorenar ska också betala för sig. Koldioxidskatten är ett av många effektiva styrmedel vi har i dag. Som ett led i en grön skatteväxling

har vi sedan 2006 höjt koldioxidskatten medan exempelvis skatten sänkts för människor som arbetar och arbetsgivaravgifterna halverats för unga. Så läggs grunden för en ansvarsfull miljö- och klimatpolitik utan att öka skatte-trycket generellt och därmed försämra förutsättningarna för jobb och företagande runtom i landet.

FÖRVALTARSKAPSTANKEN

Förvaltarskapstanken är en viktig del av Nya Moderaternas idéarv. Sverige har en fantastisk natur med en stor artrikedom. Vår natur erbjuder möjligheter till odling, rekreation, motion och jakt. Med dessa möjligheter följer också ett stort ansvar att bruka och nyttja naturen på ett klokt sätt som är långsiktigt hållbart ur ett livscykelperspektiv. Respekten för äganderätten är en viktig förutsättning för god förvaltning av vår natur.

Ekosystemansatsen är ett förhållningssätt som handlar om att strävar efter att nå en balans mellan bevarande och hållbart nyttjande av djur och natur. Människan ses som en viktig del i många ekosystem och det är tydligt att alla berörda i samhället bör vara med när förvaltningen av ekosystemen utformas. Samhällets intressen bestämmer förvaltningens mål, med respekt för ekosystemens naturliga gränser.

TILLVÄXT ÄR BRA FÖR MILJÖN

För att kunna bygga ett hållbart samhälle som tar ansvar för både klimat, miljö, välfärd och ett Sverige som håller ihop krävs tillväxt. Tillväxt skapar resurser samt förutsättningar för investeringar och effektivt miljöarbete, såväl nationellt som globalt.

Den som orsakar en kostnad ska också betala. Det gäller både näringsliv och privatpersoner. Det snabbaste sättet att få till förändring är genom styrande avgifter. Breda och teknikneutrala ekonomiska styrmedel, inriktade mot att förorenarna ska betala, är centrala för att klimatmålen ska nås på ett rättvist sätt och till lägsta möjliga kostnad för samhället.

Samtidigt måste människor och företag stimuleras till att agera mer miljöanpassat. Politiken har också ansvar för att lagstiftningen och reglerna på miljöområdet är effektiva och lättförståeliga.

FORSKNING OCH INTERNATIONELLA MÅL PÅ KLIMATOMRÅDET

Nya Moderaternas miljöpolitik utgår ifrån teknikutveckling, marknadsekonomiska verktyg, internationellt samarbete och aktuell forskning. Samhällets samlade resurser till forskning, utveckling och innovationer är i detta sammanhang helt avgörande. Vetenskapliga bedömningar av FN:s klimatpanel (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC) är centrala i arbetet

med att hitta nya lösningar och effektiva åtgärder. Vidare bör fokus ligga på befintliga och nödvändiga internationella överenskommelser för att nå det så kallade två-gradersmålet (det vill säga målet att den globala medeltemperaturen inte ska öka med mer än max två grader till 2050 jämfört med förindustriell nivå). Även EU:s klimatmål "Triple 20 at 2020", där ett av målen är 20 procent reduktion av växthusgaser, ska vara vägledande i det fortsatta miljö- och klimatarbetet.

KLIMAT- OCH MILJÖUTMANINGEN: LÖSNINGAR OCH VÄGEN FRAMÅT

Klimatet är fortsatt vår tids största miljöutmaning. Om världens länder inte agerar kraftfullt mot utsläppen av växthusgaser så pekar FN:s klimatpanel, IPCC, mot tre graders uppvärmning inom de närmaste 100 åren. En sådan utveckling kommer att innebära stora påfrestningar för samhällen och ekosystem runt om i världen. Vi ser följdkonsekvenser av ett varmare klimat som höjd havsnivå, ökad nederbörd, försurade världshav, mer extremväder och svårigheter med livsmedelsproduktion. Effekterna av klimatförändringarna är relaterade till jordens anpassningsförmåga, vilken är svår att förutse. Vi vet inte exakt vad som kommer att hända med klimatet och våra förutsättningar i olika delar av världen. Det är en anledning till att vi måste vara flexibla och förnya oss efter hur världen ser ut.

Sverige har bedrivit ett framgångsrikt arbete för att minska utsläppen av växthusgaser och har i dag bland de lägsta utsläppen i världen av växthusgaser per BNP-enhet. Tack vare omställningen av vår värmeproduktion, där framför allt biobränslen har ersatt fossil energi, och tack vare en väl utbyggd kärn- och vattenkraft har våra utsläpp av växthusgaser sjunkit kraftigt samtidigt som vi haft en stark ekonomisk utveckling. Sedan 1990 har Sveriges utsläpp minskat med 20 procent och under samma period har vår bruttonationalprodukt stigit med över 50 procent. Sverige har visat att det är möjligt att frikoppla utsläppen av växthusgaser från tillväxten. Vår vision om noll i nettoutsläpp till 2050 är en stor utmaning och ligger fast. Utsläppsmålet, för de sektorer som inte omfattas av handeln med utsläppsrätter till 2020 om en minskning med 40 procent av utsläppen av växthusgaser i jämförelse med 1990, har vi goda förutsättningar att nå. Därefter behöver vi sätta upp nya etappmål för 2030 och 2040. Etappmålen ska vara ambitiösa så att Sverige har möjlighet att nå vår vision till 2050.

I dag används många olika styrmedel för att minska utsläppen från transportsektorn och för att ställa om vår fordonssektor. Detta är problematiskt framförallt då styrningen förlorar effektivitet. Nya Moderaterna anser därför att en översyn av systemet är nödvändig, att koldioxidskatten bör användas i högre utsträckning samt att fordonsskatten ska vara starkt relaterad till koldioxidutsläpp. Nya Moderaterna anser att höjda miljöskatter inte får leda till ett totalt sett ökat skattetryck utan vi vill fortsätta den gröna skatteväxlingen. Samtidigt bör vi då fasa ut stödsystem och premiesystem. På så sätt får systemet en ökad tydlighet och dessutom kan vi leva upp till våra

målsättningar om teknikneutralitet och långsiktighet. Många företag som redan i dag går före i dessa frågor menar att det lönar sig att investera i mer miljöanpassade produkter och tjänster. Dessutom ser vi en allt starkare efterfrågan på sådana produkter bland konsumenterna.

INTERNATIONELLT ARBETE

Förenta Nationernas årliga klimatmöte är ett viktigt tillfälle där världens länder samlas för en gemensam dialog med klimatfrågan som enda punkt på agendan. Även om det kan tyckas vara små steg som tas vid dessa möten, är det viktigt att det görs då kunskapen om klimatförändringarna är väldigt varierande i världens länder. Sverige har fortsatt gott anseende och är ett föregångsland i klimatfrågor. Med endast 0,1 procent av världens totala utsläpp och med en fortsatt trend som visar på minskade utsläpp i kombination med ekonomisk tillväxt kan vi vara stolta i detta sammanhang. Men Sverige behöver fortsatt bedriva en ambitiös klimatpolitik på hemmaplan såväl som internationellt för att uppnå en långsiktig hållbarhet.

Vi anser att Sverige, tillsammans med andra länder, ska fortsätta med de klimatförbättrande insatser som görs i utvecklingsländer för att skapa en snabb och effektiv tekniköverföring. Miljö- och klimatinvesteringar i utvecklingsländerna genom CDM (Clean Development Mechanism) är också viktiga ur samhällsekonomisk synvinkel. Varje satsad klimatkrona i Sverige ger i genomsnitt tio gånger mer utsläppsminskning i utvecklingsländerna. Investeringarna i CDM ger med andra ord i genomsnitt tio gånger större positiv klimateffekt än investeringar som görs i Sverige.

Var utsläppsminskningarna sker har liten betydelse eftersom utsläppen rör sig över gränserna. Det är viktigt att CDM-projekten granskas enligt de punkter som FN satt upp och att projekten är additionella och hållbara ur såväl miljö- som socialt hänseende.

EU är vår viktigaste miljöorganisation. Samarbetet med medlemsstaterna ger utsläppsminskningar i Europa och det skapar också kraft i de internationella sammanhangen. Sverige ska fortsätta vara aktiva och drivande, genom arbetet i EU, i internationella klimatförhandlingar. Globala avtal där världens länder förbinder sig till högt ställda mål är avgörande för att kunna påverka klimatförändringarna. Det internationella samarbetet som pågår utanför EU-samarbetet är avgörande för att lösa klimatproblemen. Vi ser positivt på en utveckling av EU:s system med handelsrätter, EU ETS. Handelssystemet bör omfatta fler sektorer, successivt skärpas samt kopplas samman med andra handelssystem.

LOKALT ARBETE

Nya Moderaternas miljöarbete börjar lokalt. För att klimatarbetet ska bli framgångsrikt krävs att privatpersoner, företag, kommuner, landsting och regioner gör aktiva val för att gynna klimatet. Ingen kan göra allt, men alla

kan göra något. Alla har ett ansvar och vår ambition är att vår politik ska göra det enklare för varje människa och organisation att göra bra miljöval. Med ett ökat fokus på klimatfrågan i kommunerna hoppas vi se ett bredare och större engagemang. Genom mer information och kunskapsspridning ska vi öka medvetandet så att det blir enklare att göra rätt val.

MILJÖANSVAR

Sverige har en fantastisk natur med goda tillgångar på naturresurser. Det är viktigt med en levande natur och ett rikt djurliv i Sverige. Det ligger ett stort ansvar på oss att vårda och förvalta naturen på ett hållbart sätt.

Svensk miljölagstiftning täcker de flesta relevanta områden väl. Tyvärr begås det med all sannolikhet fler miljöbrott än vad som anmäls och ännu färre klaras upp. Nya Moderaterna ser därför stor angelägenhet i att man bör se över hur lagen efterlevs. Miljöbrott är allvarligt. Ofta orsakar det konsekvenser som påverkar många människor, djurarter och växter under en lång tid. Konsekvenserna av oljeutsläpp är ett tydligt exempel. Miljöbrott behöver tas på större allvar och sättas högre upp på agendan. I många fall kan andelen ouppklarade miljöbrott bero på okunskap hos myndigheter.

Miljölagstiftning innebär ofta kostnader, inte minst genom långa processtider, vid byggnationer av olika slag. Det är angeläget att pröva hur miljömålen kan nås till minskade kostnader och regelkrångel för företagen.

Farligt avfall insamlas ansvarsfullt i Sverige, trots detta exporteras farligt avfall till länder i tredje världen där det saknas lagstiftning och resurser att återvinna giftiga ämnen. Giftiga ämnen som inte tas omhand förorenar och får enorma konsekvenser för miljö och människor. Avfall behöver tas om hand där det finns möjlighet till ansvarsfull återvinning. Sverige har i mångt och mycket en bra miljölagstiftning som täcker upp stora och viktiga områden.

Avfallsutredningen som redovisades för regeringen i september 2012 var tillsatt för att utreda hur vi kan förenkla för den enskilde att göra bättre miljöval. Nya Moderaterna vill se fler initiativ som gör det enklare för både privatpersoner och företag att göra mer miljöanpassade val.

Vi ser ett växande problem med luftkvaliteten i flera kommuner i Sverige. Problemet med luftkvaliteten är allvarligt och vi ser ett behov av att förbättringsåtgärder vidtas. Då problemen med luftkvaliteten beror på olika faktorer i olika delar av landet bör åtgärderna anpassas efter de regionala förutsättningar som finns i olika delar av Sverige.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

PÅ REGIONAL NIVÅ:

- Att kommunal och regional planering och verksamhet ska ske klimatmedvetet, med fokus på att minska utsläppen av växthusgaser och anpassa samhället till framtida klimatförändringar.
- Att kommunernas och landstingens roll i miljö- och hållbarhetsarbetet lyfts upp och tydliggörs, som föregångare och inspiratörer inom många delområden. Avgörande är att regionala och lokala miljö- och klimatstrategier ska vara konkreta, mätbara och tidsatta för att de ska vara effektiva.
- Att fortsatt betona kommuners och landstings ansvar att göra det enklare och mer intressant för människor och företag att välja mer miljö- och klimatanpassade alternativ.
- Att förnybara energikällor väljs i högre utsträckning inom olika transport- och energisystem.
- Att aktivt arbeta för att minska utsläpp av lustgas och andra klimatpåverkande medicinska gaser.
- Att samtliga kommuner tar fram en tydlig avfallsplan för att minska avfall i kommunal verksamhet och öka materialåtervinning samt återanvändning.
- Att underlätta för individer att göra bra miljöval till exempel genom bättre och mer tillgänglig avfallsinsamling.

PÅ NATIONELL NIVÅ:

- Att Sverige fortsatt ska vara ett föregångsland i klimatfrågor.
- Att utsläppsmålet för växthusgaser bör vara det överordnade målet för klimatpolitiken.
- Att visionen om inga nettoutsläpp av växthusgaser 2050 ligger fast.
- Att utsläppsmålen bortom 2020 sätts ambitiöst. Etappmål för 2030 och 2040 bör sättas upp.

- Att generella koldioxidskattehöjningar ska aviseras med lång framförhållning för att möjliggöra en mjuk omställning och ge ett bra beslutsunderlag för både hushållen och företagens investeringar. Nya Moderaterna föreslår dock ingen höjning av den generella koldioxidskatten under nästa mandatperiod mot bakgrund av att klimatmålen kan nås genom andra åtgärder.

- Att fortsätta minska nedsättningar och undantag från den generella koldioxidskattenivån i syfte att sträva mot ett och samma pris på koldioxid, oavsett bränslets användningsområde. Därmed är det också angeläget med en energiskatt som utgår ifrån energiinnehåll även på drivmedel.

- Att landsbygdens behov av resor och transporter beaktas och jord- och skogsbruksproduktionsförutsättningar beaktas när de ekonomiska styrmedlen för klimatpolitiken utformas.

- Att svenska företag fortsatt tar ett tydligt klimatansvar i sin produktion.

- Att miljömålen nås samtidigt som regelbörda och kostnader minskas för företagen.

PÅ INTERNATIONELL NIVÅ:

- Att driva på för att fler länder ska använda koldioxidskatt som tydligt klimatfrämjande styrmedel.

- Att Sverige fortsatt ska vara aktivt och drivande genom arbetet i EU och i internationella klimatförhandlingar.

- Att fortsätta att investera i hållbara och additionella CDM-projekt.

- Att EU:s system med handelsrätter, EU ETS, omfattar fler sektorer, successivt skärps samt kopplas samman med andra handelssystem.

- Ökad utveckling och export av miljöteknik.

ETT RESURSEFFEKTIVT JORD- OCH LANTBRUK

Jorden och skogen har historiskt fyllt, och fyller, olika funktioner. Inte minst den mänskliga påverkan har medverkat till förändringar. Människans drivkraft att ständigt förbättra sin situation har genom århundradena även avspeglats i vårt landskap. En god utgångspunkt går att hämta i det traditio-

nella begreppet "Från jord till bord" – där ambitionen är att skapa en sammanhängande kedja där varje steg präglas av etik, resurssnålhet, hållbarhet och säkerhet oberoende av produktionssätt.

För en tryggad livsmedelsförsörjning i framtiden behövs mer yta för att producera mat och ett uthålligt jordbruk med lite insatsvaror men med god avkastning. För att uppnå det behöver vi se över vår livsmedelsproduktion. För att använda minsta möjliga mängd resurser och kemikalier bör en utveckling av produktionsmetoder där fördelarna från ekologisk och konventionell produktion tas tillvara. Genom en sammanvägning av produktionssätten, för att få så låga utsläpp av växthusgaser och lågt läckage av näringsämnen per kilo producerat livsmedel som möjligt, kan mer välbalanserade metoder utvecklas.

Det finns i dag effektiva tekniker som gör att utsläppen från konventionellt jordbruk är små, som till exempel dosering av gödsel beroende på grödans tillväxt. Vi står inför stora utmaningar då världens befolkning växer och beräknas 2050 vara 9 miljarder människor. För att kunna försörja så många människor med livsmedel krävs snabba omställningar i jordbruken världen över. Vi tror att genetiskt modifierade organismer, GMO, kan vara en av flera viktiga vägar framåt för att öka avkastningen och få tillräcklig skörd.

I all livsmedelsproduktion, oavsett produktionssätt, måste vi minimera utsläppen av växthusgaser. En del av de produktionssätt som vi använder vid framställning av livsmedel genererar stora mängder utsläpp av växthusgaser samt näringsläckage som leder till övergödning av sjöar och hav. Mängden utsläpp ser väldigt olika ut för olika produktionssätt. Ett bra sätt att mäta andelen utsläpp vid framställning av livsmedel bör ha sin utgång i att se mängden utsläpp under hela livscykeln, från jord till bord. På så sätt tar man hänsyn till alla utsläpp under produktionen och även transporter av varan. För att upplysa konsumenterna om hur stor miljö- och klimatpåverkan livsmedlet har orsakat under produktion så kan en livscykelmärkning vara ett bra alternativ. Denna märkning ska ske på frivillig väg.

Vår åkermark är värdefull. I ett förändrat klimat kommer åkermark i Sverige få stor betydelse för livsmedelsförsörjningen. Det är därför viktigt att fortsatt värna om åkermarken. För att nyttja marken på bästa sätt kommer en viktig del vara att i än högre utsträckning förtäta byggnationen i tätort. Det är positivt ur flera perspektiv då kollektivtrafik och stadskärnor blir mer samlade. Vi ser också ett ökat intresse för stadsodlingar, vilket är positivt. Det är ett sätt att behålla god kunskap om livsmedelsproduktion även då många flyttar in till städerna.

Djurhållning ska präglas av respekt och ansvar. Nya Moderaterna tar djurskydds- och djurhållningsfrågorna på stort allvar och Sverige har redan i dag ett mycket bra och fungerande djurskydd. För att minimera skaderisken vid transport av djur ser vi en rad förbättringsåtgärder. Till exempel behöver transportsätten anpassas efter djurens behov, och vi ska i större utsträckning transportera kött i stället för levande djur. Nya Moderaterna ska fortsatt arbeta för att exportera vårt djurskydd. Bra djurhållning med friska djur ska vara lönsamt, men konsumenter har också ett ansvar. Det är viktigt att ställa

krav på att den mat vi äter och att de produkter vi använder kommer från djur som fötts upp i enlighet med god djuromsorg.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

PÅ REGIONAL NIVÅ:

- Att resurssnålhet i alla led och av alla komponenter speglar arbetet med hållbar livsmedelsproduktion.
- Att konkreta åtgärder vidtas på kommun- och landstingsnivå för att minska matsvinnet.
- Att det lokalt och regionalt förtäta byggnationen i tätort, bland annat i syfte att värna värdefull åkermark.

PÅ NATIONELL NIVÅ:

- Att underlätta förutsättningarna för utveckling av produktionsmetoder där fördelarna från ekologisk och konventionell produktion tas tillvara.
- Att ge uppdrag till Livsmedelsverket om informationskampanjer för att minska matsvinnet.
- Att uppmuntra till en frivillig livscykelmärkning.

PÅ INTERNATIONELL NIVÅ:

- Att arbeta internationellt för att säkra hållbar livsmedelsproduktion och vattentillgång.
- Att fortsatt arbeta aktivt för att förbättra djurskyddet internationellt. Sverige ska fortsatt verka för att EU ska anta regler för ett lika starkt djurskydd som Sverige har i dag.

HAV, SJÖAR OCH RINNANDE VATTENDRAG

Över 70 procent av jordens yta är täckt av hav. Våra hav svarar för 95 procent av jordens ekosystem och har stor betydelse för klimatet. Påfrestningen på haven kommer att öka när fler gör anspråk på havsmiljön. Även i Sverige är situationen allvarlig med många transporter, giftutsläpp och syrefria bottenar. Nya Moderaterna vill att Sverige ska vara ett föregångsland och visa ansvar i arbetet med att planera, förvalta och aktivt stärka havsmiljön.

För att säkerställa en god vattenkvalitet och begränsa mängden föroreningar som kommer ut i våra vattendrag även i framtiden behövs en kontinuerlig översyn över såväl enskilda avlopp som kommunala VA-system. På sina håll kan det vara en klok miljöinvestering att bygga ut kommunalt vatten och avlopp och ansluta fler fastigheter, samtidigt är det inte realistiskt att göra detta överallt varför det är väsentligt att ställa krav på väl fungerande enskilda avloppsanläggningar som möter dagens och morgondagens tuffa miljökrav. Det finns idag tekniska lösningar för enskilda avlopp som är bra och mer hållbara än tidigare. För att förbättra vattenmiljön och mer än väl leva upp till EU:s vattendirektiv måste arbete med att minska utsläpp från avlopp fortsätta och intensifieras.

Jordbruket står i dag för en stor del av utsläppen av kemikalier och näringsämnen i landets vattendrag. Det finns exempel på åtgärder på lokal nivå, som kan fungera som komplement till andra åtgärder som syftar till att minska övergödningen. Sådana exempel är anläggning av våtmarker vilka fångar upp kväve och odling av blåmusslor, som fungerar som reningsverk då de är effektiva filterare som livnär sig på näringsrika partiklar och plankton. Vid sidan av humankonsumtion skulle musslorna också kunna användas till animaliefoder. Därigenom skulle även konsumtionen av fiskmjöl kunna minska och på sikt kanske rent av fasas ut. I dagsläget lämpar sig musselodling som miljöåtgärd bäst på västkusten där förutsättningarna för odling är bättre än i Östersjön.

Vattenkraft är en viktig energikälla för Sverige. Det är en koldioxidren energikälla som är bra ur flera perspektiv. Det är viktigt att fortsätta utveckla energiproduktionen samtidigt som vi har en utmaning med att bevara den biologiska mångfalden. Det är en svår balansgång att säkerställa den biologiska mångfalden samtidigt som vi behåller vattenkraftens energiproduktion. Här behöver energikraftbolagen ta ett större ansvar för att säkerställa att den biologiska mångfalden inte drabbas negativt.

Vatten är nödvändigt för allt liv, men samtidigt en resurs under påfrestningar. I dag konsumerar en medelsvensk strax under 4 000 liter vatten per dygn. En stor del av vårt vattenanvändande sker inte i hemmet utan där vår mat och andra produkter produceras. Ofta har inte dessa länder lika stor tillgång till vatten som vi har i Sverige. Vi behöver kontinuerligt se över vår vattenanvändning och effektivisera vår vattenkonsumtion. "Water footprint" är ett sätt att mäta andelen vatten vi använder.

Sveriges långa kust innebär ett stort ansvar. Alliansregeringen tog därför initiativet till att inrätta en ny myndighet sommaren 2011, Havs- och vattenmyndigheten, HaV. Myndigheten ansvarar bland annat för havs- och vattenplanering samt tillsyn och reglering för att ge en helhetsbild av hur våra hav och vattendrag mår. Stor vikt läggs vid HaV:s ansvar för att hitta en balans mellan miljö och brukandet av havets resurser. En hållbar och livskraftig havsmiljö är oerhört viktigt för att vi även i framtiden ska kunna transportera varor vattenvägen, ha en fungerande fiskenäring samt bevara den biologiska mångfalden. HaV har ett viktigt uppdrag med att hitta en balans för hållbart nyttjande av havets resurser.

För att veta hur vi ska möta framtidens utmaningar i haven behövs mer forskning. Det finns många aktörer på miljöområdet som investerar i forskning som bidrar till en hållbar framtid. Detta gäller särskilt EU och länderna runt Östersjön som bland annat har ett gemensamt forskningsprojekt för att bidra till en hållbar utveckling av Östersjöregionen genom att sammanföra forskare från länderna kring Östersjön med olika spetskunskaper inom miljö, havsmiljö, ekonomi och sociologi. Det är ett initiativ som Nya Moderaterna ser mycket positivt på. Vi behöver fler internationella samarbeten i miljöfrågorna.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

PÅ REGIONAL NIVÅ:

- Att miljöanpassa båtlivet genom fler båtbottvättar och tömningsstationer för båtars toalettavfall.
- Att se över möjligheten för en dagvattenhanteringsplan.

PÅ NATIONELL NIVÅ:

- Åtgärder som på lokal nivå kan fungera som komplement till andra åtgärder som minskar övergödningen.
- Att fortsatt arbeta aktivt för en hållbar nationell fiskepolitik.

PÅ INTERNATIONELL NIVÅ:

- Att fortsatt verka för globala, hållbara fiskeavtal, inte minst inom ramen för EU-samarbetet.
- Att lyfta vattenfrågan på den internationella dagordningen och medvetandegöra fler människor om utmaningarna kopplade till vattenförbrukning.

SKOG, SKOGSNÄRING OCH BIOLOGISK MÅNGFALD

Sveriges landyta består av 28,3 miljoner hektar skogsmark som täcker omkring 70 procent av vår landareal och skogsnäringen är väsentlig för vår export och sysselsättning.

Det är viktigt att skogen förvaltas på rätt sätt, inte bara att skogen skyddas. Det krävs skötsel för att skogen ska fungera optimalt både ur miljö- och klimatsynpunkt. Skogen brukas för att få förnybara material, produkter och energi som kan ersätta energikrävande eller fossilbaserade material. Skogen ska med andra ord inte bara förvaltas och skyddas utan också brukas. Brukas skogen på rätt sätt så fungerar den som kolsänkor under dess livstid.

Aldrig tidigare har så mycket skog varit skyddad som i dag och det tack vare att Alliansregeringen kraftigt har höjt avsättningstakten. Detta har möjliggjorts inte minst genom den så kallade Sveaskogslösningen som innebär att staten via Sveaskog har erbjudit privata markägare utbytesmark. Ytterligare värdefull natur behöver ges ett långsiktigt skydd och därför har regeringen föreslagit förstärkta resurser för skyddet av värdefulla naturområden.

Sverige har undertecknat ett internationellt avtal, en konvention om biologisk mångfald, där vi förbinder oss att vårda vår biologiska mångfald, och nyttja den på ett uthålligt sätt.

Även om skyddet av mer värdefulla naturområden är viktigt får det inte bli ett allt för ensidigt fokus på antal formellt skyddade hektar. Det kanske viktigaste för den biologiska mångfalden i skogslandskapet är snarare att skogsbruket på ett bra sätt tar generell hänsyn i den brukade skogen. För att stimulera fler markägare att ta ansvar är det angeläget att förvaltningen av den natur som redan är skyddad fungerar på ett bra sätt, samt att det finns tillfredsställande resurser för restaurering av biologisk mångfald, annan skötsel och förvaltning av värdefull natur.

Genom aktiv och rätt skogsvård kan vi vårda den biologiska mångfalden och uppnå de miljöer som önskas för de olika krav som växter och djur eftersöker. Men det krävs också kunskap och ekonomiska medel för att nå de uppsatta målen.

I Sverige finns i dag cirka 48 000 kända inhemska arter och av dessa har 20 800 (43 procent) blivit bedömda i 2010 års rödlista. Enligt rödlistan bedöms knappt 2 000 (9,3 procent) av de bedömda arterna som hotade. Många av dessa arter lever i biotoper som tidigare varit vanliga, men som nu är alltmer sällsynta. Små detaljer i skötseln av dessa biotoper kan vara avgörande för arternas överlevnad. Vilka metoder man använder sig av för brukandet av jord och skog har stor betydelse för många arters överlevnad.

Att bevara den biologiska mångfalden innebär inte bara artskydd, utan även att värna om den genetiska mångfalden inom arterna. För att klara detta krävs hög diversitet av biotoper och att man bevarar naturliga processer mellan organismerna och deras miljö.

Ett av de största hoten mot den biologiska mångfalden är biotopförstörelse. Många organismers naturliga biotoper krymper på grund av mänsklig påverkan och det är inte alltid som det finns andra biotoper tillgängliga som organismerna kan flytta till.

I dag har både Naturvårdsverket och länsstyrelserna ansvar för nationalparkerna, vilket skapar en mycket större administrativ börda än vad som egentligen behövs, då mycket dubbeladministreras. En översyn av hur naturvården kan samordnas skulle kunna ge en tydligare rollfördelning mellan de olika aktörerna för att skapa en mer slagkraftig marknadsföring och ett mer samlat ansvar för dessa områden. Detta skulle stärka legitimiteten och naturvården skulle bli starkare, mer enhetlig och synligare.

Den nuvarande skogsvårdslagen ger varje enskild markägare möjlighet att bruka sin skog utifrån principen om frihet under ansvar. För att denna modell ska fungera på ett tillfredsställande sätt krävs en välfungerande rådgivnings- och tillsynsverksamhet. Det är viktigt att brott mot lagen beivras, annars äventyras hela modellen. Genom domstolsprövningar skapas också praxis om hur lagen ska tolkas och därigenom också förutsättningar för en bättre lagefterlevnad.

I dag prioriterar Skogsstyrelsen snarare rådgivning framför tillsyn vilket troligen är en klok prioritering. Det är bättre att hjälpa markägarna att göra rätt än att komma med pekpinningar i efterhand.

Den biologiska mångfalden är en garant för mat, dricksvatten, ren luft, skydd och läkemedel. Samtidigt mildrar den naturkatastrofer, motverkar skadegörare och sjukdomar samt bidrar till att reglera klimatet. Det är i dag stor press på den biologiska mångfalden i Europa. Vi ser en förändrad markanvändning, hårt utnyttjande av den biologiska mångfalden, ökad spridning av invasiva arter, föroreningar och klimatförändringar.

Nya Moderaterna ser därför ett stort behov av insatser för att stoppa förluster av biologisk mångfald. Värdet av vår biologiska mångfald och våra ekosystemtjänster måste bli synligt för att det ska kunna värderas och nyttjas hållbart. Förluster av biologisk mångfald kan bli kostsamma, därför är det viktigt att agera redan nu.

Arbetet med att värna den biologiska mångfalden är globalt. Vi ser positivt på att så många länder skrev under Nagoyaplanen 2010 som innebär ett bättre skydd för djur och natur. Den handlar exempelvis om att hejda förlusten av biologisk mångfald genom ökat naturskydd och om att skapa en bättre havs- och fiskeförvaltning. Vi vill att Sverige ska fortsätta att vara pådrivande i de internationella diskussionerna för att nå de satta målen för den internationella biologiska mångfalden.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

PÅ REGIONAL NIVÅ:

- Att hänsyn tas till den biologiska mångfalden vid samhällsplanering.
- Att se över hur en bättre samordning kan skapas inom den statliga förvaltningen när det gäller frågor kopplade till markanvändning samt biologisk mångfald.
- Att utvärdera hur reservaten har skötts.

PÅ NATIONELL NIVÅ:

- Att se över möjligheterna att höja anslagen inom ramen för programmet "Åtgärder för värdefull natur".
- Att se över möjligheterna för en bättre samordning för naturvården, mindre dubbelarbete och tydligare rollfördelning mellan länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och andra relevanta aktörer.

PÅ INTERNATIONELL NIVÅ:

- Att Sverige fortsatt ska vara pådrivande i genomförandet av Nagoya-planen.

ÅTGÄRDER FÖR ETT ENERGIEFFEKTIVARE SAMHÄLLE

Sedan Alliansregeringen lade fram klimat- och energipropositionen 2009 har vi visat hur vi ska trygga vår elförsörjning framåt. Sveriges elförsörjning står på tre ben: kärnkraft, vattenkraft och förnyelsebar energi. Kärnkraften är en bra energikälla som fortfarande utvecklas. Med fjärde generationens kärnkraftverk ser vi stora möjligheter att använda bränslet längre och minska halveringstiden för uttjänt bränsle. Nya Moderaterna följer utvecklingen och är positiva till tekniska framsteg även på detta område.

En central del av vår miljöpolitik handlar om att inte ta ställning för enskilda tekniker utan att se vikten av att agera teknikneutralt. Vi anser att det är viktigt att man tar tillvara bästa tillgängliga teknik för att minska utsläppen av växthusgaser i så stor utsträckning som möjligt.

Flera rapporter pekar på att Sverige ligger långt fram när det gäller att energieffektivisera, men det finns stor utvecklingspotential. Tekniken och kunskapen finns, men trots det görs endast 15 procent av alla de energief-

fektiviseringsåtgärder som är möjliga i Sverige i dag. Det beror till viss del på att det är kostsamt att göra dessa åtgärder, men mycket kan göras utan stora medel. Ofta saknas kunskap om vinsterna med energieffektivisering bland allmänheten vilket gör att det inte finns särskilt stor efterfrågan på tjänster som dessa.

Det finns i dag många kommuner som kan vidta flera åtgärder för att energieffektivisera. Därför bör alla kommuner och landsting uppmanas att sätta upp tydliga mål för att energieffektivisera i de olika verksamheterna. För att kunna genomföra detta behöver verksamheterna ekonomiska incitament. Förslag kan till exempel vara att energieffektivisera gatubelysning och VA-verk, smarta lösningar med rörelsestyrd belysning i byggnader, automatisk avstängning av teknisk utrustning, styr- och reglerteknik inom ventilation och vattenförbrukning eller att koppla inomhustemperatur till väderprognosen.

Potentialen för energieffektivisering är även god vad gäller fastigheter som ägs av kommuner och landsting. Denna utveckling bör snabbas på. Många kommuner i Sverige är inte medvetna om hur stora vinster som kan göras genom att energieffektivisera byggnader. Här finns en stor förbättringspotential.

Energikartläggningscheckar är i dag ett stöd som handläggs och fördelas av Energimyndigheten till företag som använder mer än 500 megawatttimmar energi per år, och för lantbruk som har minst 100 djurenheter. Företaget kan få stöd för hälften av kostnaden för en energikartläggning upp till maximalt 30 000 kronor. Pengarna betalas ut efter den genomförda energikartläggningen. I dag är det ett problem att företag inte i tillräckligt stor utsträckning ansöker om att få tillgång till energicheckarna.

Sedan Programmet för energieffektivisering (PFE-programmet) infördes 2005 har energiintensiva företag som energieffektiviserar en nedsatt elskatt på 0,5 öre per kilowattimme. Programmet har varit uppskattat och gett bra resultat. Sedan PFE infördes i Sverige har dock EU antagit nya riktlinjer för statligt stöd till miljöskydd. Det medför svårigheter för Sverige att starta nya PFE-programperioder efter 2012. Nya Moderaterna vill därför se över möjligheten för att förlänga PFE-programmet i harmoni med EU:s riktlinjer.

Energieffektiviseringar är ett sätt för människor och företag att begränsa den samlade miljöpåverkan. Ett annat är att själva bidra till produktionen av klimatsmart energi. Det finns goda tekniska möjligheter för företag och hushåll att producera el från sol och vind. De ekonomiska drivkrafterna är däremot begränsade eftersom det inte finns någon möjlighet att tillgodogöra sig den produktion som man inte själv förbrukar.

Vi vill stärka förutsättningarna för egenproducerad grön el. För hushåll är det möjligt att införa ett system, där man kompenseras för energiskatt och moms på den förnybara elproduktionen. Vi vill även pröva om sådana skattelättnader för företag, till exempel lantbrukare, är förenliga med EU-regelverket.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

PÅ NATIONELL NIVÅ:

- Att mål kring förnybar energi och energieffektivisering i ett första skede görs indikativa, det vill säga inte bindande. Detta för att undvika målkonflikter och mot bakgrund av att energianvändning i sig inte är ett samhällsproblem.
- Att ge Energimyndigheten i uppdrag att ta fram en räknesnurra som visar kommuner hur de skulle kunna tjäna på energieffektivisering.
- Att se över möjligheten att utöka kretsen som kan ansöka om energikartläggningscheckarna så att även ideella verksamheter kan få användning av dessa.
- Att se över möjligheten att förlänga PFE-programmet på ett sätt som är kompatibelt med EU:s nya riktlinjer för miljöskydd.
- Att pröva förutsättningarna för ett kompensationsystem för hushåll och företag att producera grön el.

RISKER MED KEMIKALIER

Det är centralt att kontinuerligt följa upp kemikaliers inverkan på ekosystem, miljö och hälsa. Människors medvetenhet om riskerna med kemikalier har ökat vilket är positivt. Vi kommer i kontakt med kemikalier dagligen då de bland annat ingår i livsmedelsproduktion, textilproduktion och tillverkningen av många dagligvaror.

Då kemikalier hanteras på fel sätt eller kommer ut i naturen kan det innebära skador på ekosystem som är svåra att reparera. Många kemikalier har negativa bieffekter på vår hälsa genom att agera hormonstörande eller allergiframkallande. En del särskilt farliga kemikalier bryts ner långsamt och ackumuleras i naturen, ibland i århundraden. Hormonstörande kemikalier finns i flertalet produkter och även mycket små doser kan orsaka stora skador på ekosystem. Då människor ofta befinner sig i toppen av näringskedjan får vi i oss stora mängder av ämnen som påverkar vårt hormonsystem med potentiellt hälsovådliga följder.

P-piller, antibiotika och andra läkemedel kommer ut i naturens kretslopp genom avlopp eller felaktig sophantering. I naturen kan de orsaka stora skador på ekosystem, bygga upp antibiotikaresistens och skada människan. Fortsatta insatser för ansvarsfull hantering och bruk av läkemedel är därför centrala.

För Nya Moderaterna är det viktigt att medverka till att frågan är högt prioriterad inom EU och andra internationella sammanhang för att få till stånd globala överenskommelser. Nya Moderaterna ska därför verka för att Sverige stärker sin röst i EU och tar initiativ till ett högre arbetstempo för att verka för en giffri vardag.

De allra flesta företag vill göra rätt. Samtidigt är det viktigt med ett fortsatt arbete för att förenkla företagens möjligheter att efterleva miljölagstiftningen. Kommunernas tillsyn varierar kommuner emellan vilket försvårar villkoren för näringslivet. På samma sätt är det i dagsläget olika tolkningar i olika kommuner gällande spridning av bekämpningsmedel i vattenskyddsområden. Kemikalieinspektionen bör således hjälpa till att standardisera kommunernas tillsyn.

Kemikalieinspektionen bör hjälpa företag att hitta bättre och mer miljöanpassade alternativ utöver den tillsyn och kontroll som man har i uppdrag att genomföra i dagsläget. Kemikalieinspektionen behöver även få en klar och tydlig lagstiftning och gränsvärden att förhålla sig till för att minska godtycklighet i utförandet av tillsyn och uppföljning och att nödvändig konsekvensanalys görs innan produkter förbjuds.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

PÅ REGIONAL NIVÅ:

- Att reducera kemikalieanvändningen.
- Att reducera utsläppen av miljöstörande läkemedel i avloppssystemen och i övrigt avfall.
- Att reducera mängden läkemedelsavfall.
- Att bidra till att tydligare regelverk utvecklas kring kemikalier vid upphandlingar.

PÅ NATIONELL NIVÅ:

- Att ta ett helhetsgrepp kring kemikaliefrågor och uppmuntra kommuner att minska användningen av farliga kemikalier.
- Att se över möjligheten till en kunskapsportal kring kemikalier. Kunskapsportalens syfte skulle vara att ge konkreta och specifika råd till företag och konsumenter.

- Att eftersträva en samstämmig bedömning vid tillsyn och och tolkning av aktuellt regelverk. I dagsläget kan detta skilja sig mellan Sveriges 290 kommuner. En samstämmig bedömning är att eftersträva i syfte att uppnå en harmonisering i bedömningsgrunderna.

PÅ INTERNATIONELL NIVÅ:

- Att tillskapa ett harmoniserat och globalt regelverk kring kemikalier. Det behövs en harmonisering i processerna och av tillsynen i EU så att alla länder tolkar regelverket och rekommendationerna samstämmigt.
- Att Sverige fortsatt ska vara pådrivande i internationella förhandlingar och i de fall det är möjligt, och önskvärt, gå före med kemikalielagstiftning.
- Att se över möjligheten att verka för att skyddet för konsument och miljö i större utsträckning än i dag är heltäckande och omfattar även import av färdiga varor.
- Att EU tar fram en lista över otestade kemikalier.

HÅLLBARA TRANSPORTER

Även om utsläpp av växthusgaser nationellt sett har minskat har vi långt kvar för att nå vår vision om ett Sverige 2050 utan nettoutsläpp av växthusgaser. Särskilt stor är utmaningen att ställa om vår transportsektor som alltjämt är starkt beroende av fossila bränslen. Utsläppen från transportsektorn står för en tredjedel av våra totala utsläpp och ligger kvar på i princip samma nivå i dag jämfört med 1990. Utsläppen från personbilar har visserligen minskat med nio procent sedan 1990, detta trots ökad trafik, men dessvärre har utsläppen från tunga fordon ökat med hela 44 procent under samma period. Vårt fortsatta arbete för att minska Sveriges utsläpp bör därför i stor utsträckning fokusera på att bekämpa transportsektorns utsläpp.

Omställningen till en fordonsflotta oberoende av fossilt bränsle måste vara hållbar på tre sätt – tekniskt, ekonomiskt och politiskt. Stordriftsfördelar är nödvändiga för att uppnå detta samtidigt som harmoniserade EU-regler behövs för att lyckas långsiktigt. Sverige är en liten aktör i det stora sammanhanget. För att lyckas med genomförandet av en grön fordonsflotta behövs gemensamma internationella standarder för tekniken. Utsläppen kan effektivt minskas genom att ett gemensamt system för förnybara bränslen och tankningsteknik byggs ut. Mycket pekar på att den tekniska utvecklingen inom fordon med låg eller ingen fossil bränsleförbrukning kommer att ta längre tid än planerat. En tröskel på elbilssidan är batteriutvecklingen.

Infrastrukturen för förnyelsebara drivmedel behöver byggas ut. Detta kan vara ett ansvar som tas regionalt genom samverkan mellan kommuner,

landsting, regioner och näringsliv. Genom krav på de egna fordonen och fordon som upphandlas, till exempel renhållning och kollektivtrafik, skapas en större marknad för biogasstationer och underlag för elladdning.

De nuvarande styrmedlen för att premiera köp av fordon med låg klimatpåverkan (differentierad fordonsskatt, nedsatta förmånsvärden och supermiljöbilspremie) är svåra att överblicka. En översyn och förenklingar med sikte på en högre grad av effektivitet är därför nödvändiga.

Reseavdraget behöver skärpas så att det blir mer träffsäkert. Justeringar bör syfta till att avdraget i mindre utsträckning kommer dem till del som har alternativ till bilen. Exempelvis kan avstånds- och tidsgränserna höjas. I praktiken är detta dock svårt då fusket med reseavdraget är omfattande och Skatteverket inte har möjlighet att kontrollera mer än en liten andel av alla de avdrag som görs varje år. Det viktigaste för omställning från väg till spår är att det finns tillgänglig kapacitet.

Från svenskt håll har vi bidragit till att flygets klimatpåverkan diskuteras i internationella sammanhang. Den möjlighet som uppkommit att få till stånd en internationell begränsning av flygets klimatutsläpp får inte gå om intet och därför kan Sverige tillfälligt acceptera ett uppskjutande av genomförandet av handelssystemet.

Hållbara transporter handlar i hög grad om att öka kollektivtrafikresandet i landet. Det handlar om att öka andelen som reser kollektivt över hela landet, den största potentialen finns dock i våra storstadsregioner. För att öka kollektivtrafikens attraktionskraft bör även andra åtgärder övervägas för att underlätta hur olika transportsystem – gång, cykel, bil och kollektivtrafik – länkas samman.

Cykeln är ett av de transportmedel som har minst miljöpåverkan i dag. På många platser är det dock svårt att ta sig fram med cykel. Nya Moderaterna vill därför förenkla för cyklister genom fler och säkrare parkeringsplatser för cyklar i stadskärnan och intill pendelstationer, säkrare cykelvägar både i städer och på landsbygden, bättre skottning och sandning av cykelbanor, bättre belysning på cykelbanor, fler cykelpumpar i anslutning till cykelparkeringar, samt genom att underlätta för att ta med cykeln i kollektivtrafiken.

Att se över förutsättningarna för att använda sig av samordnade varutransporter, så kallad tredjepartslogistik för att hantera behovet av transporter till verksamheter. Kommunens eller landstingets leverantörer levererar då till ett logistikcenter som sedan levererar till verksamheterna enligt fastställda slingor givna dagar och tider. Ett system med tydliga fördelar ekonomiskt, miljömässigt samt för trafiksäkerhet och arbetsmiljö.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

PÅ REGIONAL NIVÅ:

- Att förenkla och förbättra förutsättningarna för cyklister.
- Att ställa om kommunernas egna fordonsflottor till miljöbilar.
- Att i högre utsträckning samordna kommunernas och landstingens varustransporter.
- Att underlätta samordning av bilpooler med miljöbilar och el-moped, cyklar (el-cyklar) för kommunens behov av transporter inom förvaltningar och exempelvis hemtjänst.
- Att större laddstationer – snabbladdningsstationer – för elfordon kan etableras och underlätta för elbilar genom laddningsstolpar vid exempelvis parkeringsplatser.
- Att samhällsplaneringen utformas för att minska bilberoendet och öka människors möjligheter att resa kollektivt eller cykla där så är möjligt.

PÅ NATIONELL NIVÅ:

- Att fortsatt prioritera om- och nybyggnation av järnvägen för att möta framtidens behov.
- Att fortsätta att stärka kollektivtrafiken både lokalt och nationellt.
- Att fortsätta arbetet med att långsiktigt möjliggöra en fossiloberoende fordonsflotta.

PÅ INTERNATIONELL NIVÅ:

- Att Sverige fortsatt ger sitt fulla stöd till flygets inkluderande i EU:s utsläppshandelssystem.
- Att utforma miljöbilspremier som gynnar varje steg av miljöförbättringar istället för trappstegsvis.

KLIMATANPASSADE OFFENTLIGA UPPHANDLINGAR

Redan i dag kan miljökrav ställas vid offentliga upphandlingar. Problemet är att det ändå görs för få miljöanpassade upphandlingar. Vi behöver ställa

hårdare krav och utveckla miljökraven vid upphandling. Mer miljöanpassade upphandlingar kan inkludera bland annat transporter och livsmedels- och elproduktion.

MILJÖANSVAR I OFFENTLIG VERKSAMHET

Kommunen är på många orter den största arbetsgivaren. Det innebär ett stort ansvar för att ta täten i miljöarbetet. Kommunerna och landstingen kan kraftigt reducera sin miljö- och klimatpåverkan exempelvis genom att säkerställa energieffektivitet i de egna byggnaderna, att arbeta aktivt med belysning, att satsa på miljöanpassade fordon och genom att ställa tydliga krav i upphandlingar.

Tydliga politiska mål är bra verktyg i det lokala miljöarbetet. Det kan handla om reduktion av koldioxidutsläpp, att energianvändningen i verksamheterna ska minska med ett visst antal procent, att kommunen ska vara fossilbränslefri ett särskilt årtal eller konkreta mål gällande hur energieffektiviseringen ska öka i de egna lokalerna.

För att minska energianvändning och dessutom sänka driftskostnader kan kommunens nämnder ges i uppdrag att ta fram förslag på hur de kan effektivisera verksamheterna de ansvarar för.

Resepolicys som stimulerar till mer miljöanpassat resande är ett annat verktyg. Krav kan ställas på att fordon i såväl kollektivtrafik, kommunal verksamhet eller upphandlade tjänster ska drivas med alternativa bränslen som biogas, biodiesel eller el. Flera kommuner utbildar sina anställda som måste köra bil i så kallad Eco-driving. Ett ändrat körsätt kan minska bränsleförbrukningen med upp till 20 procent. Flera kommuner använder bilpooler i sin verksamhet med möjlighet att samåka för kommunens medarbetare.

Samverkan över kommungränserna kan vara ytterligare ett sätt att utveckla miljöarbetet. Flera kommuner runt om i landet samarbetar kring dricksvattenförsörjning, reningsverk och vattenkvalitet för att upprätthålla hög kompetens samt en effektiv och välfungerande verksamhet.

Oavsett hur kommunerna och landstingen i detalj utformar det egna miljöarbetet måste en gemensam nämnare vara tydlig resultatorientering. Mätbarhet och konkret uppföljning är grundläggande för att undvika symbolprojekt, onödig fördyrning och andra åtgärder utan verklig påverkan. Många kommuner och landsting har med framgång infört olika typer av miljöredovisning och miljöbokslut i organisation och verksamheter. Detta underlättar uppföljning och utvärdering av insatserna. Ett exempel är "Miljöbarometern" där invånarna själva kan analysera och följa miljöutvecklingen i kommunen på områden som hållbarhet i transportsystemet, vattenkvalitet samt hållbar planering och skötsel.

NYA MODERATERNA SKA VERKA FÖR:

- Att ta fram en tydlig upphandlings- och inköspolicy som tar hänsyn till möjligheten att ställa miljökrav på hela kedjan utifrån ett livscykel-perspektiv där produktion och återvinning vägs in.
- Att tillämpa Miljöstyrningsrådets riktlinjer och rekommendationer fullt ut.
- Att stärka arbetet med att väga in miljökrav redan i ett tidigt skede av upphandlingen. Krav kan exempelvis ställas på att produkter ska vara:
  - Miljöanpassade med avseende på den yttre miljön
  - Biologiskt lätt nedbrytbara
  - Inte ger skadliga restprodukter
  - Återvinningsbara
  - Återanvändningsbara
  - Tillverkade av förnybara råvaror eller återvunnet material
  - Förnyelsebara drivmedel
  - Material- och energisnåla
  - Miljömärkta enligt etablerade kriterier
- Att upphandla samordnad varudistribution med tydliga miljökrav på fordonen som används.
- Att krav ställs på god miljöprestanda för till exempel fordon då tjänster som renhållning upphandlas.

FRAMTIDSFÖRSLAG FÖR HELA SVERIGE

Framtidsförslag för hela Sverige antogs på arbetsstämman i Norrköping 2013.

nya moderaterna

www.moderat.se
info@moderat.se
Box 2080 • 103 12 Stockholm